

Jaroslav Benák, Šimon Chvojka,
Klára Kamarádová,
Michal Kovalčík (edd.)

DOUPě – SOUDY A SOUDCI

Sborník příspěvků magisterských studentů
z konference DOUPě 2023

MASARYKOVA
UNIVERZITA

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

DOUPĚ – SOUDY A SOUDCI

Sborník příspěvků magisterských studentů z konference
DOUPĚ 2023

Jaroslav Benák, Šimon Chvojka,
Klára Kamarádová, Michal Kovalčík (edd.)

Masarykova univerzita
Brno 2025

Vzor citace:

BENÁK, Jaroslav ; CHVOJKA, Šimon ; KAMARÁDOVÁ, Klára a Michal KOVALČÍK (edd.). *DOUPě: Soudy a soudci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2025. 135 s. Spisy Právnické fakulty MU, edice Scientia, sv. č. 767. ISBN 978-80-280-0699-0 (brož.), 978-80-280-0700-3 (online)

CIP - Katalogizace v knize

DOUPě: Soudy a soudci/ Jaroslav Benák, Šimon Chvojka, Klára Kamarádová, Michal Kovalčík (edd.). – 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2025. - 135 stran. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Edice Scientia, svazek č. 767. ISBN 978-80-280-0699-0, 978-80-280-0700-3 (online)

342.565.2* 347.99* 347.962* 347.962-055.2* (082)

- ústavní soudnictví

- soudy

- soudci

- soudkyně

- sborníky

342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Recenzent: JUDr. Zdeněk Červínek, Ph.D.

Příspěvky jsou publikovány v rámci licenčních podmínek
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0).

© 2025 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0700-3 (online ; pdf)

Obsah

Předmluva	7
Opětovné jmenování soudních funkcionářů	9
<i>Adéla Čápková</i>	
Nalézání ústavně konformní hranice právní úpravy povinného vzdělávání soudců	26
<i>Klára Požděchová</i>	
Lidská stránka ústavního soudce – měl by soudce Ústavního soudu mít možnost veřejně prezentovat své názory?	37
<i>Pavel Bína</i>	
Soudci na sociálních sítích a limity profesní etiky	51
<i>Sebastián Okrubica</i>	
Politické vyjadřování soudců – a nezapomněli jsme na asistenty?	64
<i>Gabriela Vlachová</i>	
Právo (n)a mentální zdraví	81
<i>Adéla Dočkalová</i>	
Ženy na vrcholných soudech	92
<i>Kateřina Audyová</i>	
Působení žen na ústavních soudech – srovnávací analýza	105
<i>Marie Marsová</i>	
Knírači, náboženství a ústavní soudnictví	121
<i>Jaroslav Benák</i>	

Předmluva

Víkendová „doupata“, tedy setkání přátel a fanoušků ústavního práva, považuji za velmi chválné akce. Mají totiž řadu pozitivních rysů. Skutečně jen namátkou: studenti si mohou vyzkoušet veřejnou prezentaci a hájení vlastních odborných názorů, mají možnost se seznámit navzájem, se členy katedry i zajímavými hosty a v neposlední řadě mají tato setkání i nezbytný společenský a nezřídka též turistický rozměr. Jako vyučující zejména vítám, že podobné akce umožňují vystoupit z anonymity davu stovek studentů těm z nich, kteří mají o ústavní právo skutečný zájem. Nejsem dalek od pravdy, pokud vyjádřím názor, že „doupata“ jsou i jakousi „líhni“ talentů mladých a nadějných konstitucionalistů. Velký dík proto patří všem organizátorům, jejichž zásluhou jsou tyto akce možné.

Tento sborník představuje publikační výstup z DOUPě(te), které se konalo na jaře roku 2023 v Hustopečích. Je věnován soudům a soudcům a velmi mne těší, že se jednotlivé příspěvky zabývají nejen obvyklými institucionálními problémy, nýbrž snaží se i o pohled do nitra soudce. Čtenář si tak může přečíst zajímavé texty věnované jmenování soudních funkcionářů, ústavnosti a smysluplnosti povinného vzdělávání soudců, přijatelnosti veřejné prezentace názorů soudců (zejména na sociálních sítích) a také jejich asistentů, dále se dozví o nebezpečí stresu u soudců a také o potřebě odpovídajícího zastoupení žen na soudech a o tom, co je potřeba pro to udělat. Jednotliví autoři tak nezapomínají na okolnost, že skutečně nezávislá, nestranná a efektivní justice nepotřebuje pouze odpovídající institucionální záruky, nýbrž že nikdy nebude plnit svoji roli, nebude-li obsazena soudci, kteří si jsou dobře vědomi svojí role ve státu a společnosti. Jak totiž neustále opakoval Vladimír Čermák, brilantní filozof a ústavní soudce, skutečná elita se nepozná podle vnějších znaků moci, nýbrž podle sociálního výkonu.

Proto také (anebo možná jen náhodou, ale to určitě nevadí) jsou na Moravském náměstí v Brně, kde se nachází sídlo Nejvyššího správního soudu a velmi blízko také Ústavní soud, Nejvyšší soud, Veřejný ochránce práv a Nejvyšší státní zastupitelství, umístěny čtyři sochy, které symbolizují antické ctnosti: odvahu, umírněnost, moudrost a spravedlnost. Myslím si,

že právě tyto vlastnosti jsou pro soudce nezbytné. Při jejich absenci totiž vážnost justice nezachrání ani mnohonásobně vyšší soudcovské platy, týmy asistentů nebo ústavně zakotvené samosprávné soudní orgány.

Nebude-li mít totiž soudce odvalu na to, aby rozhodoval i proti většinovým náladám veřejnosti, stane se jen směšnou a nedůstojnou ozvěnou hlasitých výkřiků těch, kteří se nestoudně považují za hlas lidu a ve skutečnosti jsou jen jeho karikaturou. Soudce, který není dostatečně pokorný a rozvážný, se může stát namyšleným a někdy i nebezpečným monstrem, opojeným vlastní mocí. Soudce, který není nadán dostatečným nadhledem a odpovídajícími znalostmi, bude oprávněně brán za hlupáka, kterému nemusí nikdo naslouchat. A konečně soudce, který se poctivě nesnaží hledat a nacházet férová řešení, se dočká toho nejhoršího možného osudu: stane se zbytečným.

Je samozřejmé, že tento sborník nepokrývá všechny problémy, které se týkají justice. Na to je příliš stručný a ani tuto ambici nemá a mít nechtěl. Doporučil bych proto laskavému čtenáři, aby sborník vnímal třeba jako bonboniéru, ve které si může vybrat jen některé texty, které bude považovat za zajímavé. Přitom je dost dobře možné, že po prvotní „ochutnávce“ se rozhodne okusit příspěvky další. Jsem přesvědčen, že určitě nebude litovat. Já osobně pak doufám, že se s některými z jejich autorů z řad studentů budu v blízké budoucnosti setkávat v justici anebo na akademické půdě. Myslím, že pro to mají všechny předpoklady.

Vojtěch Šimíček

Opětovné jmenování soudních funkcionářů

Adéla Čapková

Abstrakt

Príspevok sa venuje zákazu opětovného jmenování soudních funkcionářů v České republice a jeho dopadům na fungování justice. Rozebírá zejména nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08, který označil opakované jmenování předsedů a místopředsedů soudů za protiústavní, a následnou změnu ustanovení zákona o soudech a soudcích z roku 2021. Text také upozorňuje na praktické problémy spojené s tímto omezením, zejména na obtížné obsazování funkcí na menších soudech a nepraktičnost krátkého jmenovacího období.

Klíčová slova

Soudní funkcionáři; zákaz opětovného jmenování; zákon o soudech a soudcích; opakované jmenování.

1 Úvod

„Reservoir soudců v České republice není bezdný a většinovým názorem pléna zvolení přístup se časem (po několika funkčních obdobích) může na některých menších soudech projevit i v problému zajistit dostatek nových kandidátů.“¹

Tento argument ústavní soudkyně Ivany Janů proti zákazu opětovného jmenování funkcionářů se ukázal časem jako opodstatněný. V současné době není výjimkou, že soudy mají problém sehnat do svého vedení zástupce, když do výběrových řízení na post předsedy soudu se hlásí jeden, dva či dokonce žádný uchazeč.

V roce 2021 byla přijata novela zákona o soudech a soudcích,² která obecně zakazuje opakované jmenování soudních funkcionářů. Tato novela vycházela

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 10. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 39/08, odlišné stanovisko Ivany Janů.

² Zákon č. 218/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon o soudech a soudcích.

z několik let starého závěru vysloveného v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08,³ který označil opětovné jmenování předsedů i místopředsedů soudu za protiústavní. Onen zákaz však s sebou v praxi přinesl i řadu neblahých důsledků.

Cílem tohoto příspěvku je představit klíčové dopady zákazu opětovného jmenování soudních funkcionářů. Nejprve se tak zaměřím na pojem soudní funkcionář a jeho obsah, poté shrnu dřívější právní úpravu jejich opětovného jmenování. Dále se budu věnovat analýze nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08 a nakonec se zaměřím na praktické dopady tohoto zákazu.

2 Soudní funkcionáři

V rámci tohoto příspěvku soudními funkcionáři označuji pouze předsedy a místopředsedy soudu. Soudními funkcionáři však jsou dle zákona o soudech a soudcích⁴ označováni nejen předsedové a místopředsedové soudů, ale také předsedové soudních senátů. Soudní funkcionáři jsou v soudnictví zcela klíčovými osobami, který stojí za efektivním fungováním soudní moci.

Podle § 118 zákona o soudech a soudcích mají soudní funkcionáři za úkol vytvářet na soudech podmínky k řádnému výkonu soudnictví v personální, organizační, hospodářské, finanční a výchovné oblasti. Zodpovídají tak za výběr zaměstnanců soudu i jejich odbornou přípravu, zajištění financí, materiálních prostředků a bezpečnosti soudu.⁵ V rámci své činnosti mají kontrolu nad materiálními a administrativními zdroji a zajišťují tak potřebné zdroje pro plynulý chod soudu.⁶

Soudní funkcionáři vykonávají široké spektrum činností a mají tedy obrovskou zodpovědnost za správné fungování nejen jejich soudu, ale i celé justice. Nemusí být jen dobrými soudci, ale musí být i skvělými „manažery“. Zároveň také mají zcela klíčovou roli ochrany nezávislosti soudnictví – chrání

³ Nález ze dne 6. 10. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 39/08 (N 207/59 SbNU 3; 294/2010 Sb.).

⁴ Zákon č. 6/2002 Sb., zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 73.

⁶ BLISA, A., KOSAR, D. Court Presidents: The Missing Piece in the Puzzle of Judicial Governance. *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 2044–2046.

nejen soud, ale i jednotlivé soudce před politickými vlivy.⁷ Samotné jmenování předsedů soudů má též vliv na veřejné vnímání nezávislosti soudnictví.⁸

V rámci své manažerské činnosti například ovlivňují obsazení soudu, ať tím, že hrají významnou roli v procesu výběru nových soudců či jejich přidělováním do určitých senátů.⁹ Značný vliv mají na jejich kariérní postup v rámci soudní soustavy.¹⁰ „Svůj“ soud pak prezentují i navenek, a to jak v rámci vystupování v médiích, tak ve vyjednáváních o podmínkách chodu justice s mocí výkonnou.¹¹ Jsou to totiž právě soudní funkcionáři, kteří spolu s Ministerstvem spravedlnosti zajišťují chod celé justice.¹² Mají tak nejen moc nad nezávislostí soudnictví, ale i nad ovlivňováním jednotlivých soudců.¹³

Mocným nástrojem, kterému se předsedové soudů v rámci své organizační činnosti věnují je i sestavení rozvrhu práce.¹⁴ Jakožto transparentní způsob přidělování projednávaných případů slouží jako klíčový nástroj zejména pro zachování nestrannosti a nezávislosti soudní moci a proti korupci soudců. Pro sestavení rozvrhu práce však není stanovena žádná obecná metoda – celý proces tak v podstatě závisí na předsedovi soudu, což mu dává obrovský prostor pro záměrnou manipulaci agend či ovlivňování pracovního prostředí.¹⁵

Rozvrh práce může také sloužit k šikaně na pracovišti vedoucí až k odchodu daného soudce z funkce.¹⁶ Předseda soudu tak může například přeradit

⁷ BOBEK, M., KOSAŘ, D. Global Solutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe. *German Law Journal*. 2014, roč. 15, č. 7, s. 1257.

⁸ URBANIKOVÁ, M., ŠIPULOVÁ, K. Failed Expectations: Does the Establishment of Judicial Councils Enhance Confidence in Courts? *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 2107.

⁹ BLISA, KOSAŘ, 2018, op. cit., s. 2042.

¹⁰ KOSAŘ, D., ŠIPULOVÁ, K. Court Presidents: Power Through Informality. *JUSTIN Working Paper Series*. 2024, č. 2, s. 6.

¹¹ Ibid., s. 1.

¹² KOUŘILOVÁ, I. Předsedové a místopředsedové obecných soudů. *Právní Prostor* [online]. [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/predsedeve-mistopredsedeve-obecnych-soudu>

¹³ KOSAŘ, D. Politics of Judicial Independence and Judicial Accountability in Czechia: Bargaining in the Shadow of the Law between Court Presidents and the Ministry of Justice. *European Constitutional Law Review*. 2017, roč. 13, č. 1, s. 97.

¹⁴ KOPA, M. Cesty (samo)správy soudů v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. 19, č. 1, s. 41. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6394>

¹⁵ KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 235–236.

¹⁶ KOSAŘ, D. Rozvrh práce: opomíjený předpoklad soudcovské nezávislosti a klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 12, s. 1063.

soudce bez jeho souhlasu z trestního úseku na civilní, kde by mu kvůli neznalosti agendy hrozily delší lhůty při vyřizování případů, což by mohlo vyústit v kárné řízení.¹⁷ Málomterý soudce by vůbec chtěl po změně agendy na soudě zůstat.¹⁸ Předseda senátu také může díky rozvrhu práce ovlivnit názorové složení senátů tak, aby rozhodovaly v souladu s jeho vlastním postojem v klíčových případech.¹⁹ Rozvrh práce dále zabraňuje přidělování spisů na základě osobních preferencí – předseda soudu si tak například nemůže vybírat, že bude projednávat pouze lehčí případy.²⁰ Prostřednictvím přidělování spisů a rozhodováním o specializaci pak v podstatě určují pracovní zátěž daného soudce.²¹

S ohledem na význam rozvrhu práce a jeho vliv na nezávislost soudů a soudců je zásadní, aby byl sestavován někým zcela nezávislým a nestranným, bez větších mocenských ambicí.

Jmenování do funkce předsedy či místopředsedy soudu však nezabavuje funkcionáře role soudce, naopak je stále především soudcem, kterým zůstane i poté, co již soudním funkcionářem nebude.²² Ústavní soud zdůrazňuje, že: „*funkce předsedů a místopředsedů soudů by měla být považována za kariérní postup soudce*“²³. Soudní funkcionáři si i proto musí uchovat postavení nezávislého soudce, což stanovuje i § 118 odst. 2 zákona o soudech a soudcích, který jasně říká, že: „*výkon státní správy soudů nesmí zasahovat do nezávislosti soudů*“. Právě kvůli dvojí stránce své funkce, soudcovské a manažerské, chrání nejen nezávislost soudnictví, ale mohou svou mocí tuto nezávislost i narušit.²⁴

Soudní funkcionáři mají též vliv na celkovou atmosféru na kulturu a prostředí uvnitř soudu – otevřená a profesionální atmosféra nezávislost soudu podporuje, naopak pokud sám předseda soudu podlehně politickému tlaku,

¹⁷ KOSAŘ, 2014, op. cit., s. 1055.

¹⁸ Ibid., s. 1055.

¹⁹ Ibid., s. 1057–1058.

²⁰ Ibid., s. 1064–1065.

²¹ BLISA, KOSAŘ, 2018, op. cit., s. 2046.

²² KOLUMBER, D. Opakování funkčních období soudních funkcionářů prismalem českého ústavního pořádku. *Právník*. 2021, roč. 160, č. 9, s. 718.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02, část II.

²⁴ KOSAŘ, D. Politics of Judicial Independence and Judicial Accountability in Czechia: Bargaining in the Shadow of the Law between Court Presidents and the Ministry of Justice. *European Constitutional Law Review*. 2017, roč. 13, č. 1, s. 97.

bude jej zřejmě vyvíjet i na podřízené soudce.²⁵ Na soudní funkcionáře je přitom vzhledem k jejich moci vyvíjen politický tlak v rámci soudnictví nejčastěji.²⁶

Je tedy zřejmé, že s mocí, jakou soudní funkcionáři mají, by bylo zcela nežádoucí, aby ve funkci setrvali nepřetržitě 10, 15 či dokonce 20 let, jelikož takový postup by mohl lehce vést ke zneužití moci. Zavedení funkčních období je tak nepochybnou nutností, otázkou je však možnost opětovného jmenování.²⁷

Dle § 105a zákona o soudech a soudcích je všeobecně zakázáno opětovné jmenování do funkce předsedy či místopředsedy soudu – ne vždy tomu tak však bylo.

3 Předchozí právní úprava opětovného jmenování soudních funkcionářů

V době svého přijetí zákon o soudech a soudcích obecně vzato neobsahoval úpravu funkčního období soudních funkcionářů či dokonce jakoukoliv úpravu týkající se jejich opětovného jmenování. Soudního funkcionáře tak bylo možné pouze odvolat v rámci kárného řízení.²⁸

Změna přišla až se zákonem č. 314/2008 Sb.,²⁹ který zavedl funkční období soudních funkcionářů 10 let pro předsedu a místopředsedu Nejvyššího soudu

²⁵ ŠIPULOVÁ, K., SPÁČ, S., KOSAŘ, D., PAPOUŠKOVÁ, T., DERKA, V. Judicial Self-Governance Index: Towards better understanding of the role of judges in governing the judiciary. *Regulation & Governance*. 2022, roč. 17, č. 1, s. 22–24.

²⁶ KOSAŘ, D., Beyond Judicial Councils: Forms, Rationales and Impact of Judicial Self-Governance in Europe. *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 1571, 1577.

²⁷ WIATRÁK, S. Supreme Court term limits are necessary to mitigate corruption. *Citizens for Ethics* [online]. [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.citizensforethics.org/news/ethics-corruption/supreme-court-term-limits-are-necessary-to-mitigate-corruption>

²⁸ § 88 odst. 2 a § 106 zákona o soudech a soudcích.

²⁹ Zákon č. 314/2008 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, dále jen zákon č. 314/2008 Sb.

a 7 let pro funkcionáře vrchních, krajských a okresních soudů. V § 105a pak zavedl pro opětovné jmenování podmínky, tedy že soudní funkcionář nesmí být během své funkce shledán vinným z kárného provinění nebo být odsouzen za trestný čin. Právě tyto změny se staly předmětem návrhu na zrušení předpisu.

4 Ústavní soud: Opakované jmenování nechceme!

V roce 2010 Ústavní soud vyhlásil nález sp. zn. Pl. ÚS 39/08, k návrhu skupiny senátorů, kteří požadovali zrušení některých ustanovení zákona o soudech a soudcích ve znění novely č. 314/2008 Sb., a to včetně § 105a umožňujícího opětovné jmenování soudních funkcionářů.

Senátoři ve svém návrhu na zrušení předpisu tvrdili, že možnost opětovného jmenování funkcionářů je v rozporu s principem nezávislosti soudnictví, neboť soudní funkcionáře ustanovuje do jejich funkce moc výkonná s minimálním podílem moci soudní. Podle senátorů by tak někteří funkcionáři mohli jednat ve prospěch moci výkonné, aby si svou funkci udrželi. Zmínili i riziko, že by ministr spravedlnosti mohl ke jmenování prosazovat ty soudce, kteří by v rámci tehdejších stáží na Ministerstvu spravedlnosti byli dlouhodobě mimo soudy a loajální vůči konkrétnímu ministrovi – to by bylo zcela nepřípustným zásahem výkonné moci do nezávislosti soudnictví.³⁰

Při posuzování jednotlivých napadených ustanovení zákona o soudech a soudcích dospěl Ústavní soud k závěru, že časové omezení funkčních období předsedů a místopředsedů soudů v rozporu s ústavním pořádkem není. Délku funkčních období shledal přiměřenou, a to zejména ve vztahu k délce funkčního období orgánu, který je jmenuje.³¹

Dle Ústavního soudu nejsou v rámci možnosti opětovného jmenování funkcionářů problematické podmínky jeho realizace, ale již samotné opakování funkce, které může vést k personální korupci. Soudní funkcionáři by totiž „postupovali způsobem vytvářejícím předpoklady pro jejich opětovné jmenování, resp. aby jejich jednotlivé kroky, včetně způsobu rozhodování (funkcionáři jsou především soudci), byly vnějším světem takto nablíženy a posuzovány.“³² Vznik personální korupce

³⁰ Nález sp. zn. Pl. ÚS 39/08, bod 29.

³¹ Ibid., body 63 a 64.

³² Ibid., bod 65.

v této oblasti navíc podporuje i vliv moci výkonné na jmenovací proces, což nezávislost soudů i soudců značně ohrožuje.³³

K nálezu Ústavního soudu bylo připojeno i několik odlišných stanovisek, z nichž se několik zabývalo i § 105a zákona o soudech a soudcích a otázkou opětovného jmenování soudních funkcionářů.

Soudkyně Ivana Janů ve svém odlišném stanovisku uvedla, že v jiných státech je běžné, že soudní funkcionáři jsou jmenováni pouze na dobu určitou s možností opětovného jmenování. Problém tak vidí pouze v modelu jmenování na dobu neurčitou, což brání příchodu nových, vhodných kandidátů. Pokud je však funkcionář jmenován na dobu určitou a svou funkci vykonával řádně, neměl by být problém ho do této funkce po uplynutí jeho funkčního období jmenovat znovu. Zavedení časově omezených funkčních období bez možnosti opakování funkce může zejména na menších soudech dojít k situaci, kdy již bude problém zajistit nové kandidáty.³⁴

Ve svém odlišném stanovisku se soudce Vladimír Kůrka zaměřil na to, že problém personální korupce při opětovném jmenování byl pojat pouze v hypotetické rovině, bez racionálního vysvětlení, proč by k ní muselo vždy dojít. Kůrka také uvedl, že soudce musí svoji rozhodovací činnost přizpůsobit moci výkonné již při prvním jmenování do funkce, nikoliv až při opětovném. Dále zdůraznil, že pokud není problém opakované jmenování ústavních soudců, neměl by být problém ani u funkcionářů obecných soudů. Na závěr pak zdůraznil, že zákaz opakování funkce může snížit její prestiž stejně jako motivaci soudců se do nich hlásit.³⁵

Soudce Pavel Rychetský se též postavil proti zákazu opětovného jmenování, když připomněl, že tvrzení o personální korupci, stojí pouze na domněnkách a: *„vychází z premisy potenciální zlé vůle jak na straně soudců, které stát funkcí soudní správy pověřil, tak představitelům státu, kterým zákon jmenovací pravomoc svěřuje.“*³⁶ Dle něj je možné zneužít každý právní předpis a tedy pouhé domněnky narušení nezávislosti soudnictví zde nemohou sloužit jako racionální základ pro zákaz opětovného jmenování.

³³ Nález sp. zn. Pl. ÚS 39/08, body 65 a 72.

³⁴ Ibid., odlišné stanovisko Ivany Janů.

³⁵ Ibid., odlišné stanovisko Vladimíra Kůrky.

³⁶ Ibid., odlišné stanovisko Pavla Rychetského.

Poslední odlišné stanovisko připojil Pavel Holländer, který uvedl že předsedové a místopředsedové soudů i přes zastávání své funkce jsou nadále zejména soudci, a tedy i na ně se stále vztahují atributy nezávislosti soudnictví. Připustil však, že v možnosti opětovného jmenování soudních funkcionářů spatřuje porušení principu nezávislosti moci soudní a také nezávislosti soudců.³⁷

5 Současná právní úprava

Nálezem byl § 105a zákona o soudech a soudcích zrušen, avšak trvalo jedenáct let, než v účinnost vstoupila již zmiňovaná novela zákona o soudech a soudcích, která konečně zakotvila úpravu opětovného jmenování soudních funkcionářů podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 39/08.

Již ve vyhodnocení přínosu nové právní úpravy bylo reflektováno, že na menších soudech skutečně může být problém vůbec najít kandidáta na funkci předsedy či místopředsedy soudu. Zákazem opětovného jmenování tak menší soudy navíc mohou přijít o zkušené a schopné funkcionáře. „U těchto soudů by mohlo docházet k tomu, že pozice předsedy nebo místopředsedy není obsazena nejvhodnějším kandidátem, ale kandidátem, který je z hlediska vhodnosti tzn. dalším v pořadí“, nebo dokonce kandidátem, který je pouze „ochoten funkci vykonávat“.“³⁸ Ministerstvo spravedlnosti tedy dospělo k závěru, že striktní zákaz opakování výkonu není vždy tou nejlepší variantou.³⁹ I proto v důvodové zprávě k novele bylo uvedeno, že v určitých případech by měla být ze zákazu opětovného jmenování soudních funkcionářů učiněna výjimka.⁴⁰

Nová úprava tak v § 105a zákona o soudech a soudcích umožňuje opakované jmenování předsedy okresního soudu pouze do funkce na jiném soudě, u místopředsedy je pak opakování vyloučeno po dvě po sobě jdoucí období. Předsedové vrchních a krajských soudů mohou být opětovně jmenováni až po uplynutí 5 let, místopředsedové pak opět nemůžou být jmenováni dvě po sobě jdoucí funkční období. Není však vyloučeno, že by se místopředseda

³⁷ Nález sp. zn. Pl. ÚS 39/08, odlišné stanovisko Pavla Holländera.

³⁸ Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů regulace (RIA). *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167937>

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Důvodová zpráva. *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167932>

soudu po uplynutí svého funkčního období přesunul na pozici předsedy soudu, což je vzhledem k možnému využití získaných schopností zcela žádoucí. Opačný případ, tedy přechod předsedy na pozici místopředsedy, je však nežádoucí, jelikož by v praxi mohlo docházet k rotaci funkcí mezi těmito dvěma osobami, což by bránilo diverzitě ve vedení soudu.⁴¹ Současná právní úprava tedy zahrnuje i přes jasný postoj Ústavního soudu výjimky, kdy je možné k opakovanému výkonu funkce přistoupit.

K § 105a pak byl také přidán § 105b, který stanovuje podmínky pro jmenování soudního funkcionáře. Podle § 105b odst. 3 musí předsedové soudu absolvovat odborný vzdělávací program na Justiční akademii, a to do dvou let od jmenování do funkce, což má posílit jejich vedoucí schopnosti.

6 Dopad zákazu opětovného jmenování soudních funkcionářů

Jak předpokládala odlišná stanoviska nálezu Ústavního soudu Pl. ÚS 39/08, zákaz opětovného jmenování soudních funkcionářů skutečně způsobil řadu negativních důsledků.

Předseda či místopředseda soudu se rozhodně nestane 100% funkcionářem bezprostředně po jmenování, ale jako vedoucí organizační složky státu se musí seznámit s obrovským množstvím právních předpisů, což může trvat i několik let. Jenže když si svoji funkci konečně plně osvojí, už mu končí jeho mandát. Nemožnost opakování funkce tak znamená ztrátu jeho cenných zkušeností a znalostí. I když nová právní úprava vyžaduje od funkcionářů absolvování vzdělávacího programu na Justiční akademii⁴², trvá mnoho let, než daný předseda soudu uvede získané znalosti do praxe. Tento vzdělávací program se navíc vztahuje pouze na předsedy soudů, nikoliv na jejich místopředsedy. Zákaz opakování výkonu jejich funkce je tak v tomto případě zcela jistě mrhání lidským potenciálem.

⁴¹ Důvodová zpráva. *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167932>

⁴² Vzdělávání v Justiční akademii. *Justiční Akademie* [online]. [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/documents/ja_proces_vzdelavani.pdf

Ne každý se také chce stát soudním funkcionářem. To pak může být problém zejména na menších soudech, kde se může stát, že nebude ani nikdo⁴³, kdo by funkci ať už předsedy či místopředsedy soudu chtěl vůbec vykonávat. V těchto případech funkci často zastává nadále předchozí funkcionář, což je v rozporu s názorem Ústavního soudu. Podle dat poskytnutých českými obecnými soudy⁴⁴ se o místo předsedy okresního či obvodního soudu většinou ucházel většinou jen jeden uchazeč (37 případů), ve zbylých případech pak 2 uchazeči (31 případů) a pouze v ostatních 3 či více, a to zejména na personálně větších soudech. Právě nedostatek uchazečů o post předsedy zabraňuje výběru toho „nejlepšího“ kandidáta.

Ve chvíli, kdy se o funkci uchází pouze 2 či dokonce jen 1 uchazeč, který sice nemá dostatečné kvality, ale zároveň nemá ani závažné nedostatky bránící jeho jmenování, pravděpodobně bude výběrovou komisí do funkce stejně vybrán. To pak vede ke jmenování méně schopných funkcionářů než jejich předchůdců. Na krajských soudech je situace ohledně počtu uchazečů značně lepší, ale i zde se o funkci předsedy ucházeli na některých soudech pouze 1 či 2 uchazeči. Oproti tomu na vrchních soudech už o funkci předsedy takový zájem nebyl. Na Vrchním soudě v Praze se o post předsedy soudu ucházeli pouze 2 uchazeči, na Vrchním soudě v Olomouci pak byl pouze 1 uchazeč. Ani na vyšších soudech tedy není v rámci výběru kandidátů na post předsedy soudu zaručena diverzita.

Po vydání nálezů Ústavního soudu došlo k několika případům, kdy byli zejména místopředsedové soudů jmenováni opakovaně. Často však nejsou jmenováni bezprostředně po skončení jejich mandátu, nýbrž oklikou, jako tomu bylo například v případě místopředsedy Vrchního soudu v Praze, Stanislava Bernarda. Ten byl po skončení svého mandátu funkcí opět dočasně pověřen, po zrušeném výběrovém řízení na jeho post byl pak tehdejšími ministrem spravedlnosti Robertem Pelikánem opět jmenován místopředsedou.⁴⁵ Podobných případů však bylo mnohem více, například funkcionáři Jolana

⁴³ LÉKO, K. Opětovné jmenování soudních funkcionářů je slabým místem justice. *lidovky.cz* [online]. 10.11.2016 [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/opetovne-jmenovani-soudnich-funkcionaru-je-slabym-mistem-justice.A161108_145827_pozice-tema_lube

⁴⁴ Viz tabulku v příloze.

⁴⁵ LÉKO, 2016, op. cit.

Maršíková, Miroslav Veselský nebo Ondřej Rott. „*Problematickým je u výše uvedených případů zejména fakt, že ač se na všechna výše uvedená místa konala výběrová řízení, jejich nezávislost a nestrannost je možné jen obtížně prokázat.*“⁴⁶ Stejná situace však může nastat i v případě prvního jmenování funkcionáře do funkce, a ačkoliv se zcela jistě jedná o problém, nelze konstatovat, že by ho novela zákona o soudech a soudcích vyřešila. Podobně je na tom tvrzení, že na vyšších soudech často vyhlášovatel výběrového řízení dá najevo, koho chce ve funkci vidět, čímž ostatní kandidáty odradí – i to je problém celkového jmenování soudních funkcionářů, nikoliv až jmenování opakovaného.⁴⁷

Novým fenoménem je přesouvání se soudních funkcionářů mezi soudy.⁴⁸ Čím se však tento přesun z jednoho soudu na druhý, a tedy z jedné funkce na druhou liší od opakovaného jmenování? Nemůže být i v tomto případě riziko personální korupce soudních funkcionářů vysoké, ne-li přímo stejné jako právě při opětovném jmenování? V čem pak současná právní úprava zabráňuje tomuto riziku? Vlastně nijak – riziko personální korupce soudních funkcionářů se může vyskytnout již při prvním i opětovném jmenování, či při migraci mezi soudy.

Ústavní soud svým názorem také vyjádřil určitou nedůvěru vůči soudcům a zejména soudním funkcionářům. „*Z postoje Ústavního soudu plyne nedůvěra v lidské vlastnosti soudců samých, když dopředu předpokládá jejich patolizalství za účelem udržet si funkci předsedy či místopředsedy soudu.*“⁴⁹ Nejenže tomuto patolizalství není schopný Ústavní soud zabránit již při prvním jmenování, ale tímto svým vyjádřením také extrémně podkopává osobní integritu samotných soudců. K personální korupci navíc může dojít úplně stejně v případě kdy soudní funkcionář pouze skončí svoji funkci na jednom soudě, ale přejde na soud další. Pokud tak daný uchazeč bude funkci natolik chtít, že pro ni bude nadbíhat ministerstvu spravedlnosti, může se tak stát již při prvním jmenování, i jmenování opětovném.⁵⁰ Ne všichni funkcionáři tak touží po své funkci natolik, aby se uchýlovali k tak nemorálnímu jednání – jiní,

⁴⁶ DERKA, V. Ústavnost opakovaného jmenování soudních funkcionářů. *Jurisprudence*. 2017, č. 1, s. 9.

⁴⁷ Ibid., s. 8–9.

⁴⁸ Ibid., s. 9.

⁴⁹ KOUDELKA, Z. Soudní funkcionáři a Ústavní soud. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, č. 4, s. 3. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6413>

⁵⁰ Ibid., s. 3.

jako například v případě Stanislava Bernarda, si pak cestu i přes novelu zákona o soudech a soudcích cestu najdou.

Mnohem důležitější, než zmiňovaný nález Ústavního soudu by tak učinila změna samotných výběrových řízení. Existuje důvod, proč se do výběrových řízení i na vyšší soudy hlásí tak málo uchazečů. Jak popsal ve svém článku Viktor Derka, často se stává, že na výběrová řízení se nehlásí více uchazečů právě proto, že „*se vyblašovatelé výběrového řízení podařilo všechny ostatní kandidáty od účasti odradit*“⁵¹. Je také otázkou, zdali ve výběru daného kandidáta „*nerozhodovaly v zákeřnější skryté vztahy, nepsaná pravidla a jiné podobné praktiky*“⁵². Tomuto problému však zákaz opětovného jmenování soudních funkcionářů nijak nepomůže.

S ohledem na široké spektrum činností, zejména pak sestavení rozvrhu práce, které soudní funkcionáři mají na starosti, je zřejmé, že je nežádoucí, aby soudním funkcionářem byl někdo nepřetržitě i 20 let. Kvůli nežádoucím důsledkům, které s sebou ale nemožnost opakování funkčních období přinesla, je také jasné, že stávající právní úprava není únosná.

7 Závěr

Celkově se domnívám, že uvedený nález Ústavního soudu, kterým bylo v podstatě zakázáno opětovné jmenování soudních funkcionářů, je velice nešťastný, a to zvláště s přihlédnutím k tomu, že svůj názor založil pouze na domněnkách a předpokladech, které se nezakládaly na reálném podkladu. Novela zákona o soudech a soudcích přijatá na základě tohoto nálezu pak sice má jistý pozitivní přínos – ten však zcela jistě převažují negativní dopady. Je zřejmé, že pakliže máme předejít riziku personální korupce v justici, je určitá právní úprava opakování funkce předsedy i místopředsedy soudu třeba, avšak rozhodně by dle mého názoru neměla být tak striktní, jak je nyní, a mnohem spíše bychom se měli podívat na změnu samotných výběrových řízení.

⁵¹ DERKA, 2017, op. cit., s. 10.

⁵² Ibid., s. 10.

Reference

- BLISA, A., KOSAŘ, D. Court Presidents: The Missing Piece in the Puzzle of Judicial Governance. *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 2031–2076.
- BOBEK, M., KOSAŘ, D. Global Solutions, Local Damages: A Critical Study in Judicial Councils in Central and Eastern Europe. *German Law Journal*. 2014, roč. 15, č. 7, s. 1257–1292.
- DERKA, V. Ústavnost opakovaného jmenování soudních funkcionářů. *Jurisprudence*. 2017, č. 1.
- KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015.
- KOLUMBER, D. Opakování funkčních období soudních funkcionářů prismatem českého ústavního pořádku. *Právník*. 2021, roč. 160, č. 9, s. 715–728.
- KOPA, M. Cesty (samo)správy soudů v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. 19, č. 1, s. 40–48. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6394>
- KOSAŘ, D. Rozvrh práce: opomíjený předpoklad soudcovské nezávislosti a klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců. *Právník*. 2014, roč. 153, č. 12, s. 1049–1076.
- KOSAŘ, D., ŠIPULOVÁ, K. Court Presidents: Power Through Informality. *JUSTIN Working Paper Series*. 2024, č. 2, s. 1–27.
- KOSAŘ, D. Beyond Judicial Councils: Forms, Rationales and Impact of Judicial Self-Governance in Europe. *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 1568–1612.
- KOSAŘ, D. Politics of Judicial Independence and Judicial Accountability in Czechia: Bargaining in the Shadow of the Law between Court Presidents and the Ministry of Justice. *European Constitutional Law Review*. 2017, roč. 13, č. 1, s. 96–123.
- KOUDELKA, Z. Soudní funkcionáři a Ústavní soud. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2010, č. 4. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6413>

- KOUŘILOVÁ, I. Předsedové a místopředsedové obecných soudů [online]. *Právní Prostor* [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/predsedove-mistopredsedove-obecnych-soudu>
- LÉKO, K. Opětovné jmenování soudních funkcionářů je slabým místem justice. *lidovky.cz* [online]. [cit. 7. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/opetovne-jmenovani-soudnich-funkcionar-u-je-slabym-mistem-justice.A161108_145827_pozice-tema_lube
- ŠIPULOVÁ, K., SPÁČ, S., KOSAŘ, D., PAPOUŠKOVÁ, T., DERKA, V. Judicial Self-Governance Index: Towards better understanding of the role of judges in governing the judiciary. *Regulation & Governance*. 2022, roč. 17, č. 1, s. 22–42.
- URBÁNIKOVÁ, M., ŠIPULOVÁ, K. Failed Expectations: Does the Esteblishment of Judicial Councils Enhance Confidence in Courts? *German Law Journal*. 2018, roč. 19, č. 7, s. 2105–2136.
- WIATRAK, S. Supreme Court term limits are necessary to mitigate corruption. *Citizens for Ethics* [online]. [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.citizensforethics.org/news/ethics-corruption/supreme-court-term-limits-are-necessary-to-mitigate-corruption/>
- ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995.
- Důvodová zpráva. *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167932>
- Vzdělávání v Justiční akademii. *Justiční Akademie* [online]. [cit. 28. 11. 2024]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/documents/ja_proces_vzdelavani.pdf
- Závěrečná zpráva o hodnocení dopadů regulace (RIA). *Poslanecká sněmovna* [online]. [cit. 17. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167937>

Příloha

Název soudu	Počet uchazečů o místo předsedy soudu
Vrchní soud Praha	2
Vrchní soud Olomouc	1
Městský soud Praha	5
Krajský soud Praha	4
Krajský soud České Budějovice	3
Krajský soud Plzeň	2
Krajský soud Ústí nad Labem	3
Krajský soud Hradec Králové	1
Krajský soud Brno	3
Krajský soud Ostrava	2
Obvodní soud Praha 1	2
Obvodní soud Praha 2	1
Obvodní soud Praha 3	2
Obvodní soud Praha 4	2
Obvodní soud Praha 5	3
Obvodní soud Praha 6	6
Obvodní soud Praha 7	1
Obvodní soud Praha 8	2
Obvodní soud Praha 9	1
Obvodní soud Praha 10	2
Okresní soud Benešov	1
Okresní soud Beroun	3
Okresní soud Kladno	1
Okresní soud Kolín	1
Okresní soud Kutná Hora	2
Okresní soud Mělník	2
Okresní soud Mladá Boleslav	2
Okresní soud Nymburk	1
Okresní soud Praha – východ	1
Okresní soud Praha – západ	1
Okresní soud Příbram	1
Okresní soud Rakovník	2
Okresní soud České Budějovice	4
Okresní soud Český Krumlov	3

Název soudu	Počet uchazečů o místo předsedy soudu
Okresní soud Jindřichův Hradec	2
Okresní soud Pelhřimov	1
Okresní soud Písek	2
Okresní soud Prachatice	1
Okresní soud Strakonice	1
Okresní soud Tábor	3
Okresní soud Domažlice	1
Okresní soud Cheb	6
Okresní soud Karlovy Vary	3
Okresní soud Klatovy	1
Okresní soud Plzeň – jih	1
Okresní soud Plzeň – město	1
Okresní soud Plzeň – sever	2
Okresní soud Rokycany	2
Okresní soud Sokolov	2
Okresní soud Tachov	2
Okresní soud Česká Lípa	4
Okresní soud Děčín	2
Okresní soud Chomutov	5
Okresní soud Jablonec nad Nisou	4
Okresní soud Liberec	2
Okresní soud Litoměřice	2
Okresní soud Louny	1
Okresní soud Most	2
Okresní soud Teplice	3
Okresní soud Ústí nad Labem	5
Okresní soud Havlíčkův Brod	2
Okresní soud Hradec Králové	1
Okresní soud Chrudim	1
Okresní soud Jičín	1
Okresní soud Náchod	2
Okresní soud Pardubice	3
Okresní soud Rychnov nad Kněžnou	2
Okresní soud Semily	1
Okresní soud Svitavy	1

Název soudu	Počet uchazečů o místo předsedy soudu
Okresní soud Trutnov	3
Okresní soud Ústí nad Orlicí	2
Okresní soud Blansko	1
Městský soud Brno	4
Okresní soud Brno – venkov	2
Okresní soud Břeclav	1
Okresní soud Hodonín	2
Okresní soud Jihlava	2
Okresní soud Kroměříž	1
Okresní soud Prostějov	1
Okresní soud Třebíč	1
Okresní soud Uherské Hradiště	-
Okresní soud Vyškov	2
Okresní soud Zlín	2
Okresní soud Znojmo	1
Okresní soud Žďár nad Sázavou	1
Okresní soud Bruntál	2
Okresní soud Frýdek – Místek	1
Okresní soud Jeseník	1
Okresní soud Karviná	2
Okresní soud Nový Jičín	1
Okresní soud Olomouc	2
Okresní soud Opava	4
Okresní soud Ostrava	1
Okresní soud Přerov	1
Okresní soud Šumperk	1
Okresní soud Vsetín	1

Počty uchazečů o post předsedy daného soudu byly poskytnuty jednotlivými soudy na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Zpracování tabulky provedla autorka.

Nalézání ústavně konformní hranice právní úpravy povinného vzdělávání soudců

Klára Pozděchová

Abstrakt

Príspevok sa venuje hodnote vzdelávania v justícii, konkrétne zákonnej úprave ďalšieho odborného vzdelávania sudcov a sudkyň. Po krátkom shrnutí súčasnej právnej úpravy a predstavení fungovania Justičnej akadémie, sa príspevok ďalej zaoberá formuláciou hypotetickej novely zákona o soudech a soudcích, ve které se zavádí povinný minimální počet hodin vzdělávání pro soudce a soudkyně za kalendářní rok. Následně se pokouší nalézt odpověď na otázku, zde by takováto nová zákonná úprava byla posouzena Ústavním soudem jako ústavně konformní.

Klíčová slova

Odborné vzdělávání; justice; soudci a soudkyně; Justiční akademie; novela zákona o soudech a soudcích.

1 Úvod

Téma vzdělávání soudců považuji za velmi společensky důležité, protože záleží právě na každém ze soudců a soudkyň, aby dohromady vytvořili odbornou, fungující a důvěryhodnou justici jako celek. Dobře vyřešená otázka vzdělávání soudců je základním předpokladem pro důvěru veřejnosti v justici, a tedy i fungování České republiky jako demokratického právního státu. V této oblasti má ovšem dle mého názoru Česká republika stále prostor pro zlepšení, a proto je důležité toto téma i nadále otevírat.

Povinnost soudců vzdělávat se je zakotvena v § 82 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů (dále „ZSS“) a při velmi podrobné zákonné úpravě se může střetávat s článkem 82 Ústavy, který se týká nezávislosti soudců. Cílem mého příspěvku je se na tento možný střet podívat blíže ve vztahu k soudcům obecných soudů a zamyslet se nad otázkou: „*Byla by konkretizace právní úpravy povinného vzdělávání soudců ústavně konformní?*“

Ve svém příspěvku se nejdříve zaměřím na hodnotu vzdělávání v justici a současnou právní úpravu tohoto tématu, poté nastíním hypotetickou modelovou situaci zavádějící povinné vzdělávání soudců a výsledek jejího možného setkání s Ústavním soudem. V závěru krátce shrnu odpověď na svou výzkumnou otázku o ústavní konformitě této hypotetické novely.

2 Vzdělávání a nezávislost v justici

Odbornost je jedním ze základních požadavků pro kvalitní výkon soudcovské funkce a správně fungující justici jako celek. Přitom právo jakožto velmi dynamický obor vyžaduje celoživotní potřebu a ochotu se vzdělávat a získat tím schopnost orientovat se v obrovském množství právně relevantních informací, a to vnitrostátních i evropských, nejnovějších legislativních změn či judikатурního vývoje. Bez přehledu o současném stavu právní praxe a doktríny nemůže být soudce schopen řádně vykonávat svou funkci. Proto není důvod pochybovat o existenci veřejného zájmu na odbornosti justice v podobě celoživotního vzdělávání kariérních soudců.¹

Na druhé straně ovšem stojí ústavní hodnota v podobě nezávislosti soudců vyplývající z článku 82 Ústavy. A v čem tento možný spor veřejného zájmu na odbornosti justice a nezávislosti soudců spočívá? Jak bude vysvětleno níže, v současné právní úpravě mají soudci povinnost vzdělávat se stanovenou jen velmi obecně, což není efektivním či motivačním řešením pro zvýšení odbornosti justice. Pokud by tato povinnost ale měla být více konkretizována zákonnou úpravou, hrozí narušení dělby moci, tedy přílišná ingerence moci zákonodárné či výkonné do moci soudní, a následná ústavní nekonformita této zákonné úpravy.

3 Současná právní úprava vzdělávání soudců

Jak již bylo zmíněno, povinnost soudců dbát soustavným vzděláváním o prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce je zakotvena v § 82 odst. 2 ZSS. K čemuž dle druhé věty tohoto

¹ ZLATNÍKOVÁ, M. *Postavení soudce v právním řádu ČR*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2010, s. 41.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02, s. 4.

odstavce využívá soudce vedle samostatného studia zejména vzdělávací akce organizované Justiční akademií, případně soudy a vysokými školami.

Ze zákona vyplývá, že soudce sám je odpovědný za svou odbornou úroveň a své soustavné vzdělávání, proto sám vyhodnocuje a vyhledává možnosti zlepšení své způsobilosti a odborné úrovně. Povinnost dbát o odbornou úroveň je stanovena kvalitativně, soudce je povinen být dostatečně odborně způsobilý rozhodovat, nikoliv absolvovat určitý počet vzdělávacích akcí. Toto vzdělávání musí být soustavné, jelikož právo je dynamickým oborem, ve kterém neustále dochází ke změnám, ať už legislativním nebo výkladovým, a soudce musí být schopen se v těchto změnách orientovat, aby mohl vykonávat svou funkci řádně a s náležitou odbornou způsobilostí.²

Z druhé věty § 82 odst. 2 ZSS soudcům nevyplývá povinnost vzdělávat se určitým způsobem, ale vzdělávat se samostatně, případně prostřednictvím vzdělávacích akcí. Zákon preferuje ty, které organizuje Justiční akademie jako instituce primárně určená ke vzdělávání soudců. Soudce však může využít ke vzdělávání i další vzdělávací akce, pokud soudcova účast na nich nebude v rozporu s výkonem soudcovské profese z důvodu náplně této vzdělávací akce či jejího pořadatele.³

3.1 Justiční akademie

V obecné části důvodové zprávy k ZSS je uvedeno, že nezbytným předpokladem pro realizaci koncepce celoživotního odborného vzdělávání soudců a dalších právních profesí je zřízení Justiční akademie.⁴ Justiční akademie je tak zřízena zákonem a je organizační složkou státu, tedy podřízená moci výkonné. Jako příklady této podřízenosti můžeme uvést jmenování členů Rady řídící Justiční akademií či její financování.⁵ A přesto plní velmi klíčovou roli v oblasti moci soudní. Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o klíčovou

² ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech a soudcích*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 128.

³ Ibid., s. 128.

⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), č. 6/2002 Sb.
SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 893–895. ISBN 978-80-7400-590-9.

⁵ ČECH, J. *Další vzdělávání právníků v odborných profesích*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2013, s. 32.

instituci, ve které dochází k blízkému setkání moci výkonné s mocí soudní, a z těchto důvodů považují za důležité v tomto příspěvku krátce přiblížit fungování Justiční Akademie.

Existence Justiční akademie je zakotvena v § 139 až § 133 ZSS a její zřízení dále zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti, které nad ní vykonává dohled, Justiční akademie je tedy, jak již bylo zmíněno, organizační složkou státu. Kompetence Justiční akademie definuje ZSS v § 129 odst. 2.

Justiční akademie vznikla v roce 2002 a nahradila Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti, který působil v letech 1988–2002. V roce 2005 však zákon stanovil za její sídlo Kroměříž, kde již sídlila Justiční škola pro vyšší soudní úředníky. V roce 2006 došlo ke spojení obou institucí pod názvem Justiční akademie v Kroměříži a od tohoto okamžiku se stala centrální vzdělávací institucí.⁶ Jak již bylo řečeno výše, hlavním sídlem Justiční akademie je město Kroměříž a další stálé pracoviště se nachází v Praze. Mimo to využívá Justiční akademie ke své výchovné a vzdělávací činnosti dále i prostory regionálních učeben v Litoměřicích, Plzni, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Brně, Olomouci a Ostravě.⁷

Justiční akademie musí mít jakožto organizační složka státu zřízeny orgány, jejichž prostřednictvím vykonává činnost. Výkonným orgánem je Ředitel Justiční akademie, který je jmenován a odvoláván ministrem spravedlnosti.⁸ Dalším orgánem je Rada Justiční akademie, která řídí po odborné stránce vzdělávací činnost akademie,⁹ určuje strategii a náplň vzdělávání. Tvoří ji celkem 15 členů. Z toho dva členy jmenuje předseda Nejvyššího soudu, dva členy předseda Nejvyššího správního soudu a dva členy nejvyšší státní zástupce. Ostatní členy včetně předsedy a místopředsedy jmenuje ministr spravedlnosti tak, aby soudci a státní zástupci tvořili většinu.¹⁰

⁶ KOVÁŘOVÁ, D. Justiční akademie se představuje. *Ad Notam*. 2008, č. 4, s. 145–146.

⁷ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. 3. 2014, č. j. MSP-31/2014-OJ/ORGV, kterou se mění instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 274/2008-OJ/ORGV, kterou se vydává Statut Justiční akademie, uveřejněná pod č. 5/2011 Sbírky instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti, č. 10/2014 SIS.

⁸ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech a soudcích*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 218.

⁹ Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. 3. 2014, č. j. MSP-31/2014-OJ/ORGV, kterou se mění instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 274/2008-OJ/ORGV, kterou se vydává Statut Justiční akademie, uveřejněná pod č. 5/2011 Sbírky instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti, č. 10/2014 SIS.

¹⁰ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech a soudcích*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 219.

Plán vzdělávání sestavuje Justiční akademie na základě zkušeností z předchozích let, doporučení odborných garantů, požadavků ze strany soudů a státních zastupitelství, judikatury vnitrostátních i evropských soudů, stavu legislativních prací a podnětů z evaluačních listů, které vyplňují účastníci vzdělávání. Návrh plánu je nejprve projednán v pracovní skupině, a poté v Radě Justiční akademie, která vždy na podzim schvaluje Plán vzdělávání na následující rok. Plán je průběžně doplňován o aktuální vzdělávací akce reagující na legislativní situaci, zadání ze strany Ministerstva spravedlnosti či požadavky ze strany soudů a státních zastupitelství. I tyto akce dodatečně zařazené do Plánu vzdělávání průběžně schvaluje Rada Justiční akademie.¹¹

Soudci se na vzdělávací akce přihlašují sami, a to prostřednictvím elektronického systému ASJA (Asistenční Systém Justiční Akademie). Vícedenní vzdělávání s ubytováním účastníků probíhá v Kroměříži, jednodenní akce v Praze a v regionálních střediscích (v sídlech krajských soudů), zejména v Ostravě a v Plzni.¹²

4 Modelová situace

Představte si, že v ZSS dojde k novelizaci v § 82 odst. 2 ze současného znění¹³, na znění následující:

*„Soudce je povinen dbát soustavným vzděláváním o prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce. K tomu jsou povinni absolvováním alespoň **16 hodin**¹⁴ vzdělávacích akcí k rozvíjení své odborné způsobilosti v jednom kalendářním roce, a to (především) za pomoci vzdělávacích programů Justiční akademie, případně soudy a vysokými školami.“*

¹¹ Vzdělávání v Justiční akademii. *jacz.cz* [online]. 11. 5. 2023 [cit. 18. 9. 2023]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/documents/ja_proces_vzdelavani.pdf

¹² Ibid.

¹³ „Soudce je povinen dbát soustavným vzděláváním o prohlubování svých odborných právních a dalších znalostí potřebných pro řádný výkon funkce. K tomu vedle samostatného studia využívá zejména vzdělávací akce, organizované Justiční akademií, případně soudy a vysokými školami.“ § 82 odst. 2 zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

¹⁴ Pro účel tohoto příspěvku bylo nutné určit přesný počet hodin, který by byl v rámci vzdělávání požadován. Faktorům zohledněným pro stanovení této délky se věnuji dále v příspěvku, přesto bych ráda poznamenala, že tato délka byla stanovena především odhadem.

4.1 Rozsah vzdělávací povinnosti

Při určení počtu hodin je nutné zohlednit již tak velkou časovou vytiženost soudců a soudkyň, jejich rodinné vazby, ale také vzdálenost bydliště některých soudů od prostorů Justiční akademie. Počet hodin musí být dostatečně vysoký, aby měl potenciál zvýšit odbornost justice. Na druhou stranu nemůže být počet hodin příliš vysoký, aby umožňoval své splnění pomocí jednodenních vzdělávacích akcí. Jinak by mohla novela znevýhodňovat například soudce a soudkyně s dětmi, pohybovým omezením či jinými osobními povinnostmi, kvůli kterým by pro ně byly vícedenní vzdělávací programy problematické. Nastavení splnění povinnosti pouze účastí na vícedenních vzdělávacích akcích by totiž na některé ze skupiny soudců a soudkyň mohlo dopadnout více a zabránit jim ve splnění dané povinnosti svým diskriminačním nastavením.

Při volbě 16 hodin za kalendářní rok je možné zákonný požadavek splnit během dvou nebo tří jednodenních vzdělávacích akcí, což při volbě splnění počtu hodin prostřednictvím vzdělávacích akcí v areálu Justiční akademie vychází vstříc i soudcům a soudkyním dojíždějícím do Justiční akademie z větších vzdáleností a nepovede k nutnosti setrvání v okolí Justiční akademie již den před začátkem vzdělávacího programu.

Přestože hypotetická novela preferuje splnění hodin prezenčním vzděláváním v rámci Justiční akademie s jakýmsi bonusem osobního setkávání, stále zde zůstává zachována možnost, aby si soudci a soudkyně splnili oněch 16 hodin v rámci jiných například bližších institucí či e-learningu, který je nabízen také pod záštitou Justiční akademie.

5 Setkání novely s Ústavním soudem

Přijátá novela ZSS by měla i ústavní aspekty, jak již bylo zmíněno výše, a proto lze očekávat, že by se z důvodu abstraktní kontroly na návrh kvalifikovaného navrhovatele během legislativního procesu nebo v souvislosti s věcí jejího porušení konkrétním soudcem ocitla před Ústavním soudem. Ústavní soud již podobný případ řešil, a to v nálezu Pl. ÚS 7/02.¹⁵

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02.

5.1 Nález Pl. ÚS 7/02

V tomto nálezu se jednalo o přezkum novely ZSS, která upravovala proces povinného vzdělávání soudců a zaváděla jako nový institut povinné periodické hodnocení odborné způsobilosti s důsledkem možného skončení soudcovského mandátu. Po přijetí této novely Parlamentem České republiky podal tehdejší prezident Václav Havel návrh na zrušení části této novely, kdy namítal rozpor hned s několika články Ústavy. Ústavní soud v tomto nálezu rozdělil napadená ustanovení do tří tematických okruhů, a to posuzování odborné způsobilosti soudců, svěření výkonu státní správy předsedům a místopředsedům soudů a povinné zařazování soudců k odbornému vzdělávání v Justiční Akademii.

U prvního okruhu Ústavní soud zkoumal, zda je posuzování odborné způsobilosti soudců s důsledkem možného skončení soudcovského mandátu ústavně konformní. Toto rozhodnutí bylo dle napadených ustanovení svěřeno Radě pro odbornou způsobilost soudců zřízené Ministerstvem spravedlnosti, tedy orgánu moci výkonné.¹⁶ Ústavní soud k tomuto okruhu konstatoval neúměrnou ingerenci moci výkonné do moci soudní s odůvodněním, že: *„Takto široce a mnohostranně pojaté kompetence představitelů moci výkonné ve vztahu k posuzování odborné způsobilosti soudců již jmenovaných ve své kumulaci nerespektují princip dělby moci a nelze je ve světle shora uvedených ústavních hodnot akceptovat.“*¹⁷

V nálezu dále Ústavní soud vyjádřil myšlenku, že výjimkou z neodvolatelnosti soudců mohou být postihována jen ta jednání, která jsou svou intenzitou srovnatelná s kárným proviněním výslovně upraveným Ústavou. Příkladem lze uvést odsuzující rozhodnutí pro trestný čin spáchaný úmyslně nebo odsuzující rozhodnutí k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pro trestný čin spáchaný z nedbalosti. Z toho plyne, že soudce nebo soudkyně nemohou být zbaveni funkce pro nevyhovující hodnocení jejich odborné způsobilosti a už vůbec ne na základě rozhodnutí orgánu pod záštitou moci výkonné.

Ve druhém okruhu Ústavní soud přezkoumával ustanovení, která svěřovala výkon státní správy soudům předsedům a místopředsedům. I v této části bylo

¹⁶ STÁDNÍK, J. Dělbá moci v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Správní právo*, 2019, s. 116, Legislativní příloha.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02, s. 9.

shledáno porušení dělby moci, jelikož ze samé podstaty nezávislosti soudnictví a zásady neslučitelnosti funkcí nemohou být soudci a soudkyně součástí veřejné správy.

Třetí okruh se pak zabýval povinným zařazováním soudců k odbornému vzdělávání v Justiční akademii, která je organizační složkou státu a vykonává nad ní dohled Ministerstvo spravedlnosti. Problematickou částí zde byla vedoucí role Justiční akademie jakožto centra vzdělávání řízeného mocí výkonnou, kdy soudcům a soudkyním nebyly umožněny reálné alternativy. Ústavní soud také v souvislosti s touto problematikou doplnil, že takový systém podrobování povinnému vzdělávání a hodnocení odborné způsobilosti soudce, může vyvolat nežádoucí důsledky, jako je ztráta pocitu vlastní odpovědnosti v procesu samotné rozhodovací činnosti.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud zrušil všechna napadená ustanovení pro jejich rozpor s ústavními principy dělby moci, nezávislosti soudců a neslučitelnosti funkcí.

5.2 A co hypotetická novela?

Nejdříve, co mají tyto dva případy společné. V obou případech jde o novelu ZSS. Případný rozpor s článkem 1 Ústavy, podle něhož je Česká republika demokratickým právním státem, hrozí i v případě naší novely, protože by se dalo říci, že v tomto případě jde o neúměrnou ingerenci moci výkonné do moci soudní. Tím dochází k porušení principu dělby státní moci, čímž je ohrožen také princip nezávislosti soudců vyplývající z článku 82 odst. 1 Ústavy a § 79 ZSS. Pak ovšem nastává otázka, zda tento zásah není vyvážen zájmem na zvýšení odborné způsobilosti v justici.

Soudcům dle hypotetické novely zůstává možnost volby, kde povinný počet seminářů absolvují, a přestože zákon preferuje Justiční akademii, jsou zde zachovány alternativní možnosti. To ve svém důsledku znamená, že lze danou úpravu dodržet bez nutnosti setkání s vlivem moci výkonné. Tímto se odlišuje daná novela od situace v nález, kde byla role Justiční akademie vedoucí. Proto z daného důvodu navrhovaná novela problematická nebude. Mimo to zůstává v rámci novely zachována i volba oblastí a témat, ve kterých se daný soudce nebo soudkyně budou vzdělávat. Od tohoto aspektu si novela slibuje zvýšení motivace k jejímu plnění a dodržování.

V hypotetické novele, na rozdíl od situace v nálezu, nejde o samotnou kontrolu odborné způsobilosti soudců, ale o jakýsi pokus o její plošné zvýšení. Samotný proces vzdělávání by následně nepodléhal již žádnému dalšímu přezkumu nebo odbornému zkoušení, jak tomu bylo ve zmiňovaném nálezu. Z čehož plyne, že i tato část novely bude v souladu s judikturním výkladem úpravy vzdělávání v kontextu dělby moci.

Jako nejvíce spornou část novely vnímám problematiku kontroly dodržování této právní normy, tedy absolvování daného počtu vzdělávacích akcí. Systém kárného řízení nepřipadá v úvahu, protože by to byl velmi nebezpečný nástroj pro odstranění jednotlivce ze soudcovské funkce a novela by tímto řešením více uškodila, než přispěla k pozvednutí odborné úrovně soudnictví. Také by to mohlo způsobit, že by se vzdělávací akce chodily pouze „odsedět“, což není motivační ani efektivní řešení, a k plošnému zvýšení odbornosti by nejspíše nedošlo. Dle mého názoru by se při dodržování této novely muselo i nadále spoléhat na sociální tlak kolegů, ostatních soudců a jakousi kontrolu pomocí přirozené autority předsedy soudu,¹⁸ jelikož výjezdní semináře jsou i důležitou formou udržování dobrých vztahů v rámci kolektivu na pracovišti soudu, ale i justice obecně. Já osobně vidím řešení tohoto problému v samotném výběru soudců, kdy na takovouto pozici by se měli dostávat lidé s celoživotní chutí se vzdělávat.

Další alternativu řešení následků nedodržení této novely nabízí Radek Ondruš ve své úvaze *de lege ferenda* o výchově českých soudců. Přichází v ní s myšlenkou zavedení „plánu odborného růstu jednotlivce“, ve kterém by si při nástupu každý soudce u předsedy soudu zpracoval individuální výchovně vzdělávací program odpovídající jeho profesním potřebám. Myšlenka tohoto plánu by se dala použít i pro vynucování naší novely. Pomocí tohoto plánu by se lépe kontrolovalo splnění dané časové dotace určené zákonem a zároveň by v rukou předsedy soudu jeho poctivé plnění a dodržování mohlo sloužit jako předpoklad pro možný kariérní postup či naopak nepostup v případě jejího nedodržování.¹⁹

¹⁸ SCHULZ, J. Výchova a vzdělávání soudců: reforma soudnictví. *Právní rádce*. 1999, roč. 7, č. 12, s. 27.

¹⁹ ONDRUŠ, R. K některým aspektům výběru a výchovy soudců v České republice (úvahy *de lege ferenda*). In: *Dělba soudní moci v České republice*. Brno, 2004, s. 282.

Jako další slabší stránky této hypotetické novely můžeme zmínit možné kapacitní problémy v rámci účasti na vzdělávacích akcích, které by se ovšem daly částečně překonat možností vzdělávání pomocí dálkových e-learning programů Justiční akademie nebo omezení možnosti rychle reagovat na aktuální potřeby vzdělávacími akcemi v daném období.²⁰

6 Závěr

Závěrem bych se ráda pokusila shrnout odpověď na svou výzkumnou otázku: „*Byla by konkretizace právní úpravy povinného vzdělávání soudců protiústavní?*“ Myslím si, že při presumpci řádného legislativního procesu při přijímání této novely by její konkretizace ze současné právní úpravy protiústavní nebyla. Nacházím zde mnoho rozdílných aspektů, než se kterými se vypořádá Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 7/02. Například zde nedochází k zásahu do nezávislosti justice, tato novela neobsahuje ingerenci moci výkonné ani zákonodárné do moci soudní, ale jakési doporučení a apel na individuální zodpovědnost jednotlivých soudců. Osobně si myslím, že by touto legislativní změnou mohlo dojít k plošnému zvýšení odbornosti justice, a tím i k posílení důvěry v ni.

Reference

- ČECH, J. *Další vzdělávání právníků v odborných profesních*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2013.
- FIALA, J. Justiční akademie. In: HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009.
- HRDLIČKOVÁ, N. *Postavení soudce v ústavním systému ČR*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2006.
- KOVÁŘOVÁ, D. Justiční akademie se představuje. *Ad Notam*. 2008, č. 4.
- ONDRUŠ, R. K některým aspektům výběru a výchovy soudců v České republice (úvahy de lege ferenda). In: *Dělbá soudní moci v České republice*. Brno, 2004, s. 273–285.
- PACHMAN, J. Justiční akademie. *Právní praxe*. 2001, č. 10.

²⁰ PACHMAN, J. Justiční akademie. *Právní praxe*. 2001, č. 10, s. 612–617.

SCHULZ, J. Výchov a vzdělávání soudců: reforma soudnictví. *Právní rádce*. 1999, roč. 7, č. 12.

SLÁDEČEK, V., MIKULE, V., SUCHÁNEK, R., SYLLOVÁ, J. *Ústava České republiky*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-590-9.

STÁDNÍK, J. Dělbá moci v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Správní právo*. 2019, s. 104–120, Legislativní příloha odborného časopisu.

ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech a soudcích*. Praha: C. H. Beck, 2022.

ZLATNÍKOVÁ, M. *Postavení soudce v právním řádu ČR*. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2010.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), č. 6/2002 Dz.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 30. 3. 2014, č. j. MSP-31/2014-OJ/ORGV, kterou se mění instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 274/2008-OJ/ORGV, kterou se vydává Statut Justiční akademie, uveřejněná pod č. 5/2011 Sbírky instrukcí a sdělení Ministerstva spravedlnosti, č. 10/2014 SIS.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Vzdělávání v Justiční akademii. *jacz.cz* [online]. 11. 5. 2023 [cit. 18. 9. 2023]. Dostupné z: https://www.jacz.cz/images/documents/ja_proces_vzdelavani.pdf

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

Lidská stránka ústavního soudce – měl by soudce Ústavního soudu mít možnost veřejně prezentovat své názory?

Pavel Bína

Abstrakt

Příspěvek se zabývá otázkou, zda soudci Ústavního soudu mají veřejně prezentovat své názory. Autorova odpověď vychází z právní úpravy a komentářů k ní, rozhodovací praxe soudů týkající se politických projevů soudců obecných soudů a posuzování vlivu jednání soudců na důvěru veřejnosti v Ústavní soud. Autor se zaměřil na některá kontroverzní vyjádření bývalého předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského. Podle autora by se soudci měli politických vystoupení vyvarovat, neboť mohou negativně ovlivnit důvěru v justici.

Klíčová slova

Politická práva soudců; soudci Ústavního soudu; svoboda projevu; důvěra v justici.

1 Úvod

Ústavní soud je svou povahou unikátní institucí demokratického státu. Lze o něm totiž říct, že může jednat proti vůli většiny zástupců lidu, je-li tato vůle v rozporu s Ústavou.¹ Zrušením zákona schváleného parlamentní většinou se Ústavní soud často dostává do situace, kdy zrušený zákon podporuje většina občanů naší země, a ti musí přijmout, že nepřímě volený orgán zrušil zákon, který většina občanů považovala za správný, a že se tímto postavil momentální vůli většiny. Jak můžeme vyvodit například z *Listů federalistů*, tato pravomoc Ústavního soudu je v souladu s principy a zásadami, na kterých funguje demokratický právní stát. Jde například o princip ochrany práv menšiny, vyšší právní síly Ústavy a ústavního pořádku. Tudíž je i zrušení

¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále „Ústava“).

zákona, který sice podporuje většina občanů, ale zároveň odporuje naší Ústavě, aktem, který chrání vůli občanů zakotvenou v Ústavě.²

Pravomoc Ústavního soudu zrušit zákon, který úspěšně prošel legislativním procesem, v kombinaci s ústavními zárukami chránícími nezávislost soudců Ústavního soudu³ propůjčuje jeho soudcům značné pravomoci a autoritu. Toto unikátní postavení Ústavního soudu však vychází pouze z Ústavy a důvěry občanů v to, že jeho soudci rozhodují projednávané záležitosti pouze na základě znění a výkladu Ústavy. Důvěra v Ústavní soud je tak hlavním zdrojem jeho autority, a pokud by byla tato důvěra oslabena například nevhodným chováním soudců Ústavního soudu, mohl by mít její pokles za následek to, že by zástupci zákonodárné moci mohli začít jeho rozhodnutí ignorovat, nebo prohlásit jeho nálezy za právně nezávazné.⁴

I když nic nenasvědčuje tomu, že by k něčemu podobnému mělo v dohledné době dojít, a Ústavní soud se dlouhodobě těší vysoké důvěře občanů,⁵ domnívám se, že je nutné průběžně sledovat, jak se tato důvěra vyvíjí, a zkoumat, zda některé aspekty jeho fungování nemohou tuto důvěru ohrozit. Ve svém příspěvku se chci zaměřit na vyjadřování ústavních soudců k politickým otázkám a pokusit se odpovědět na otázku, zda je takové jednání přípustné či dokonce přirozené, nebo zda odporuje smyslu právní úpravy a podkopává důvěru občanů v nezávislost Ústavního soudu.

Můj text je rozdělen následujícím způsobem: Ve druhé kapitole tohoto příspěvku provedu rozbor příslušných paragrafů zákona o soudech a soudcích, které upravují výkon soudcovského povolání, a jejich znění dále rozvedu za pomoci příslušných komentářů. Ve třetí kapitole obdobně rozeberu ustanovení zákona o Ústavním soudu vztahující se k tématu.⁶ Ve čtvrté kapitole na případu soudce Kamila Kydalky ukážu, jak Ústavní soud nahlíží

² HAMILTON, A., JAY, J., MADISON, J. *Federalista* č. 78. In: *Listy federalistů: soubor esejí psaných na podporu nové Ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-706-7390-7.

³ Čl. 86 Ústavy.

⁴ HANYCH, M. Soudci a veřejné mínění. In: SMEKAL, H., BENÁK, J., HANYCH, M., VYHNÁNEK, L., JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 149–158. ISBN 978-80-210-9884-8.

⁵ Důvěra vybraným institucím na přelomu let 2022 a 2023. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2023 [cit. 30. 8. 2023]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5614/f9/pi230307.pdf

⁶ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

na politická práva soudců. V páté kapitole pak srovnám některá kontroverzní vyjádření předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského s výše zmíněnými prameny práva a pokusím se určit, zda jsou s nimi v rozporu.

2 Úprava chování soudce podle zákona o soudech a soudcích

I přesto, že se tento příspěvek zabývá soudci Ústavního soudu, není možné nahlížet na tuto problematiku bez přihlédnutí k pravidlům a postihům, které se uplatňují vůči soudcům obecných soudů. Lze důvodně předpokládat, že jakékoli pravidlo či omezení, jehož účelem je zajištění důvěry občanů v nestrannost běžného soudnictví, bude platit i pro soudce Ústavního soudu. K tomuto závěru se kloní i komentářová literatura citovaná ve třetí části tohoto příspěvku, kde zároveň podrobně rozvádím argumenty podporující tento závěr. V této části proto prezentuji pravidla pro chování soudců především dle příslušných paragrafů zákona o soudech a soudcích,⁷ doplněná o poznatky z komentářové literatury.

Práva a povinnosti soudců obecných soudů upravuje § 79 zákona o soudech a soudcích, povinnosti soudců jsou v tomto ustanovení vymezeny poměrně stručně a je zde použito mnoho neurčitých pojmů. Ve vztahu k chování soudce na veřejnosti toto ustanovení neobsahuje žádné explicitní pravidlo chování, lze z něj však vyvodit, že soudce by se i mimo výkon své funkce měl chovat tak, aby nenarušoval důvěru veřejnosti v justici. Tento závěr potvrzuje i komentářová literatura, která uvádí: „*Specifika výkonu soudcovské funkce vyžadují, aby na chování a jednání soudce i předsedícího byly kladeny vysoké požadavky, a to jak při samotném výkonu funkce, tak i v osobním a veřejném životě.*“⁸ Z této formulace můžeme dovodit, že k dosažení záměru zákona je třeba, aby soudcovo jednání na veřejnosti nenarušovalo principy, které příslušné ustanovení hájí, tedy především důvěru občanů v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudce.

Konkrétnější představu o tom, jak má být důvěra občanů v nestrannost soudců zajištěna, poskytuje § 80 zákona o soudech a soudcích. Zákon zde

⁷ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

⁸ GRYGAR, J. *Zákon o soudech a soudcích: včetně tzv. generátoru náhodného přidělování a GDPR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 276. ISBN 978-80-7598-162-2.

v odst. 1 stanovuje povinnost soudce zdržet se v občanském životě a při výkonu funkce všeho „*co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo ohrožit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů*“; v odst. 2 pak nalezneme demonstrativní výčet toho, jak by se měl soudce chovat. Ve vztahu k veřejnému vystupování soudců je pak důležitá zejména povinnost soudce prosazovat a obhajovat nezávislost soudnictví, povinnost soudce chovat se tak, aby nezavdal příčinu ke snížení důvěry v soudnictví a důstojnosti soudcovské funkce, a nakonec povinnost soudce dbát svým chováním o to, aby jeho nestrannost nebyla důvodně zpochybňována. V odst. 4 zákon upravuje činnost soudce mimo výkon jeho funkce a výkon jeho politických práv. Stanovuje přitom povinnost soudce počínat si tak, aby tato činnost neohrožovala ani nenarušovala důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů, nenarušovala důstojnost soudcovské funkce nebo mu nebránila v řádném výkonu jeho funkce.

Výčet povinností soudce je sice obsáhlý, avšak obsahuje celou řadu neurčitých pojmů, které při hledání odpovědi na otázku „Kde končí politická práva soudce a jaký projev společenského či politického názoru už dle práva není u soudce přípustný?“ neumožňují dospět k jednoznačnému závěru. Je proto nezbytné obrátit se k dalším zdrojům interpretace právních předpisů, zejména ke komentářové literatuře a judikatuře, která má v příspěvku vyhrazenou samostatnou část.

Výklad příslušných paragrafů zákona o soudech a soudcích poskytuje například Jiří Grygar, který ve svém komentáři považuje nároky na osobu soudce za srovnatelné s nároky, které klademe na „*osoby v postavení nejvyšších státních funkcí tak, jak vyplývají z Ústavy*“. Jako klíčové pro odlišení jednání, které je ještě přijatelné, od nepřijatelného, považuje vymezení toho, „*co již přijatelné zásadně není*“, tedy jednoznačných „*excesů*“. Jako limit toho, co je a co není přijatelné, má sloužit vymezení kárné odpovědnosti soudce.⁹

Dále však Jiří Grygar poukazuje na to, že i přes vyšší nároky na osobu soudce není možné, aby byl úplně odtržen od běžných lidských činností, mezi které

⁹ GRYGAR, J. *Zákon o soudech a soudcích: včetně tzv. generátoru náhodného přidělování a GDPR: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 276. ISBN 978-80-7598-162-2.

radí mimo jiné „politický život“. Nebot' tyto činnosti se stávají emočním korektivem chladné, neosobní logiky, která může zakládat nespravedlnost.¹⁰

V návaznosti na povinnosti soudce nalezneme v § 87 zákona o soudech a soudcích úpravu kárného provinění soudce, jímž je dle odst. 1 tohoto paragrafu: „*zaviněné porušení povinností soudce, jakož i zaviněné chování nebo jednání, jímž soudce narušuje důstojnost soudcovské funkce nebo obrožuje důvěru v nezávislé, nestranné, odborné a spravedlivé rozhodování soudů.*“ Z tohoto ustanovení tedy vyplývá, že námi zkoumané veřejné vystupování soudce může být kárným proviněním, pokud ho lze podřadit pod hypotézu výše uvedené právní normy. Kárné provinění může následně vést ke kárnému postihu. Komentářová literatura k tomuto paragrafu uvádí, že zákonné povinnosti soudce nemusí být výslovně upraveny právními předpisy a jejich „*posuzování je prováděno z pohledu společenské akceptability a profesní etiky*“¹¹. To znamená, že při posuzování toho, zda je určité jednání porušením povinností, které soudci plynou ze zákona, budeme do značné míry vycházet z morálního přesvědčení společnosti o „*správnosti a nesprávnosti*“ určitého jednání.

Vyvstává otázka, zda bychom k omezování politických práv soudců měli přistupovat restriktivně, a tedy postihovat pouze to jednání, které prokazatelně narušuje důvěru občanů v nezávislost soudce a potažmo i nezávislost soudnictví, k čemuž se, dle mého názoru, ve svém komentáři spíše kloní Jiří Grygar. Nebo naopak uplatnit výklad extenzivní a požadovat po soudci, aby se vyvaroval jakékoli veřejné prezentace svých soukromých názorů.

3 Úprava chování soudce Ústavního soudu v zákoně o Ústavním soudu

Na rozdíl od § 80 zákona o soudech a soudcích nenalezneme v zákoně o Ústavním soudu širší vymezení způsobu výkonu soudcovské funkce. Jediným ustanovením, které nám vymezuje onu pomyslnou hranici mezi tím, co přípustné je, a co už není, představuje § 133 odst. 1: „*Kárným proviněním je jednání, jímž soudce snižuje vážnost a důstojnost své funkce nebo obrožuje důvěru v nezávislé a nestranné rozhodování Ústavního soudu, jakož i jiné zaviněné porušení povinností soudce.*“ Proto je dle komentářové literatury přiměřeně možné

¹⁰ GRYGAR, op. cit., s. 278.

¹¹ GRYGAR, op. cit., s. 315–316.

čerpat povinnosti soudců Ústavního soudu ze zákona o soudech a soudcích, a to zejména z § 79 a § 80. Například Tomáš Langášek ve svém komentáři píše: „*Povinnosti soudce Ústavního soudu vyplývají především z Ústavy (čl. 82 odst. 3 čl. 85 odst. 2 Ústavy), ze zákona o Ústavním soudu a z povahy této funkce, tj. s ohledem na povinnosti obecně spojené s výkonem funkce soudce jakéhokoli soudu. [...] Další povinnosti spojené s výkonem funkce soudce obecně lze přiměřeně čerpat ze zákona o soudech a soudcích (zejména z § 79 a § 80 tohoto zákona).*“¹²

Výše předložený argument dle mého názoru podporuje i skutečnost, že ztráta důvěry v nestrannost nebo neodbornost soudce Ústavního soudu s sebou nese podstatně závažnější důsledky a může ohrozit roli Ústavního soudu jako negativního zákonodárce. Z toho vyplývá, že by se v jeho případě měla uplatnit veškerá pravidla, která platí pro soudce obecných soudů a mají za cíl utvrdit důvěru občanů v nezaujatost jednotlivých soudců.

Rád bych také poukázal na to, že významným rozdílem mezi zákonem o soudech a soudcích a zákonem o Ústavním soudu byl po dlouhou dobu zákaz členství v politické straně, vztahující se pouze na ústavního soudce. (§ 4 odst. 3 zákona o Ústavním soudu: „*Výkon funkce soudce je neslučitelný též s členstvím v politické straně nebo v politickém hnutí.*“) Za tímto ustanovením můžeme hledat záměr zákonodárce omezit vliv politiků na rozhodování Ústavního soudu. Toto od 1. ledna 2022 již neplatí, a ani soudce běžného soudu nemůže být členem politické strany či hnutí. Považuji však za důležité na tuto skutečnost upozornit, neboť fakt, že tento nepoměr kdysi vznikl a po dlouhou dobu platil, můžeme vnímat jako určitý náznak toho, že zákonodárce považoval za důležité omezit politická práva soudců Ústavního soudu více než soudců obecných soudů.¹³

Pro potřeby tohoto textu je důležité zdůraznit, že kárnou pravomoc vůči ústavnímu soudci má výhradně Ústavní soud a jeho orgány (plénium a kárný senát). O zahájení kárného řízení rozhoduje předseda Ústavního soudu prostřednictvím usnesení. Kárné řízení proti předsedovi Ústavního soudu může být vedeno pouze na základě usnesení pléna, a to na návrh alespoň tří soudců.

¹² LANGÁŠEK, T. In: LANGÁŠEK, T., DOSTÁL, M., POSPÍŠIL, I., WAGNEROVÁ, E. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha: ASPI, 2007, s. 582. ISBN 978-80-7357-305-8.

¹³ WAGNEROVÁ, E. In: LANGÁŠEK, T., DOSTÁL, M., POSPÍŠIL, I., WAGNEROVÁ, E. op. cit., s. 16.

Kárný senát může rozhodnout dvěma způsoby: v případě, že je soudci prokázáno jednání naplňující skutkovou podstatu kárného provinění, je mu toto jednání vytknuto. Pokud se naopak kárné provinění neprokáže, kárný senát řízení zastaví. Proti rozhodnutí kárného senátu lze podat námitku, kterou přezkoumá plénum Ústavního soudu. V případě závažného porušení povinností ústavního soudce může plénum po pravomocném ukončení kárného řízení rozhodnout o zániku funkce soudce Ústavního soudu. K tomuto rozhodnutí je třeba souhlas nejméně devíti soudců Ústavního soudu.

Z předchozího tedy vyplývá, že i když jsou na soudce Ústavního soudu kladeny stejné nebo dokonce vyšší nároky než na soudce obecných soudů, jejich vymahatelnost je výrazně složitější a závisí na vůli jejich kolegů.

4 Pohled Ústavního soudu na politická práva soudců

V této části rozeberu nález Ústavního soudu,¹⁴ který se vypořádal s ústavní stížností soudce Kamila Kydalky proti rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.¹⁵ Ten, v roli kárného soudu, rozhodl o zaviněném porušení povinností soudce, které vyplynulo z porušení ustanovení § 80 odst. 4 a 5 písm. a) zákona o soudech a soudcích. Ústavní soud rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, s určitými výhradami, které ale neměly na výsledné posouzení věci vliv, potvrdil.

Důvodem, proč prezentuji právě tento nález, je skutečnost, že zde Ústavní soud stanovuje meze svobody projevu běžného soudce, které by vzhledem k argumentům předloženým v části 3 měly platit i pro soudce Ústavního soudu.

Provinění soudce Kydalky spočívalo ve veřejné prezentaci jeho politických názorů, kdy se veřejně vyjadřoval k výsledkům komunálních voleb v jeho obci a sděloval své preference o povolebním uspořádání.

Ústavní soud v odůvodnění svého nálezu přednesl zejména následující teze,¹⁶ které můžeme považovat za klíčové pro posouzení konfliktu mezi

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2015, sp. zn. 16 Kss 7/2014.

¹⁶ Jednotlivá stanoviska Ústavního soudu jsou kvůli lepší přehlednosti textu přepsané bez rozsáhlých odkazů na judikaturu ESLP, kterou Ústavní soud používá k podpoření svých argumentů.

svobodou projevu, kterou právo zaručuje všem lidem nehledě na jejich postavení či funkci (čl. 17 Listiny a čl. 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv), a omezeními plynoucími z výkonu funkce soudce, obsaženými zejména v § 80 zákona o soudech a soudcích.

1. teze: „*Ústavní soud připomíná, že svoboda projevu je zaručena článkem 17 Listiny a článkem 10 Úmluvy. Tato ustanovení garantují svobodu projevu každému, a to i jednotlivcům, kteří působí ve veřejné funkci, například jako soudci.*“ (bod 60) Ústavní soud tedy říká, že není možné soudci omezit svobodu projevu, a tedy i jeho politická práva, čistě na základě výkonu jeho funkce. Avšak v odst. 66 dodává, že „*soudní moc musí požívat důvěry veřejnosti, pokud má úspěšně plnit svou úlohu*“. Tuto nestrannost je pak podle Ústavního soudu třeba chránit.
2. teze: „*Důvěru veřejnosti mohou mít jediné soudy a soudci, kteří jsou nestranní a nezávislí. Při posuzování nestrannosti a nezávislosti má vždy určitý význam i dojem (appearance), kterým soudy a soudci působí [...]. Soudce tak má povinnost být ve svých projevech zdrženlivý, aby nenarušoval důvěru v nestrannost a nezávislost soudní moci*“ (odst. 70)
3. teze: „*Pro zachování důvěry veřejnosti je rovněž nezbytné, aby si soudci udržovali odstup od politické soutěže, a to i při výkonu svobody slova.*“ (odst. 71)
4. teze: „*Odstup soudců od politické soutěže a zájmů politických stran či jednotlivých politiků má zvláštní význam i s ohledem historickou zkušenost. Před rokem 1989 byla justice provázána s komunistickou stranou, podléhala jejím zájmům a v ‚politicky citlivých‘ případech plnila i konkrétní pokyny, nemluvě o politických procesech 50. let. Nezávislost soudní moci tak byla zlikvidována. [...] Nynější ústava, založená na hodnotové diskontinuitě s komunistickým režimem (srov. nálezh. sp. zn. Pl. ÚS 19/93), má tak zvláštní zájem na tom, aby zabránila propojování soudců s politickými stranami a jejich nadměrnému zapojování do politické soutěže. S ohledem na nedávnou minulost je totiž třeba posilovat důvěru veřejnosti v to, že soudní moc nepodléhá politickým zájmům.*“ (odst. 75)

Ústavní soud tedy pomyslnou hranici politických práv soudce vidí v situaci, kdy by takové jednání mohlo vést k narušení důvěry veřejnosti v jeho schopnost rozhodovat nezávisle.

5 Vyjádření předsedy Ústavního soudu Pavla Rychetského a jejich dopad na důvěru občanů v nestrannost soudnictví

Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský opakovaně vystupuje v médiích se svými soukromými politickými názory. Nabízí se proto otázka, zda je takové vystupování v souladu se zákonem a zda nenarušuje důvěru občanů v nestrannost Ústavního soudu. V této části se proto zaměřím na konkrétní mediální vystoupení pana Rychetského a pokusím se určit, zda jsou v rozporu se zákony upravujícími chování soudců (kapitola 2 a 3) či judikaturou Ústavního soudu v této věci (kapitola 4).

Za bezpochyby kontroverzní lze považovat rozhovor, který pan Rychetský poskytl zpravodajskému webu iRozhlas.cz¹⁷ publikovaný 8. ledna 2018. Mimo jiné zde uvedl, že má obavy „*z kohorty panošů, která funguje na Hradě kolem pana prezidenta*“ a že by lidé blízcí prezidentovi Miloši Zemanovi mohli negativně ovlivnit volbu předsedy Ústavního soudu. Ve stejném rozhovoru se pak velmi tvrdě opřel do mluvčího prezidenta Jiřího Ovčáčka, když uvedl, že by za své veřejné výstupy, při nichž nebylo možné rozeznat jeho vlastní názor od názoru prezidenta, měl být „*během jedné hodiny vyhozen*“. Tato vyjádření mohla ohrozit důvěru občanů v prezidenta republiky, neboť pan Rychetský v zásadě naznačil, že prezident republiky je obklopen nekompetentními poradci, kteří mohou sledovat vlastní zájmy. Problematické je i načasování tohoto rozhovoru, neboť byl publikován pouhé čtyři dny před začátkem prvního kola prezidentské volby, ve které prezident obhajoval svůj mandát.

Ve výše zmíněném článku se pan Rychetský vyjadřoval i ke zdravotnímu stavu prezidenta. Na otázku, jak na něj prezident (po zdravotní stránce) působí, uvedl, že ho naposledy potkal na oslavách 28. října a že „*nemůže nevidět, že přece jen v posledním roce či dvou došlo, alespoň vnějškově ke zhoršení jeho zdravotního stavu*.“ Přestože tímto okomentováním vzhledu prezidenta pan Rychetský nehodnotil přímo schopnost prezidenta vykonávat svou funkci

¹⁷ GURYČOVÁ, K., GOLIS, O. Mám obavy ze Zemanovy kohorty panošů, Ovčáčka by měli na hodinu vyhodit, říká šéf Ústavního soudu Rychetský. *iRozhlas.cz* [online]. 8.1.2018 [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetskymilos-zemanjiri-ovcacek_1801080600_ogo

dalších pět let, mohlo takové sdělení působit na voliče jako argument, proč Miloše Zemana nevolit. Nabízí se totiž jednoduchá úvaha: „Pokud se zdravotní stav prezidenta republiky za pouhý rok až dva viditelně zhorší, bude schopen svou funkci vykonávat po dalších pět let?“

Pavel Rychetský zde v zásadě zaštitil svým jménem a svou funkcí sdělení, že prezident nevypadá tak zdravě jako před rokem či dvěma. Toto sdělení, nehledě na to, jak moc zjevné bylo či nebylo, se tak mohlo dostat k širšímu okruhu lidí, například k těm, kteří odmítali číst kritické články vůči prezidentovi republiky, ale zajímal je rozhovor s předsedou Ústavního soudu. Ve výsledku tedy pan Rychetský svým veřejným vyjádřením mohl těsně před volbami přesvědčit řadu váhajících voličů, aby Miloše Zemana za prezidenta nevolili, a tím se nepřímo zapojit do politické soutěže.

Další sporné tvrzení nalezneme v rozhovoru pro Českou televizi publikovaném 29. listopadu 2020,¹⁸ ve kterém se pan Rychetský vyjadřoval k ústavnosti uzavření hranic v reakci na začátek pandemie koronaviru. V rozhovoru vyjádřil svůj osobní názor na ministerského předsedu Andreje Babiše, když řekl: „*Já jsem nečekal po listopadu, že můžeme mít předsedou vlády takovou osobu, jakou máme dnes z hlediska té její minulosti. To jsem si myslel, že už definitivně skončilo.*“ A na prezidenta Miloše Zemana: „*Mě trápí to, že člověk, kterého jsem poznal jako nepochybně liberálně založeného humanistu, už několik let podléhá různým téměř někdy i xenofobním postojům takovým, řekněme populistickým.*“ V reakci na tento rozhovor zaslal premiér Andrej Babiš tiskové kanceláři ČTK komentář, ve kterém se k věci vyjádřil následujícím způsobem: „*Pana předsedy jsem si vždy vážil za jeho nestrannost a zásadu, že z titulu své funkce do politiky nemluví. Trochu mou důvěru nahlodalo rozhodnutí Ústavního soudu, který letos v únoru po třech letech odmítl stížnost pana prezidenta a poslanců ANO proti zákonu o střetu zájmů. Nyní chápu proč. Svými posledními výroky pan předseda bohužel potvrdil, že své dřívější zásady opustil.*“¹⁹ Předseda vlády tímto komentářem veřejně zpochybnil nejenom nestrannost Pavla Rychetského, ale i Ústavního soudu. Domnívám

¹⁸ ČTK. Rychetský: Nečekal jsem, že můžeme mít premiérem takovou osobu. Uzavření hranic bylo protiústavní. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetsky-babis-nouzovy-stav-koronavirus_2011301008_pj

¹⁹ ČTK. Rychetský svými výroky podle Babiše ukázal, že opustil své zásady. „Vážil jsem si jeho nestrannosti“. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetsky-andrej-babis-ustavni-soud-vyroky-nestrannost_2011301848_kro

se, že kdyby tento výrok Andrej Babiš pronesl pouze v reakci na odmítnutí ústavní stížnosti, měl by podstatně menší vliv na důvěru v Ústavní soud. To, že ho mohl spojit s kontroverzními vyjádřeními Pavla Rychetského, mohlo mít za následek, že tímto způsobem přesvědčil více lidí.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že veřejná prezentace politických názorů soudci Ústavního soudu přímo ohrožuje důvěru občanů v justici, a to i v případě, že soudce Ústavního soudu pouze kritizuje chování politiků nebo jen poukáže na všeobecně známý fakt. Důvěru nemusí podkopat samotné vyjádření soudce, ale spíše následná reakce poškozeného politického subjektu, který se může snažit kompenzovat potenciální ztrátu podporovatelů způsobenou soudcovým vyjádřením. Politické subjekty navíc mohou využít veřejných vystoupení soudců Ústavního soudu ke zpochybnění nezaujatosti této instituce, kdykoli se jim to hodí.²⁰

Předchozí lze výborně demonstrovat na vyjádření Andreje Babiše poté, co Ústavní soud v roce 2021 zrušil část volebního zákona. Toto rozhodnutí se tehdy části společnosti jevílo jako velmi příhodné pro formující se opoziční volební koalice, neboť snižovalo hranici potřebnou pro vstup do Poslanecké sněmovny pro koalice složené ze dvou a více stran. Andrej Babiš tento nálezn označil za „*další způsob, jak odstranit Babiše z politiky*“, a zároveň vyzval předsedu Ústavního soudu, aby se vyjádřil k tomu, zda bude s podporou hnutí STAN kandidovat na post prezidenta.²¹ Nehledě na to, že toto obvinění nebylo nikdy prokázáno, mohlo negativně ovlivnit názor voličů hnutí ANO na roli Ústavního soudu v demokratické společnosti.

Na druhou stranu je třeba si položit otázku, zda v některých případech nebyla, byť pro část společnosti kontroverzní, vyjádření pana Rychetského nutnou reakcí na snahy politiků ovlivňovat Ústavní soud nebo zasahovat do našeho demokratického zřízení. Domnívám se však, že i v těchto případech bychom měli k politickým právům soudců přistupovat spíše restriktivně. Pokud se již soudce rozhodne k takové otázce vyjádřit, měl by své

²⁰ HANYCH, M. Soudci a veřejné mínění. In: SMEKAL, H., BENÁK, J., HANYCH, M., VYHNÁNEK, L., JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 149–158. ISBN 978-80-210-9884-8.

²¹ SOUKUP, J., BERANOVÁ, K. Premiér Babiš zaútočil na Ústavní soud i Rychetského. *Novinky.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-premier-babis-k-rozhodnuti-ustavniho-soudu-40349838>

vyjádření omezit pouze na stručné vyzdvižení konkrétního problematického rozhodnutí a jeho následků. V demokratickém státě existuje celá řada subjektů (opozice, média), které mohou jednání vlády a prezidenta bez omezení kritizovat. Není proto dle mého názoru nutné, aby za běžných podmínek, kdy není bezprostředně ohroženo demokratické zřízení státu, tuto roli přebírali soudci.

6 Závěr

Na základě předchozího rozboru pramenů práva, jejich porovnání s projevy pana Pavla Rychetského a posouzení dopadů, které tato vyjádření měla, se domnívám, že veřejná prezentace politických názorů soudců Ústavního soudu je v rozporu s příslušnou právní úpravou a narušuje důvěru občanů v nestrannost Ústavního soudu.

I přesto, že v současné době nedochází ke statisticky významnému poklesu důvěry v Ústavní soud a nepozorujeme ani výraznější snahy politiků ovlivnit fungování justice, musíme počítat s tím, že v budoucnu by k takovým tlakům mohlo dojít. Situace v některých evropských státech dokazuje, že i ve stabilních a vyspělých demokraciích může být nezávislost justice ohrožena. Jako nejslabší ze tří složek dělby moci považují moc soudní i autoři Listů federalistů²², oproti ostatním složkám státní moci totiž má nejméně prostředků, jak se bránit vnějším vlivům a udržet svou nezávislost.

Jak se tedy moc soudní může bránit? Věřím, že její síla vychází především z důvěry občanů v její nezávislost. V úplném popředí justice stojí Ústavní soud, který, jak již bylo zmíněno, musí často dělat velice nepopulární rozhodnutí. Důvěru občanů v tuto instituci může výrazně ovlivnit vystupování soudců Ústavního soudu, kteří svými kroky mohou důvěru buď posílit, nebo naopak ztratit. Míra důvěry pak má značný vliv na to, zda si politici dovolí Ústavní soud napadat. Soudci Ústavního soudu by se proto neměli vyjadřovat k politickým otázkám, neboť ve chvíli, kdy se soudce Ústavního

²² HAMILTON, A., JAY, J., MADISON, J. Federalista č. 78. In: *Listy federalistů: soubor esejí psaných na podporu nové Ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*. V Olomouci: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-706-7390-7.

soudu přikloní k určitému názoru, může ztratit důvěru lidí, kteří tento názor nesdílejí, a podlomit tak jejich důvěru v nezájatost Ústavního soudu.²³

Reference

- ČTK. Jeho názory jsou neonacistické. Okamura se nikdy neměl stát místopředsedou sněmovny, říká Rychetský. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tomio-okamura-pavel-rychetsky-spd-mistopredseda-snemovny-robert-pelikan-ano_1802191000_dp
- ČTK. Rychetský: Nečekal jsem, že můžeme mít premiérem takovou osobu. Uzavření hranic bylo protiústavní. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetsky-babis-nouzovy-stav-koronavirus_2011301008_pj
- ČTK. Rychetský svými výroky podle Babiše ukázal, že opustil své zásady. ‚Vážil jsem si jeho nestrannosti‘. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 17. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetsky-andrej-babis-ustavni-soud-vyroky-nestrannost_2011301848_kro
- Důvěra vybraným institucím na přelomu let 2022 a 2023. *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2023 [cit. 30. 8. 2023]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5614/f9/pi230307.pdf
- GRYGAR, J. *Zákon o soudech a soudcích: včetně tzv. generátoru náhodného přidělování a GDPR: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2018. ISBN 978-80-7598-162-2.
- GURYČOVÁ, K., GOLIS, O. Mám obavy ze Zemanovy kohorty panošů, Ovčáčka by měli na hodinu vyhodit, říká šéf Ústavního soudu Rychetský. *iRozhlas.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pavel-rychetsky-milos-zeman-jiri-ovcacek_1801080600_ogo

²³ HANYCH, M. Soudci a veřejné mínění. In: SMEKAL, H., BENÁK, J., HANYCH, M., VYHNÁNEK, L., JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 149–158. ISBN 978-80-210-9884-8.

HAMILTON, A., JAY, J., MADISON, J. Federalista č. 78. In: *Listy federalistů: soubor esejí psaných na podporu nové Ústavy předložené federálním shromážděním 17. září 1787*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. ISBN 80-706-7390-7.

HANYCH, M. Soudci a veřejné mínění. In: SMEKAL, H., BENÁK, J., HANYCH, M., VYHNÁNEK, L., JANKŮ, Š. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. ISBN 978-80-210-9884-8.

KOCOUREK, J. *Zákon o soudech a soudcích: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-292-2.

LANGÁŠEK, T., DOSTÁL, M., POSPÍŠIL, I., WAGNEROVÁ, E. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-305-8.

SOUKUP, J., BERANOVÁ, K. Premiér Babiš zaútočil na Ústavní soud i Rychetského. *Novinky.cz* [online]. [cit. 5. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-premier-babis-k-rozhodnuti-ustavniho-soudu-40349838>

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2015, sp. zn. 16 Kss 7/2014.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (Ústava).

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Soudci na sociálních sítích a limity profesní etiky

Sebastián Okruhlica

Abstrakt

Sociální sítě mají nenahraditelnou roli v moderní komunikaci, avšak pro soudce přinášejí specifická rizika související s profesní etikou, nestranností a důvěryhodností justice. Text analyzuje přínosy a potenciální rizika působení soudců na sociálních sítích, a to z hlediska zákonných a etických limitů. Pozornost věnuje pravidlům chování, jež by soudci měli na sociálních sítích dodržovat, aby nedošlo k ohrožení důvěry v jejich spravedlivé rozhodování. Zároveň jsou zdůrazněny potenciální přínosy, zejména v oblasti komunikace s veřejností a budování důvěry v justici.

Klíčová slova

Sociální sítě; profesní etika soudců; nestrannost; důvěryhodnost soudů.

1 Úvod

V roce 2022 používalo sociální sítě¹ přes 4 a půl miliardy lidí po celém světě.² Není pochyb o tom, že v dnešní době hrají sociální sítě neopomenutelnou roli v životech většiny z nás, a ať už si to připouštíme, nebo ne, do značné míry ovlivňují náš každodenní život. To s sebou pochopitelně přináší řadu výzev a potenciálních problémů, mezi něž patří také otázka, do jaké míry (a jestli vůbec) by měli být na sociálních sítích aktivní soudci a soudkyně.

Ve svém textu představím jak možná rizika, tak potenciální výhody působení soudců na sociálních sítích. Kromě toho ukáži, jak by podle mě vystupování soudců na sociálních sítích mohlo v ideálním případě vypadat, a jak by naopak vypadat rozhodně nemělo.

¹ Pojem sociální síť je v tomto textu užíván k označení internetové služby typu Facebook, Instagram apod., nikoliv jako sociologický termín obecně definující propojenou skupinu navzájem se ovlivňujících lidí jako tomu je např. v PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 125. ISBN 978-80-245-1742-1.

² STATISTA. Number of social media users worldwide from 2017 to 2027. *Statista.com* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>

2 Jak sociální sítě ovlivňují naši komunikaci

V moderním světě mají sociální sítě stále větší vliv na fungování společnosti jako takové,³ protože nám umožňují být v kontaktu doslova s kýmkoliv a komunikovat s velkými skupinami lidí zároveň. Ať už máme na moderní formy komunikace jakýkoliv názor, je potřeba s nimi počítat i do budoucna, protože predikce ukazují, že počet uživatelů sociálních sítí bude i nadále růst.⁴

Možnost spojení se s kýmkoliv na světě však není jediná věc, kterou sociální sítě přinesly. Užívání sociálních sítí totiž obnáší také velmi specifické způsoby interakce s lidmi. Přátelství na Facebooku,⁵ lajkování fotek na Instagramu⁶ nebo sdílení něčích příspěvků na X (dříve Twitter)⁷ v offline prostředí nemá adekvátní alternativu. Jedná se o zcela nové způsoby interakce, které sice můžeme přirovnat k „tradičním“ formám komunikace, na které jsou lidé zvyklí už mnohá tisíciletí, ale nelze je s nimi zcela ztotožnit. V některých případech proto může být poměrně obtížné s jistotou určit, jak bychom takovou interakci měli vykládat a co přesně znamená.

Rozdílů mezi offline životem a aktivitou na sociálních sítích je ovšem mnohem více. Pro účely tohoto textu považuji za důležité zmínit rovněž to, že na sociálních sítích (stejně jako na internetu obecně) platí pravidlo, že pokud jednou něco přidáte na svůj profil, už se toho nikdy nemůžete s jistotou zbavit. Zatímco v běžném životě se na jakýkoliv omyl může poměrně rychle zapomenout, na sociální síti zůstane všechno všem na očích, dokud to nesmažete.⁸ A ani tehdy nemůžete mít jistotu, že si někdo váš příspěvek

³ GÜNDÜZ, U. The Effect of Social Media on Identity Construction. *Mediterranean Journal of Social Sciences* [online]. 2017, roč. 8, č. 5 [cit. 14. 9. 2023]. ISSN 2039-2117. Dostupné z: <http://archive.sciendo.com/MJSS/mjss.2017.8.issue-5/mjss-2017-0026/mjss-2017-0026.pdf>

⁴ Number of social media users worldwide from 2017 to 2027. *Statista.com* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>

⁵ *Facebook.com* [online]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/>

⁶ *Instagram.com* [online]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/>

⁷ *Twitter.com* [online]. Dostupné z: <http://www.twitter.com/>

⁸ Antonín Pavlíček v tomto kontextu poukazuje na překonávání jakýchkoliv místních a časových hranic během komunikace přes internet. Viz PAVLÍČEK, A. Nová média a sociální sítě. Praha: Oeconomica, 2010, s. 168. ISBN 978-80-245-1742-1.

nějakým způsobem neuložil nebo nezkopíroval. Není proto nic neobvyklého, když člověka kvůli sociálním sítím dožene jeho poměrně dávná minulost.⁹

S tím souvisí ještě jeden problém. Zatímco v běžném životě sdílíme většinu věcí ze svého osobního života pouze s nejbližším okruhem lidí, na sociálních sítích je běžné nechat do svého soukromí nahlížet podstatně větší publikum.¹⁰ Z toho důvodu se ještě více zvyšuje riziko, že se naše soukromé záležitosti mohou dostat v podstatě ke komukoliv.

3 Ohrožují sociální sítě nestrannost a nezávislost soudců?

Všechna výše uvedená rizika platí úplně pro každého, kdo je na sociálních sítích aktivní. Pro soudce a soudkyně jsou však všechny tyto problémy mnohem závažnější. Ze zákona jsou totiž povinni se ve svém soukromém životě „*zdržet všebo, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské funkce nebo obrozit důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů*“,“¹¹ a „*svým chováním dbát o to, aby nenarušovalo důstojnost soudcovské funkce a neobrožovalo nebo nenarušovalo důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů*.“¹² Stejně požadavky na soudce lze vyčíst také z etického kodexu vypracovaného Nejvyšším soudem v roce 2020.¹³

Z toho vyplývá, že i když zrovna nesedí v soudní síni, musí si soudci a soudkyně dávat pozor na to, aby svým chováním nijak neohrozili důstojnost¹⁴ své

⁹ BARRACLOUGH, D. 9 People Who Were Fired for Posting on Social Media. *Expertmarket.com* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.expertmarket.com/social-media-marketing/social-media-firing-cases>

¹⁰ Příkladem může být běžná oslava narozenin. Zatímco fyzicky zřejmě většina lidí nepozve na svou narozeninovou oslavu cizího člověka, a ten proto zpravidla nemá možnost se o této události téměř nic dozvědět, po sdílení fotografií z oslavy na sociálních sítích si může kdokoli (za předpokladu, že se jedná o veřejný profil) tyto fotografie prohlédnout a získat množství informací jak o samotném místě konání oslavy, tak např. o zúčastněných osobách.

¹¹ § 80 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

¹² Ibid., § 80 odst. 5.

¹³ Etický kodex. *Justice.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/16809/0/Etick%C3%BD+kodex+soudc%C5%AF-2020.pdf/113b03de-faf7-43f0-a5c8-3bd04401c732>

¹⁴ Linda Tvrđíková k důstojnosti soudcovské profese dodává, že je třeba ji vnímat odlišně od obecně pojímané důstojnosti v běžném slova smyslu. Požadavek důstojnost soudcovské profese podle ní znamená, že soudce musí ve svém profesním i osobním životě podniknout určitá omezení ve svém jednání a vystupování, přičemž tato jsou zpravidla výraznější než u nesoudců. Viz TVRĐÍKOVÁ, L. Důvěra v soudce jako funkce důstojnosti soudce: Proč má být soudce důstojný a co to znamená? *Jurisprudence*. 2022, roč. 31, č. 6, s. 18.

profese a aby se vyhnuli jakýmkoliv pochybám o jejich profesionalitě nebo nezávislosti. Takový požadavek se pochopitelně vztahuje i na jejich působení na sociálních sítích, jelikož i ty lze vnímat jako určitou formu veřejného prostoru.¹⁵ Z toho plyne, že soudci a soudkyně musí být na sociálních sítích, stejně jako v ostatních životních oblastech, ještě opatrnější než lidé podobnými povinnostmi nezátížení. Dle mého názoru je proto namístě zabývat se otázkou, jestli je vůbec žádoucí, aby soudci byli na sociálních sítích aktivní, případně jak by taková aktivita měla vypadat.

S ohledem na výše zmíněné požadavky zákona o soudech a soudcích můžeme rozlišit čtyři základní faktory mající vliv na to, zda je možné považovat působení soudců a soudkyň na sociálních sítích za problematické. Jejich rozdělení je důležité pro určení toho, jakou míru opatrnosti musí soudce při své aktivitě na dané sociální síti dodržet. Těmito faktory jsou identita, pod kterou soudce vystupuje, veřejnost profilu, konkrétní typ sociální sítě a v neposlední řadě osobnost soudce. Je totiž rozdíl mezi užíváním standardního profilu, na kterém je vidět jméno daného člověka a spolu s ním i jeho fotografie, a používáním anonymního nebo falešného profilu neumožňujícího poznat, kdo za ním skutečně stojí. Stejně tak je důležité rozlišovat, jestli soudce používá veřejný, nebo soukromý profil, a zároveň to, o jakou sociální síť se jedná, protože každá z nich nabízí jiné možnosti nastavení soukromí. Navíc je nutné přihlížet i k tomu, zda se jedná o řadového soudce malého obecného osudu, nebo o funkcionáře některé z vrcholných soudních instancí. Toto rozlišování je důležité proto, že všechna výše uvedená rizika se budou uplatňovat ve zcela jiné míře na soudce Okresního soudu v Třebíči používajícího soukromý profil na Facebooku, který je dostupný pouze pro pár desítek jeho rodinných příslušníků a blízkých přátel, a na předsedu Ústavního soudu, kterého veřejný profil na sociální síti X sleduje téměř 4 000 lidí¹⁶ a který je zároveň přístupný každému, kdo má připojení k internetu.

Požadavky obsažené v zákoně o soudech a soudcích a v etickém kodexu se pochopitelně uplatňují na oba případy zcela stejně. Pokud se však první zmiňovaný soudce na svém profilu dopustí nevhodného chování, s největší pravděpodobností si toho skoro nikdo nevšimne. Jestliže se však podobného

¹⁵ SVOBODA, T. Sociální sítě a veřejný zájem. *Právník*. 2021, roč. 160, č. 7, s. 585.

¹⁶ @JosefBaxa2. *X.com* [online]. Dostupné z: <https://x.com/JosefBaxa2>

excesu dopustí předseda Ústavního soudu, může to následující den vědět celý národ.¹⁷

4 Etické meze působení soudce na sociálních sítích

Vzhledem k tomu, že otázka působení soudců na sociálních sítích postupem času stále nabírala na důležitosti, vydala Soudcovská unie v roce 2017 pro soudce „manuál“ k chování na internetu. Etické meze působení soudce na sociálních sítích,¹⁸ jak se zmiňovaný dokument jmenuje, obsahuje rady a doporučení pro soudce a soudkyně aktivně působící na sociálních sítích. Dozvíme se z něj například to, že by se soudci neměli zapojovat do internetových politických diskusí ani nijak jinak projevovat své politické názory (pokud se tedy nejedná o otázky týkající se justice), měli by si dávat pozor na to, komu zpřístupní svůj internetový profil, s jakými lidmi uzavřou přátelství na Facebooku (ačkoliv Soudcovská unie uznává, že tento pojem nelze ztotožňovat s normálním přátelstvím¹⁹) a tak dále. Zároveň dokument upozorňuje i na to, že stejná pravidla platí i pro soudce používající anonymní profil, ze kterého nelze na první pohled poznat jejich totožnost.

Ačkoliv je bezesporu pozitivní, že se Soudcovská unie problematikou sociálních sítí zabírá, její stanovisko ve skutečnosti neobsahuje nic nového (snad s výjimkou poukázání na specifické způsoby komunikace pomocí funkcí jako „like“ a přátelství přes Facebook). I v offline světě by soudci měli být zdrženliví ve svém vyjadřování k politice,²⁰ neměli by udržovat kontakty s nevhodnými lidmi a měli by si dávat si pozor na to, s kým sdílí informace o svém osobním životě. V opačném případě se (zejména v souvislosti se svým vyjadřováním k politice) vystavují riziku možné námitky podjatosti

¹⁷ Ačkoliv se nejedná o soudce, dovolím si jako příklad toho, jak rychle může člověk ve veřejné funkci začít litovat své aktivity na sociálních sítích, uvést Stanislava Křečka: Je to podvrh, tvrdí ombudsman o kritice premiéra na Facebooku. *seznamzpravy.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-je-to-podvrh-tvrdi-ombudsman-o-kritice-premiera-na-facebooku-214674>

¹⁸ Etické meze působení soudce na sociálních sítích. *soudci.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/843-eticke-meze-pusobeni-soudce-na-socialnich-sitich.html>

¹⁹ Ibid.

²⁰ HAPLA, M., FRIEDEL, T. *Profesní etika právníků. Merit coursebook selection*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2022, s. 285. ISBN 978-80-7614-007-3.

v případě, kdy by měli rozhodovat věc týkající se nějaké politické strany či konkrétního politika.²¹

Obecně lze proto říci, že ve své podstatě se požadavky na působení soudců na sociálních sítích nijak neliší od jejich vystupování v běžném životě.²² V obou případech musí dodržovat stejná pravidla chování a vyvarovat se stejným věcem. Rozdíl je ovšem ve formě jejich vystupování a v tom, že na sociálních sítích je každá aktivita viditelná pro neomezený počet lidí. Soudci a soudkyně by proto měli být ve svém vyjadřování obzvláště opatrní a pamatovat na to, že žádný svůj výrok na sociálních sítích už nemohou vzít nikdy s jistotou zpět. Pokud si však tuto skutečnost uvědomují a své vystupování tomu adekvátně přizpůsobí, nemělo dle mého názoru jejich působení na sociálních sítích představovat problém.

5 Může mít aktivní působení soudců na sociálních sítích nějaké přínosy?

Jsou rizika plynoucí z působení soudců na sociálních sítích natolik velká, že bychom v zájmu zachování jejich důvěryhodnosti měli požadovat, aby na nich vůbec nevystupovali? Zákon o soudech a soudcích, judikatura²³ a také odborná literatura²⁴ přece uznávají, že pro účely ochrany jiných veřejných zájmů (např. důvěra veřejnosti v soudní moc a její nezávislost či nestrannost) je možné svobodu projevu soudců omezit. Pro zodpovězení této otázky je nutné se blíže zabývat možnými riziky a zároveň potenciálními benefity, které aktivita soudců na sociálních sítích přináší.

Za hlavní riziko v tomto směru považuji skutečnost, že na sociálních sítích je vše podstatně více na očích. To platí i pro vztahy mezi lidmi, kteří si ve skutečnosti nejsou vůbec blízcí. Pokud však z jakéhokoliv důvodu například

²¹ Etické meze působení soudce na sociálních sítích. *soudci.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/843-eticke-meze-pusobeni-soudce-na-socialnich-sitich.html>. K otázce zdrženlivosti soudců v politických vyjádřeních viz také nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

²² HAPLA, M., FRIEDEL, T. *Profesní etika právníků. Merit coursebook selection*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2022, s. 286. ISBN 978-80-7614-007-3.

²³ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

²⁴ HAPLA, M., FRIEDEL, T. *Profesní etika právníků. Merit coursebook selection*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2022, s. 277. ISBN 978-80-7614-007-3.

uzavřeli přátelství na Facebooku (které nelze ztotožňovat s přátelstvím v pravém slova smyslu), navenek se může zdát, že se jedná o blízké přitele. Ve skutečnosti spolu ale vůbec nemuseli komunikovat jinak, než pouhým zasláním a následným přejitím žádosti o uzavření takového přátelství. Tímto způsobem je velmi jednoduché spolu na sociálních sítích propojit jednotlivce s opravdu velkým počtem osob. Ukázkovým příkladem je případ soudce Mgr. Z. P. působícího na Okresním soudě v Táboře, který měl na sociální síti Facebook v přátelích jiného soudce působícího na stejném soudě. Jeho kolega měl ovšem v seznamu přátel osoby vystupující jako poškozený a svědek v řízení, ve kterém soudce Mgr. Z. P. působil jako samosoudce. Druhá strana následně v dovolání k Nejvyššímu soudu namítala jeho údajnou podjatost.²⁵ Nejvyšší soud se však nakonec spokojil s prohlášením soudce Mgr. Z. P., že dotyčné osoby nezná a že s nimi nemá žádný vztah.

Celá situace ovšem ukazuje, jak snadno může být kvůli sociálním sítím ohrožena důvěra v nestrannost soudce. Není pochyb o tom, že zejména na menších okresních soudech se může velmi často stát, že soudce a účastníci řízení mají nějakého společného známého nebo že je mezi nimi nějaká podobná vazba. Bez sociálních sítí by o tom pravděpodobně ani dotyční lidé vůbec nevěděli, avšak na Facebooku je velmi snadné spolu propojit i lidi, kteří se vůbec neznají. Pokud by se tomu soudci chtěli vyhnout, museli by mít detailní přehled o všech přátelích svých vlastních přátel, což je však téměř nemožné.

Ačkoliv rizika působení soudců na sociálních sítích jsou očividná, existuje i velké množství výhod, které to může obnášet. Díky sociální sítím si mohou soudci zachovat přehled o aktuálním dění, náladě ve společnosti a důležitých událostech. Zároveň mohou zůstat ve spojení s lidmi ze svého oboru a diskutovat s nimi o aktuálních otázkách.²⁶ Sociální sítě dnes hrají důležitou roli v oblasti socializace občanů,²⁷ považují poroto za důležité, aby na ně měli

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1289/2011.

²⁶ MATTAN, A. J. A., PUDDISTER, K., SMALL A., Tamara. Tweet Justice: The Canadian Court's Use of Social Media. *American Review of Canadian Studies*. 2020, roč. 50, č. 2, s. 530.

²⁷ MACKOVÁ, A. *Nová média v politické komunikaci: politici, občané a online sociální sítě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017. ISBN 978-80-210-8745-3.

přístup i soudci a soudkyně, kteří ve své práci přichází do styku s velkým množstvím lidí.

Za další výhodu působení soudců na sociálních sítích lze rovněž považovat skutečnost, že je díky tomu možné budovat větší důvěru v soudy jako takové.²⁸ Přes sociální sítě může veřejnost vidět, že soudci jsou stejní lidé jako oni a že po sundání taláru řeší úplně stejné životní problémy.²⁹ K tomuto tématu se výstižně vyjádřil Josef Baxa na svém účtu na sociální síti X: „*Soudce do veřejného prostoru, smí, dokonce tam patří, ať se mu chce nebo ne. A svým jménem, neschovávat se pod karnevalovou škrabošku. Důvěra v konkrétního soudce se může skládat nejen z textů jeho rozsudků, ale i z toho, jestli je připraven se sám se tak chovat [...] a tweetovat.*“³⁰

Právě budování důvěry v soudy je dle mého názoru jedním z nejsilnějších argumentů pro působení soudců na sociálních sítích. Pro mnoho lidí, kteří s právem nemají žádné zkušenosti, může být osobnost soudce velkou neznámou a často na ně může působit jako jakási chiméra.³¹ Pokud se však soudci a soudkyně rozhodnou umožnit veřejnosti nahlédnout alespoň částečně do svého profesního života, může to přispět k tomu, aby lidé vnímali soudce více jako obyčejné lidi, což osobně považuji za zcela klíčový krok na cestě k budování větší důvěry v soudy. Zároveň může působení soudců a soudkyň, případně soudů jako takových, na sociálních sítích nenásilnou cestou přispět k tomu, aby běžní lidé měli o těchto institucích větší povědomí, což zpravidla bývá spojováno s větší důvěrou.³²

²⁸ Soudci na sítích: Rozhovor s Martinem Kopou. *Leviathan: Podcast o ústavním právu* [online]. 12. 7. 2022. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/5yKgBRdAKVZfcxDSxDuvGo>

²⁹ Příklady toho, jakým způsobem se mohou soudy snažit ukázat svou „lidskou tvář“, podrobně rozebírá např. EICHERT, D. Hashtagging Justice: Digital Diplomacy and the International Criminal Court on Twitter. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2021, roč. 16, č. 4.

³⁰ BAXA, J. [Soudce do veřejného prostoru...] In: *Twitter.com* [online]. 23. 4. 2022 [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z https://twitter.com/josefbaxa2/status/1517928888000778242?s=61&t=_s0jsDm8WfED2TMfepKJkg

³¹ Soudci na sítích: Rozhovor s Martinem Kopou. *Leviathan: Podcast o ústavním právu* [online]. 12. 7. 2022. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/5yKgBRdAKVZfcxDSxDuvGo>

³² GIBSON, J. L. Public Images and Understandings of Courts. In: CANE, P., KRITZER, H. M. (eds.). *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 845. ISBN 9780199542475; anebo GRIMMELIKHUIJSEN, S., KLIJN, A. The Effects of Judicial Transparency on Public Trust: Evidence from a Field Experiment. *Public Administration*. 2015, roč. 93, č. 4, s. 1006 a násl.

Dalším argumentem pro to, abychom nebránili soudcům a soudkyním v užívání sociálních sítí, je skutečnost, že jsou to taky pouze lidé (minimálně prozatím). Stejně jako kdokoli jiný by měli mít právo na sociální život. Pokud svým chováním na sociálních sítích neohrožují vážnost soudcovské profese nebo jiný zájem chráněný zákonem či Ústavou, byl by těžko obhajitelný tak zásadní zásah do jejich práva účastnit se sociálního života, jakým je případný požadavek na to, aby vůbec nepoužívali sociální sítě.³³ Na druhou stranu, jak už bylo zmíněno výše, určitá omezení pro působení soudců na sociálních sítích existují. Například požadavek na to, aby se zdrželi vyjadřování k politice, je nepochybně zásahem do jejich svobody projevu. Ten ovšem platí úplně stejně i v offline prostředí a v souvislosti se sociálními sítěmi se nejedná o žádné nové omezení.

6 Jak by soudci na sociálních sítích měli vystupovat, a co už je naopak za hranou?

V následující části textu bych rád představil několik příkladů toho, jak by vystupování soudců na sociálních sítích podle mého názoru mohlo vypadat, a jak by naopak vypadat určitě nemělo. Ukázkovým příkladem první skupiny byl podle mého názoru profil Martina Kopy, který působí jako soudce na Krajském soudě v Brně, na sociální síti X.³⁴ Na svém profilu se vyjadřoval zejména k tématům souvisejícím s justicí a s právem obecně. Často sdílel příspěvky jiných lidí pohybující se v právním prostředí nebo oficiálních účtů institucí jako Ústavní soud nebo Soudní dvůr Evropské unie. Zároveň bylo možné na jeho profilu narazit na příspěvky týkající se sportu, což je dle mého názoru ideální způsob, jak se prezentovat více jako obyčejný člověk, aniž by tím daný soudce odkrýval zbytečně moc ze svého soukromí. Přestože tento profil v současnosti již není aktivní, působí aktuálně Martin Kopa mimo jiné na sociální síti Instagram,³⁵ kde svůj profil spravuje ve velmi podobném duchu. Jelikož se Martin Kopa k tématu soudců na sociálních

³³ Zejména přistoupíme-li na výše citované tvrzení Tomáše Svobody o tom, že sociální sítě jsou jakousi formou veřejného prostoru.

³⁴ @martinkopa. *Twitter.com* [online]. Dostupné z: <https://twitter.com/martinkopa?s=21&t=QE9APbhsPQJteXssmvFZng>

³⁵ Martin_kopa. *Instagram.com* [online]. Dostupné z: https://www.instagram.com/martin_kopa/

sítích často veřejně vyjadřuje, není překvapením, že si na obsah na svém profilu dává velký pozor.

Dalším příkladem bezproblémového působení soudců na sociálních sítích může být profil předsedy Ústavního soudu Josefa Baxy na sociální síti X. Ten se rovněž omezuje téměř výhradně na komentování právních témat. Zároveň je však potřeba uvést, že v současnosti již na tomto účtu není příliš aktivní.

Do druhé skupiny by bylo možné zařadit například Kamila Kydalku, který kvůli svému vystupování na sociálních sítích čelil časté kritice³⁶ a mimo jiné také kárnému stíhání.³⁷ Za zcela extrémní případ lze označit bývalého předsedu Nejvyššího soudu Slovenské republiky Štefana Harabina, který na svých sociálních sítích otevřeně propagoval své politické názory, a dokonce je využíval i k získání podpory v prezidentských volbách v roce 2019.³⁸

V obou výše uvedených případech však problém nespočíval v sociálních sítích. I v offline prostředí by se soudci měli, jak už bylo řečeno výše, vyhýbat komentování ryze politických otázek. V konečném důsledku si proto nemyslím, že sociální sítě samy o sobě přináší pro soudce nějaké zásadní nebezpečí. Pokud daný soudce ví, jak má vystupovat ve veřejném prostoru, a dává si pozor na to, aby nijak neohrozil vážnost své profese nebo neumožnil vznik pochybností o jeho nezávislosti či nestrannosti, není důvod očekávat, že na sociálních sítích tomu bude jinak. Proto jsem toho názoru, že sociální sítě pouze nechávají vyplavat na povrch nevhodné chování soudců, které se však odehrává i mimo ně, jenže v offline světě ho nikdo nevidí. Pokud tedy dojdeme k závěru, že soudci by sociální sítě používat neměli, důvodem nejsou sociální sítě, ale osobnost samotných soudců.

³⁶ Kamil Kydalka: Soudci nejsou nesvéprávní idioti. Ví, jak na internetu vystupovat. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/07/kamil-kydalka-soudci-nejsou-nesvepravni-idioti-vi-jak-na-internetu-vystupovat/>

³⁷ IDNES. Soudce Kydalka čelí kárné žalobě kvůli kritice Klausovy amnestie. *idnes.cz* [online]. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/soudce-kamil-kydalka-zaloba-vyroky-amnestie-prezident.A171026_084632_domaci_pmk

³⁸ Protože většina příspěvků z období, kdy Štefan Harabin vykonával funkci soudce, už není dostupná, dovolím si odkázat alespoň na jeho YouTube kanál: Štefan Harabin. *Youtube.com* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=TaNfpTvOQg4&ab_channel=%C5%A0tefanHarabin

7 Závěr

Vzhledem k uvedeným argumentům zastávám názor, že aktivní vystupování soudců na sociálních sítích je nejenom v pořádku, ale dokonce přímo žádoucí. Aktivní využívání sociálních sítí totiž neznamená pouze tancování na TikToku³⁹ nebo každodenní sdílení selfie na Instagramu. Sociální sítě mohou sloužit k udržování si přehledu o aktuálním dění, komunikaci s ostatními lidmi v oboru, a dokonce také k budování důvěry v soudní systém. K tomu je však samozřejmě potřeba, aby soudci a soudkyně používali sociální sítě s rozmyslem a uvědomovali si všechna jejich rizika. Vzhledem k tomu, že sociální sítě jsou v dnešní době zcela zásadní součástí veřejného prostoru a jejich role stále stoupá, je dle mého názoru nutné jejich význam přijmout a nesnažit se jim za každou cenu vyhýbat.

Reference

- BARRACLOUGH, D. 9 People Who Were Fired for Posting on Social Media. *Expertmarket.com* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.expertmarket.com/social-media-marketing/social-media-firing-cases>
- BAXA, J. [Soudce do veřejného prostoru...] In: *Twitter.com* [online]. 23. 4. 2022 [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z https://twitter.com/josefbaxa2/status/1517928888000778242?s=61&t=_s0jsDm8WfED2TMfepKJkg
- EICHERT, D. Hashtagging Justice: Digital Diplomacy and the International Criminal Court on Twitter. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2021, roč. 16, č. 4.
- Etické meze působení soudce na sociálních sítích. *soudci.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <http://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/843-eticke-meze-pusobeni-soudce-na-socialnich-sitich.html>
- Etický kodex. *Justice.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/16809/0/Etick%C3%BD+kodex+soudce%C5%AF-2020.pdf/113b03de-faf7-43f0-a5c8-3bd04401c732>

³⁹ *TikTok.com* [online]. Dostupné z: <https://www.tiktok.com/>

- GIBSON, J. L. Public Images and Understandings of Courts. In: CANE, P., KRITZER, H. M. (eds.). *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 9780199542475.
- GRIMMELIKHUIJSEN, S., KLIJN, A. The Effects of Judicial Transparency on Public Trust: Evidence from a Field Experiment. *Public Administration*. 2015, roč. 93, č. 4, s. 1006 a násl.
- GÜNDÜZ, U. The Effect of Social Media on Identity Construction. *Mediterranean Journal of Social Sciences* [online]. 2017, roč. 8, č. 5 [cit. 14. 9. 2023]. ISSN 2039-2117. Dostupné z: <http://archive.sciendo.com/MJSS/mjss.2017.8.issue-5/mjss-2017-0026/mjss-2017-0026.pdf>
- HAPLA, M., FRIEDEL, T. *Profesní etika právníků. Merit coursebook selection*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2022. ISBN 978-80-7614-007-3.
- Je to podvrh, tvrdí ombudsman o kritice premiéra na Facebooku. *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-je-to-podvrh-tvrdi-ombudsman-o-kritice-premiera-na-facebooku-214674>
- Kamil Kydalka: Soudci nejsou nesvéprávní idioti. Ví, jak na internetu vystupovat. *Ceska-justice.cz* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2017/07/kamil-kydalka-soudci-nejsou-nesvepravni-idioti-vi-jak-na-internetu-vystupovat/>
- MACKOVÁ, A. *Nová média v politické komunikaci: politici, občané a online sociální sítě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017. ISBN 978-80-210-8745-3.
- MATTAN, A. J. A., PUDDISTER, K., SMALL, A. T. Tweet Justice: The Canadian Court's Use of Social Media. *American Review of Canadian Studies*. 2020, roč. 50, č. 2.
- Number of social media users worldwide from 2017 to 2027. *Statista.com* [online]. [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>
- PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1742-1.

Soudce Kydalka čelí kárné žalobě kvůli kritice Klausovy amnestie. *idnes.cz* [online]. [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/soudce-kamil-kydalka-zaloba-vyroky-amnestie-prezident.A171026_084632_domaci_pmk

Soudci na sítích: Rozhovor s Martinem Kopou. *Leviathan: Podcast o ústavním právu* [online]. 12. 7. 2022. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/5yKgBRdAKVZfcxDSxDuvGo>

SVOBODA, T. Sociální sítě a veřejný zájem. *Právník*. 2021, roč. 160, č. 7.

TVRDÍKOVÁ, L. Důvěra v soudce jako funkce důstojnosti soudce: Proč má být soudce důstojný a co to znamená? *Jurisprudence*. 2022, roč. 31, č. 6.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 2617/15.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1289/2011.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

Facebook.com [online]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/>

Instagram.com [online]. Dostupné z <https://www.instagram.com/>

TikTok.com [online]. Dostupné z: <https://www.tiktok.com/>

Twitter.com [online]. Dostupné z: <http://www.twitter.com/>

@JosefBaxa2. *X.com* [online]. Dostupné z: <https://x.com/JosefBaxa2>

@martinkopa. *Twitter.com* [online]. Dostupné z: <https://twitter.com/martinkopa?s=21&t=QE9APbhsPQJteXssmvFZng>

Štefan Harabin. *Youtube.com* [online]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=TaNfpTvOQg4&ab_channel=%C5%A0tefanHarabin

Politické vyjadřování soudců – a nezapomněli jsme na asistenty?

Gabriela Vlachová

Abstrakt

Politické vyjadřování asistentů soudců není právním řádem České republiky regulováno. Zatímco politická práva soudců jsou výrazně omezena s cílem chránit nezávislost a nestrannost justice, na jejich asistenty obdobné normy nedopadají, přestože se významně podílejí na přípravě soudních rozhodnutí. Příspěvek proto analyzuje současnou právní úpravu postavení soudců a jejich asistentů a analyzuje, zda by bylo legitimní a proporcionální omezit politická práva asistentů s ohledem na jejich vliv na soudní rozhodování. Závěrem představuje návrhy legislativních změn inspirované ustanoveními pro soudce, například zákaz členství v politických stranách či omezení veřejného vyjadřování, které by mohlo narušit důvěru veřejnosti v nestrannost a spravedlnost české justice.

Klíčová slova

Asistenti soudců; politická práva; nezávislost a nestrannost; soudní rozhodování.

1 Na úvod

Soudci nemohou veřejně říkat vše, co si myslí. Mimo to nesmějí při výkonu svých politických práv ohrožovat či narušovat důvěru veřejnosti v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.¹ Smí tak však činit jejich asistenti?

Pozornost bude v příspěvku věnována asistentům soudců a jejich politickým právům a s nimi úzce související svobodě projevu. Musí své projevy na veřejnosti asistenti usměrňovat, stejně jako to musí dělat soudci? Byl

¹ § 80 odst. 4 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) (dále „zákon o soudech a soudcích“).

by zákonný zásah do jejich svobody projevu a do jejich veřejného politického vyjadřování legitimním?

Předkládaný text se na tyto otázky sice pokouší odpovědět, jeho převládajícím cílem však zůstává vzbuzení zájmu veřejnosti o řešení této problematiky.

Autorka v příspěvku nejprve představí současnou právní úpravu soudců, následně pak jejich asistentů. Na závěr poté čtenáře seznámí se svými úvahami a návrhy *de lege ferenda*.

V příspěvku autorka zároveň rozebírá nedávné případy, které se tématu soudců, resp. asistentů a jejich politicky zabarveného vyjadřování týkají. Jedná se o „kauzy“ veřejnosti známé a přístupné, a jsou tedy dohledatelné.

Pro účely tohoto příspěvku není výrazně podstatné rozlišení funkce asistenta soudce okresního, krajského, vrchního či soudu Nejvyššího (dále „NS“) a Nejvyššího správního (dále „NSS“), a funkce asistenta na soudech Ústavním (dále „ÚS“), byť tyto funkce upravují odlišné právní předpisy.² Na případné rozdíly autorka konkrétně upozorňuje. Text vychází z právní úpravy účinné k 8. dubnu 2024.

2 Současná právní úprava soudců

Pro úplnost předkládaných informací pokládá autorka za nezbytné nastínit čtenáři účinnou právní úpravu. Současná úprava se komplexněji zaměřuje na soudce, asistentům se významněji nevěnuje. Pro pochopení autorkou navrhovaným změn je však nezbytné právní úpravu soudců čtenáři představit.

Funkce a působení soudců a asistentů upravují čtyři hlavní předpisy – zákon o soudech a soudcích, zákon o ÚS, OSŘ³ a SŘS. Politický život soudců je ovlivněn jednomyslně všemi zmíněnými předpisy. První dva určují, zda se mohou soudci angažovat v politice, zda mohou vstoupit do politické strany či hnutí a zda se, zjednodušeně řečeno, mohou politicky vyjadřovat

² § 16 a § 36a zákona o soudech a soudcích (asistenti na NS; na vrchních, krajských a okresních soudech), § 8 an. a § 41 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu („zákon o ÚS“) (asistenti na ÚS). Dále pak § 14 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále „SŘS“) (asistenti na NSS).

³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

ve veřejném prostoru. OSŘ a SŘS jsou poté předpisy procesního charakteru, politické aktivity soudců tak neupravují.

To, že je soukromý život soudců ovlivněn, odráží zásadu, že „*soudce je soudcem i mimo jednací síň*“⁴. Soudce totiž i mimo dobu, kterou tráví v jednací síni či budově soudu, reprezentuje složku státní moci. S tím úzce souvisí princip dělby moci, a tedy nezávislost moci soudní na exekutivě a legislativě.

Nezávislost moci soudní si stát zajišťuje mimo jiné určitou „kontrolou“ soukromého života soudců. Pokud by se soudci mohli angažovat v politice, která odráží moc zákonodárnou či výkonnou, třetí složka státní moci, tj. justice, by nikdy nemohla být nezávislá. Tato zákonem stanovená „kontrola“ soukromého života soudců je tedy ve státě, jehož moc je rozdělena mezi tři nezávislé složky, které na sebe navzájem dohlíží, zcela nezbytná.

S výše uvedeným pracují samotné právní předpisy, konkrétně již zmíněný zákon o soudech a soudcích a zákon o ÚS.⁵ Prvním významným omezením soukromého života soudce je zákaz členství v politických stranách či hnutích.⁶ Soudce nemůže vstoupit do politické strany a působit v ní. Zajímavé ovšem je, že soudci obecných soudů, tj. vyjma ÚS, mohli být členy politických stran až do ledna roku 2022.

1. 1. 2022 nabyl účinnosti zákon č. 218/2021 Sb.⁷, který novelizoval zákon o soudech a soudcích a který do něj přidal uvedený zákaz.⁸ Zákaz členství v politické straně je tedy relativně nově upraven v § 85 odst. 3 zákona o soudech a soudcích. Nutno zdůraznit, že pro ústavní soudce tento zákaz již dříve zakotvoval § 4 odst. 3 zákona o ÚS. Zakotvení zákazu členství soudců obecných soudů v politických stranách vnímá autorka jako vhodný krok

⁴ ZEMANOVÁ, D. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, výklad k § 80. ISBN 978-80-7400-888-7. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpwe2zygq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

⁵ Soudce samozřejmě zmiňují i další právní předpisy, z procesního hlediska je to například OSŘ či SŘS.

⁶ Pro zjednodušení a úsporu textu bude nadále používán pouze pojem „politická strana“, je jím však míněno i politické hnutí, byť se jejich politologický význam liší.

⁷ Zákon č. 218/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁸ ZEMANOVÁ, 2022, op. cit., výklad k § 85.

pro posílení nezávislosti soudnictví a pro důsledné oddělení moci soudní od moci zákonodárné a výkoné.

S politickými stranami se pojí také § 80 odst. 2 písm. d) zákona o soudech a soudcích, který zmiňuje ovlivnění soudce mj. zájmy politických stran. Soudce se při výkonu své funkce nesmí nechat těmito zájmy ovlivnit. V zákoně o ÚS obdobné ustanovení nenajdeme.

Pro tento příspěvek je stěžejní úprava záruk nestrannosti a nezávislosti výkonu soudcovské funkce dle § 80 odst. 2 zákona o soudech a soudcích. Zákon o ÚS se těmito zárukám věnuje pouze v § 4 odst. 2 v souvislosti s dalšími možnými výdělečnými činnostmi ústavního soudce, a v § 133 odst. 1 (kárné provinění).

Výše zmíněné ustanovení zákona o soudech a soudcích, konkrétně písm. b), zní následovně: „[Soudce] *je povinen chovat se tak, aby nezávaldal příčinu ke snížení důvěry v soudnictví a důstojnosti soudcovské funkce*“. Na toto ustanovení ladně navazuje odst. 4 stejného ustanovení: „*Soudce je povinen při své činnosti mimo výkon funkce soudce a při výkonu svých politických práv si počínat tak, aby tato činnost neohrožovala nebo nenarušovala důvěru v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu nebo nenarušovala důstojnost soudcovské funkce anebo mu nebránila v řádném výkonu funkce soudce.*“

Obě citovaná ustanovení jsou dosti obecně formulovaná, což je, dle autorčina názoru, záměrem zákonodárce. Není totiž dobře možné postihnout všechny oblasti života a regulovat tak vyjadřování a chování soudce ve veřejném prostoru efektivněji. Z tohoto důvodu se zákonodárce pravděpodobně přiklonil k takto obecné formulaci.

Pro tento příspěvek je klíčová druhá citace, která popisuje možné narušení či ohrožení důvěry v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu, které musí soudce mimo výkon své funkce eliminovat co nejvíce. Významné je i zmínění výkonu politických práv soudce, které soudci jako občanovi České republiky beze sporu náleží. Právě u tohoto určitého omezení politických práv se na chvíli zastavíme.

3 Chování a vyjadřování soudce ve veřejném prostoru

Politická práva jsou v českém právním řádu zakotvena primárně v Listině základních práv a svobod, konkrétně ve druhé hlavě, druhém oddílu, a patří k nim například právo svobodně se shromažďovat, volební právo či již zmíněná svoboda projevu.⁹

Soudce se, jak bylo uvedeno výše, musí při výkonu svých politických práv zdržet toho jednání, které by mohlo ohrozit či narušit důvěru veřejnosti v nezávislou, nestrannou a spravedlivou justici, resp. její rozhodování. Jakého konkrétního jednání se tedy soudce musí zdržet?

Určitý tlak na soudce vytváří samotná společnost, která se neustále vyvíjí. I z tohoto důvodu je obecně formulovaná právní úprava na místě, neboť právo se jako normativní systém vyznačuje mj. tím, že se mění se pomaleji než společnost, a tak odráží společenský vývoj.¹⁰

Vratme se však ke konkrétnímu jednání soudce, které by právě česká společnost, resp. veřejnost, mohla vnímat jako nevhodné a které by mohlo ohrozit či narušit její důvěru v rozhodování soudu. Zde je na místě podotknout, že každý jedinec může danou situaci vnímat jinak a také k ní jinak přistupovat. I z tohoto důvodu je výše citovaná obecně formulovaná právní úprava vhodným řešením této problematiky.

Jednáním, které by dle autorčina názoru mohla veřejnost vnímat jako nevhodné a které by mohlo ohrozit její důvěru v soudnictví, by mohla být kupříkladu účast na politicky laděné demonstraci na náměstí. Obdobně by mohlo tuto důvěru ohrozit soudcovo vyjadřování na sociálních sítích, taktéž politicky zabarvené.

Představme si situaci, kdy soudce na sociální síti prohlásí, že „vládnoucí politická strana X nevládne dobře a Ministerstvo spravedlnosti je zkorumpovaná banda,

⁹ Čl. 17–23 usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále „Listina základních práv a svobod“).

¹⁰ K uvedenému se vyjadřuje mj. i Galvas ve svém příspěvku, viz GALVAS, M. Proměny funkcí pracovního práva. In: HRABCOVÁ, D. (ed.). *Pracovní právo 2012 – Závislá práce a její podoby*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 208–217. ISBN 978-80-210-6084-5. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2012/files/PracovniPravo2012.pdf>

kteřá přehnaně zasahuje do justice“¹¹. Část veřejnosti může na základě tohoto výroku dospět k závěru, že český soudní systém řídí právě ona „zkorumpovaná banda“.

Výše popsané chování není, resp. nemusí být vnímáno jako závažné jen ze strany veřejnosti. Kárný senát při NSS¹² se obdobnými situacemi zabýval již mnohokrát. Jako dle kárného soudu důvěru ohrožující chování je možné uvést například označení amnestie, která proběhla v roce 2013, za „zaplacenou“ a dopředu „objednanou“ v televizním rozhovoru.¹³ Dále pak distribuce letáků v obci, ve které probíhaly volby do zastupitelstva, s jasně vyznačenou volební preferencí soudce a jistými difamačními poznámkami u ostatních kandidátů („[označuje stranu] jako neřerovou, přivlastňující si cizí úspěchy a populistickou“ apod.).¹⁴ Obdobně i věc Miroslava Čapka, která spočívala v preposlání domnělých, fiktivních rozhovorů senátora o korupci představitelů města Teplice.¹⁵

Evropský soud pro lidská práva (dále „ESLP“) však zdůraznil, že politicky zabarvené vyjadřování soudců nemusí být nutně na škodu, naopak může být i žádoucí; v jím zkoumaném případě šlo o kritiku navržené ústavní reformy.¹⁶ Obdobně se vyslovil ve prospěch soudce, který v rámci své přednášky uvedl, že lichtenštejnský ÚS rozhoduje o „interpretaci Ústavy v případě neshody mezi knížetem (vládou) a parlamentem“, tento názor lichtenštejnský kníže nesdílel a soudce tak odmítl znovu jmenovat do funkce.¹⁷ V obou uvedených rozhodnutích se ESLP přiklonil k porušení práva na svobodu projevu.

Obdobných případů je samozřejmě více, jak to však souvisí s asistenty soudců?

¹¹ Autorka zde jen podotýká, že se jedná o modelovou situaci, nikoliv o autorčin osobní názor. Situace je taktéž smyšlená a podobnost s jakoukoli skutečnou situací je čistě náhodná.

¹² NSS je kárným soudem ve věcech soudců, státních zástupců a exekutorů. Ve věci rozhodují příslušné senáty, označované jako „kárné“.

¹³ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2018, č. j. 13 Kss 6/2017-538.

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2015, č. j. 16 Kss 7/2014-92.

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 5. 2015, č. j. 13 Kss 1/2015-112, obdobně nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2490/15.

¹⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2016, *Baka proti Maďarsku*, č. stížnosti 20261/12.

¹⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 10. 1999, *Wille proti Lichtenštejnsku*, č. stížnosti 28396/95.

4 Současná právní úprava asistentů a jejich vliv na rozhodování soudů

Popis současné právní úpravy týkající se politicky zabarveného chování a vyjadřování soudců je nezbytný pro pochopení (ne)dostatku právní úpravy asistentů. Právě ta bude popsána v této kapitole. Ve druhé části kapitoly se autorka pokusí nastínit možnou míru vlivu asistentů na rozhodování soudců.

Asistenti soudců jsou „soudcovou pravou rukou“, „soudcovými pomocníky“, nebo také „čarodějovými učni“, jak je nazývá Michal Bobek.¹⁸ Jsou nezbytnou součástí efektivního soudního systému, který by se bez nich neobešel. Mezi jejich běžnou agendu zároveň nepatří pouze zakládání do spisů či vyhledávání v databázích, ale i příprava samotných rozhodnutí.¹⁹ Asistenti mohou během své činnosti ovlivňovat finální podobu rozhodnutí, a tedy i rozhodování soudu jako takové.

Úpravu pravomocí asistentů nalezneme v zákonu o soudech a soudcích a zákonu o ÚS,²⁰ částečně pak i v OSŘ a SŘS. § 3 odst. 2 zákona o soudech a soudcích poté odkazuje na zvláštní právní předpis upravující rozhodovací pravomoc asistentů, a to na zákon o vyšších soudních úřednících.²¹ Na asistenty se tak přiměřeně použijí ustanovení právě o vyšších soudních úřednících.²²

Důležité je však zmínit, že zákon o vyšších soudních úřednících se v oblasti podílení se na rozhodovací činnosti soudů týká pouze asistentů na okresních, krajských a vrchních soudech, neboť asistenty na NS, NSS a ÚS upravují jiné, výše zmíněné, předpisy.²³

¹⁸ BOBEK, M. Asistent soudce – mezi „dones sbírkou“ a čarodějovým učněm. *Jiné právo* [online]. 2007 [cit. 5. 9. 2023]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2007/02/asistent-soudce-mezi-dones-sbrkou.html>

¹⁹ K tomu mj. také BOBEK, 2007, op. cit., a Asistent soudce vrchního, krajského nebo okresního soudu. *Národní soustava povolání* [online]. [cit. 5. 9. 2023]. Dostupné z: <https://nsp.cz/jednotka-prace/asistent-soudce-vrchniho->

²⁰ Zákon o ÚS zakotvuje možnou pravomoc asistentů provádět procesní úkony soudce zpravodaje, a to s určitými výjimkami, dle § 41 odst. 2 zákona o ÚS.

²¹ Zákon č. 121/2008 Sb. zákon o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů (dále „zákon o vyšších soudních úřednících“).

²² ZEMANOVÁ, 2022, op. cit., výklad k § 3.

²³ Ibid.

Právní úprava postavení a pravomocí asistentů je v současnosti roztržštěná. Uvedené předpisy se zároveň nezabývají problematikou možného vlivu asistentů na rozhodování soudů a na chod soudnictví jako takového. Ale otázkou je – měly by jej vůbec brát v potaz?

Pro zodpovězení položené otázky je nezbytné nastínit vliv asistentů na rozhodování soudců. Soudce a jejich finální rozhodnutí ovlivňují různé faktory a jedním z nich jsou právě jejich asistenti. Asistenti se soudci o připravovaných rozhodnutích diskutují, po právní i skutkové stránce je rozebírají a pak také připravují „drafty“ samotných rozhodnutí.

Další otázkou však zůstává, do jaké míry se jedná pouze o „drafty“ a do jaké míry o téměř finální verze rozhodnutí. Ukazatel se bude jistě posouvat v závislosti na tom, zda je rozhodnutí přijímáno hlasováním v senátech či na plenárních schůzích („plénium“) nebo zda hovoříme o samosoudci. Do hlasování je totiž možné „leccos schovat“, návrh asistenta nemusí být vůbec přijat a finální rozhodnutí bude mít podobu zcela jinou v závislosti na výsledku hlasování.

Samosoudce naopak navrhané rozhodnutí nejspíše pečlivě přečte či si jej připraví zcela sám. Každý soudce ovšem rozhoduje o své práci a svých asistentech jím zvoleným způsobem, přístupy jednotlivých soudců tedy není na místě zcela generalizovat.

To je ostatně možné spatřit i v literatuře. Jan Hořeňovský spolu s Janem Chmelem provedli výzkum na ÚS,²⁴ ve kterém se soudců mimo jiné dotazovali na jejich asistenty. Asistenti se na ÚS podílejí na přípravě zpravodajské zprávy, která je, jak článek uvádí, pro rozhodnutí klíčová. Volnost, kterou při přípravě soudci asistentům nechávají, se u každého jednoho soudce liší. Možná překvapivým dojmem může pak působit odpověď jednoho ze soudců, který uvedl, „že na spis se před přidělením asistentovi podívá jen zhruba a návrh rozhodnutí sepsaný asistentem následně spíše rychle projde.“²⁵ Další soudce pak uvádí, že „svým asistentům většinou dávám naprostou volnost ve volbě řešení“.

Samozřejmě je možné argumentovat tím, že se o finálním rozhodnutí bude (v případě ÚS) ještě hlasovat, i přesto se však jedná o významnou roli

²⁴ HOŘEŇOVSKÝ, J., CHMEL, J. Proces vzniku rozhodnutí Ústavního soudu ČR. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, roč. 23, č. 3, s. 302–311. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpv/article/view/5299>

²⁵ Ibid., s. 305.

asistentů, kterou je třeba brát v potaz. Na základě výše uvedeného je pak zcela na místě vést diskusi o podobě současné právní úpravy. Asistenti totiž, jak lze spatřit z výše uvedeného, „zákulisní“ vliv opravdu mají, resp. jej mohou mít.

5 Asistenti soudců ve veřejném prostoru

V první polovině příspěvku byla popsána politicky zabarvená angažovanost soudců, její právní úprava a také možné způsoby ohrožení či narušení důvěry veřejnosti v rozhodování soudu. Tyto výše uvedené způsoby se samozřejmě mohou týkat i asistentů, kteří, jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, mohou chod soudu a jeho rozhodování významně ovlivňovat svou činností.

Lze kupříkladu zmínit výrok Tomáše Grygara o Dětech Země, které v roce 2019 na svém profilu na sociální síti Facebook přirovnal k teroristické organizaci: *„Ekospolek Děti Země, který nám v Přerově již přes 15 let blokuje stavbu dálnice D1 avizovalo, že zase podá správní žalobu. Prý chce přeprojektovat trasu :D To, že Přerovem projíždíte i hodinu a dýcháte všechny sračky z kamionů jim je jedno. Důležitější jsou dva kusy křečka polního. Stojím si za tím, že Děti země jsou ve své podstatě teroristická organizace. Je potřeba, aby stát těmto ekoteroristickým spolkům znemožnil podávat opravné prostředky a správní žaloby.“*²⁶

Tomáš Grygar v roce 2020 působil jako asistent ústavního soudce Radovana Suchánka.²⁷ Sám o sobě by tento výrok nemusel upoutat takovou pozornost veřejnosti, důvodem však byl v té době aktuální návrh skupiny senátorů, který se týkal ekologických spolků a který byl přiřazen právě Radovanu Suchánkovi jako soudci zpravodaji. Tento výrok spolu s Grygarovou minulostí ve hnutí Trikolóra probudil pochyby o tom, zda je Suchánkův asistent skutečně nezaujatý a zda to neovlivní rozhodování ÚS v této věci.²⁸

²⁶ NAHODIL, T. Problém u Ústavního soudu: podjatý asistent. Ekologické spolky označil za teroristy. *Byznys. Lidovky.cz* [online]. 2020 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/problem-u-ustavniho-soudu-podjaty-asistent.A200513_101800_ln_byznys_pravo_ele

²⁷ K dnešnímu datu, tj. 8. 4. 2024, působí jako asistent Josefa Fialy, viz Asistenti soudců. *Ústavní soud* [online] [cit. 8. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/asistenti-soudcu>

²⁸ K tomu viz NAHODIL, 2020, op. cit., a PROCHÁZKOVÁ, A. Námitka, která nefunguje. Ústavní soud řeší, kdo může být (ne)zaujatý. *Respekt* [online]. 2020 [cit. 8. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/namitka-ktera-nefunguje-ustavni-soud-resi-kdo-muze-byt-nezaujaty>

Námitkou podjatosti se v tomto případě zabýval sám ÚS, který Grygara z provádění úkonů v této věci nevyloučil.²⁹ Asistent v řízení uvedl, že se na přípravě podkladů v této věci nepodílel. Pozornost veřejnosti však upoutala následující část odůvodnění usnesení: „*Pro výrok rozhodnutí v této věci je však klíčové, že se asistent soudce neúčastní a ani nemůže účastnit projednání věci před Ústavním soudem, neboť – v případě plenárních řízení – věc projednává plénum Ústavního soudu, tedy všech patnáct soudců. Nezávislost projednávání a rozhodování soudu je tak garantována neveřejnou deliberací jeho patnácti členů, a to bez přítomnosti dalších osob.*“³⁰

S touto částí odůvodnění lze bezesporu souhlasit z pohledu procesního a funkčního, nikterak však z perspektivy možného vlivu asistenta na soudce jako takové. Pokud se v naší polemice opět přesuneme do obecné roviny, je to právě asistent, který soudci s přípravou podkladů vypomáhá a který na něj má určitý vliv. A jak je vidno nejen z článku citovaného v předchozí kapitole³¹, někteří soudci skutečně ponechávají asistentům nezanedbatelný prostor pro jejich vlastní úvahy a řešení. Těmito úvahami a řešeními se pak soudci mohou či nemusí inspirovat, určité procento tu však přirozeně vždy je.

V tomto ohledu je třeba si uvědomit, že lidé nejsou stroje a byť nechtějí, vždy jsou ovlivňováni různými faktory. Asistenti jsou právě jedním z těchto faktorů, je proto nezbytné k nim i takto přistupovat.

Uvedené odůvodnění tedy jako takové dle názoru autorky neobstojí, neboť možný vliv asistentů nelze takto jednoduše vyloučit. Je třeba si jej uvědomovat a reflektovat jej, nikoliv tvářit se, že tu není. Toto bere autorka v potaz i v návrhu na změnu právní úpravy, který uvádí v poslední kapitole.

Případy obdobné Tomáši Grygarovi mohou samozřejmě nastat i u dalších asistentů. Jak by právní úprava reagovala na aktivní působení asistenta v politické straně? Na účast asistenta na protivládní demonstraci či snad demonstraci „za zrušení ÚS či jiného soudu“? Co by se stalo, pokud by asistent rozesílal difamační e-maily namířené proti politikům?

²⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 22/17.

³⁰ Ibid., bod 7.

³¹ HOŘENOVSKÝ, CHMEL, 2015, op. cit.

Právní úprava tehdy ani dnes s nevhodným až škodlivým, nejen politickým, vyjadřováním asistentů nepracuje. Žádný z výše uvedených právních předpisů neupravuje vyjadřování a vystupování asistentů na veřejnosti tak, jako tyto předpisy upravují soudce.³²

Absenci právní úpravy asistentů v této oblasti je možné výrazně spatřit v praktické možnosti být členem politické strany, asistenti soudců nejsou v této oblasti omezeni. Stejně tak není upraveno jakékoli omezení politických práv související s neohrožením či nenarušením důvěry v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu, jak je tomu u soudců.

Jak z výše uvedeného vyplývá, politický život asistentů není zákonně upraven. Zůstává nám tak otázka – je na místě omezit nevhodné vyjadřování asistentů na zákonné úrovni? Nebude to výrazným zásahem do jejich práv? Pokud tuto problematiku právně nezakotvíme, můžeme si pak dovolit analogicky aplikovat úpravu týkající se soudců? Nebo je možné to jednoduše „nechat být“?

6 Úvahy de lege ferenda

Možnost vyjádřit svůj politický názor je v demokratické zemi klíčová. Nejen český zákonodárce však pokládá za důležité pečovat o důvěru svých občanů v nezávislou, nestrannou a spravedlivou justici, jak již bylo ostatně v příspěvku několikrát opakováno. Tato důvěra je křehká a může být jednoduše ohrožena či narušena, kupříkladu oním politicky laděným projevem soudce či právě asistenta. Zákonodárce si to u soudce uvědomuje, u asistenta mlčí.

Autorka toto mlčení pokládá za ne příliš vhodné řešení. Je jistě možné namítnout, že asistent nemá tak výrazné pravomoci, aby rozhodování soudu významně ovlivňoval, vliv tu však pořád je, byť se jeho míra může u konkrétních asistentů na konkrétních soudech lišit. V některých případech může jít, jak bylo popsáno v kapitole *Současná právní úprava asistentů a jejich vliv na rozhodování soudů*, až o podílení se na tvorbě rozhodnutí.

Absence regulace soukromého života asistentů by mohla dle autorky do jisté míry obstát. A to za předpokladu, že je soudce obeznámen se spisem dostatečně. V takovém případě jej totiž asistent při přípravě konceptu

³² Viz kapitolu *Současná právní úprava soudců*.

hůře ovlivní. Zde hovoříme o samosoudci, může však jít i o vliv na hlasování senátu, či pléna ÚS. V případě hlasování senátu či pléna ÚS se vliv asistenta „rozptyluje“ a nemusí se výrazněji podepsat, neboť o věci jednoduše jedná a následně hlasuje více osob. V praxi se může stát, že soudce nebude mít časový prostor na detailní analýzu spisu, přenechá ji proto asistentovi a ten se bude poté podílet na vypracování rozhodnutí. Toto bylo možné spatřit i v citovaném výzkumu, který probíhal na ÚS.³³ Jistý vliv asistenta tu pak tedy je. Autorka však upozorňuje na to, že uvedený výzkum není možné generalizovat a automaticky jej vztáhnout na všechny soudce a asistenty. Z průzkumu je ale možné vyvodit závěr, že se tyto situace v praxi skutečně vyskytují.

Dalším kritériem je posouzení toho, do jaké míry veřejnost vnímá asistenty, resp. zda si uvědomuje jejich běžnou pracovní náplň. Zde autorka upozorňuje na zajímavý rozdíl v tom, zda veřejnost vnímá asistenta jako někoho, kdo soudci nosí kávu, či jako někoho, kdo připravuje mj. samotné rozhodnutí soudu. Autorka se domnívá, že veřejnost nepotřebuje znát detailní popis toho, čím se asistent ve své pracovní době běžně zabývá. Podstatné je její vnímání asistentů soudce jako „celku“, tedy právní profesí „podobné soudcům“. Vnímá-li totiž veřejnost asistenta jako někoho, kdo se určitým způsobem podílí na rozhodování soudu, je pravděpodobnější, že bude také ve vyšší míře reagovat na jeho politicky zabarvené vystupování. Tato řetězová reakce pak může dospět k ohrožení či narušení důvěry v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů.

Na druhou stranu je však nezbytné zvážit možnost vnímání asistentů pouze jako „nosičů kávy“ či „dones sbírky“³⁴. To jest někoho, kdo nemá na soudě výrazný vliv a kdo soudci mimo kávy „nosí kopy papírů ke čtení a občas s ním něco prodiskutuje“. I zde je na místě zvážení potenciálního „excesu“ ve formě kupříkladu politicky radikálního vyjadřování asistenta. Byť by jej veřejnost vnímala jako „nosiče kávy či papírů“, negativní dopad na soudnictví jako takové by to beze sporu mělo.

„Proč ve vrcholné justici zaměstnáváme někoho, kdo nesouhlasí se samotnou existencí národnosti X?“ „Jsou soudy skutečně zkorumpované, jak asistent XY řekl?“. Tyto a další obdobné otázky by si veřejnost v závislosti na konkrétním výroku

³³ HOŘEŇOVSKÝ, CHMEL, 2015, op. cit.

³⁴ BOBEK, 2007, op. cit.

jistě mohla klást. Vliv na vnímání a důvěru veřejnosti v soudní systém je tedy vázán také na to, jak moc excesivně se asistent vyjadřoval či choval. Hrozbu v narušení důvěry veřejnosti v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudů tak můžeme spatřit i v případě oněch „nosičů kávy“.

Pro formulování našeho závěru tedy není, jak je vidno, nutno posoudit pouze to, zda může k určitému ovlivnění soudce dojít, ale i to, jak rozhodovací proces vnímá veřejnost („jak vypadá zvenku“).

Pokud vše výše uvedené vezmeme v potaz, můžeme dospět k tomu, že politicky zabarvený projev asistenta by skutečně mohl mít nezanedbatelný vliv na důvěru veřejnosti v české soudnictví. To bylo ostatně možné spatřit i v případě Tomáše Grygara, jehož výrok byl citován a sdílen mj. masovými periodiky³⁵ a který byl také významně kritizován.

Autorka proto navrhuje zakotvit ustanovení obdobné § 80 odst. 2 písm. b) a § 80 odst. 4 zákona o soudech a soudcích, a to i v rámci zákona o ÚS, OSŘ i SŘS. Tím je zaručeno rovné zacházení v této oblasti s asistenty na soudech obecných, na NS, NSS i ÚS. Zároveň navrhuje ustanovit zákaz členství asistentů v politických stranách, obdobně jako je tomu u soudců. Vhodnost tohoto zákazu v případě soudců popisuje v kapitole *Současná právní úprava soudců*.

Autorka má za to, že k nelegitimnímu narušení svobody projevu a soukromí, resp. soukromého života³⁶, asistentů jako jejich základních práv, nedojde. Neboť stejně jako „soudce je soudcem i mimo jednací síň a budovu soudu“³⁷, mimo tuto stejnou budovu i asistent zůstává asistentem.

Je jisté možné argumentovat tím, že odpovědnost za finální rozhodnutí zůstává na soudci, nikoliv asistentovi. Tato námitka je zcela na místě. Nicméně, jak bylo uvedeno výše, i asistenti mohou mít výrazný vliv na výslednou podobu rozhodnutí. Možné ovlivnění soudce, ať již vědomé či nevědomé, se do rozhodnutí promítá. Je nutné si jej uvědomovat, přijmout jeho existenci a také k němu takto přistupovat.

³⁵ Například již citované články NAHODIL, 2020, op. cit., a PROCHÁZKOVÁ, 2020, op. cit.

³⁶ Kromě práva na soukromí je také nutné zmínit například právo sdružovat se v politických stranách, právo podílet se na správě věcí veřejných a právo shromažďovací.

³⁷ ZEMANOVA, 2022, op. cit., výklad k § 80.

Další možností řešení nevhodného chování asistenta je určitá přičitatelnost chování asistenta příslušnému soudci (tj. soudci, pod kterého asistent „organizačně a hierarchicky spadá“), tedy odpovědnosti soudce za nevhodné chování svého asistenta. Došlo by tak k rozmělnění odpovědnosti a k určité formě „potrestání“ jak asistenta, tak soudce.

Dle názoru autorky není toto řešení vhodné, neboť má za to, že nevhodné chování asistenta zůstává chováním asistenta, nikoliv soudce. Je přesvědčena o tom, že odpovědnost soudce za zpracování rozhodnutí se automaticky nerovná odpovědnosti za chování jeho asistenta.

V této souvislosti nás mohou úvahy zavést k možnému vyloučení soudce z projednávání dané věci, tj. pro podjatost³⁸, a to z důvodu nevhodného chování jeho asistenta. Samosoudce sám by tedy o věci nerozhodoval. V případě senátu by ji pak neprojednával a nehlasoval o ní.

Kromě vyloučení soudce je také vhodné zvážit možnost vyloučení samotného asistenta. A to tak, jak je tomu právě u soudců³⁹, resp. zavedením obdobné právní úpravy. V tomto ohledu má autorka za to, že zakotvení obdobné právní úpravy by napomohlo vyřešit případy, které se ve svých znacích podobají případu Tomáše Grygara, tj. jednorázové „výstřely“ asistentů. Neumožní však vyřešit situace, ve kterých dochází k opakovanému nevhodnému chování asistentů.

Jinak řečeno, vyloučení pro podjatost vyřeší asistentovo chování jednorázově, nikoliv však z dlouhodobého hlediska. Tomuto by napomohla autorkou navrhovaná právní úprava, tak, jak je popsána výše.

Asistent mimo to zůstává reprezentantem soudní soustavy i mimo budovu soudu a měl by tedy vystupovat vhodným způsobem. Politicky laděné vyjadřování či chování může totiž postupně podlamovat důvěru veřejnosti v justici jako nezávislou složku státní moci, a to není žádoucí. Z tohoto důvodu vnímá autorka za patřičné upravit „politické poměry“ asistentů v zákonných předpisech, jak je uvedeno výše.

V úvahu také přichází analogická aplikace výše uvedených ustanovení, které upravují poměry soudců, na asistenty. Toto řešení autorka nepokládá a priori

³⁸ § 36 zákona o ÚS, § 30 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád); § 14 OSŘ nebo § 8 SŘS.

³⁹ Ibid.

za ideální. Má za to, že omezení základních práv by mělo nejvhodněji probíhat pouze na zákonném základě, nikoliv pouhou analogií. Zákonná úprava umožňuje lépe definovat samotné omezení práv a napomáhá také právní jistotě. I pouhou analogií však autorka vnímá jako vhodnější řešení než současný stav mlčící právní úpravy.

Absence právní úpravy je dle autorčina názoru pouze přebytkem z dob, kdy asistent vskutku snad jen nosil soudci kávu či sbírku. Dnes, kdy mají asistenti vliv na soudce a jeho rozhodování, je situace odlišná a o to více naléhavá. Vliv i samotné počty asistentů se totiž skutečně rozšiřují, jak ostatně upozorňuje i literatura.⁴⁰ Navrhovaná právní úprava by zabránila možnému ohrožení či narušení důvěry veřejnosti v nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudu. Ostatně tak to říká již citovaný § 80 odst. 4 zákona o soudech a soudcích.

7 Závěrem

V příspěvku se autorka pokusila najít odpovědi na otázky týkající se zásahu do svobody projevu asistentů, jejich politického vyjadřování na veřejnosti, ale i soukromého života. Otázkou pak zůstává, zda by byl tento zásah legitimní, pokud by byl zákonně upraven, obdobně jako je tomu u soudců. Odpovědi na uvedené otázky se autorce, byť ve zkratce, podařilo nalézt a podložit.

Politické vyjadřování a vystupování na veřejnosti je součástí občanského života každého z nás. Na státní moci pak zůstává posouzení, které profese ho musí omezit či se ho téměř úplně zdržet. Autorkou navrhovaná právní úprava počítá i s asistenty soudců, jejichž vliv na soudní rozhodování není zcela zanedbatelný a jejichž vystupování a vyjadřování může narušit důvěru veřejnosti v české soudnictví. Zůstává tedy na zákonodárci, zda tuto navrhovanou úpravu zváží a „čarodějovy učně“ v této oblasti zákonně upraví. Téměř poslední slovo totiž náleží jemu; to skutečně poslední totiž patří Ústavnímu soudu.

⁴⁰ DEYNELI, F., MASCINI, P. Utility Maximizing Judges and Judicial Assistants: Testing Rational Choice Theory in 22 EU Countries. *International Journal For Court Administration* [online]. 2020, roč. 11, č. 6, s. 6 [cit. 3. 4. 2024]. ISSN 2156-7964. DOI: <http://doi.org/10.36745/ijca.361>

Reference

- Asistent soudce vrchního, krajského nebo okresního soudu. *Národní soustava povolání* [online]. [cit. 5. 9. 2023]. Dostupné z: <https://nsp.cz/jednotka-prace/asistent-soudce-vrchniho>
- Asistenti soudců. *Ústavní soud* [online]. [cit. 8. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/asistenti-soudcu>
- BOBEK, M. Asistent soudce – mezi „dones sbírkou“ a čarodějovým učněm, 2007. *Jiné právo* [online]. [cit. 5. 9. 2023]. Dostupné z: <https://jinepravo.blogspot.com/2007/02/asistent-soudce-mezi-dones-sbrkou.html>
- DEYNELI, F., MASCINI, P. Utility Maximizing Judges and Judicial Assistants: Testing Rational Choice Theory in 22 EU Countries. *International Journal For Court Administration* [online]. 2020, roč. 11, č. 6 [cit. 3. 4. 2024]. ISSN 2156-7964. DOI: <http://doi.org/10.36745/ijca.361>
- GALVAS, M. Proměny funkcí pracovního práva. In: HRABCOVÁ, D. (ed.). *Pracovní právo 2012 – Závislá práce a její podoby*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 208–217. ISBN 978-80-210-6084-5. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2012/files/PracovniPravo2012.pdf>
- HOŘEŇOVSKÝ, J., CHMEL, J. Proces vzniku rozhodnutí Ústavního soudu ČR. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2015, roč. 23, č. 3, s. 302–311. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5299>
- NAHODIL, T. Problém u Ústavního soudu: podjatý asistent. Ekologické spolky označil za teroristy. *Byznys. Lidovky.cz* [online]. 2020 [cit. 2. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/problem-u-ustavniho-soudu-podjaty-asistent.A200513_101800_ln_byznys_pravo_ele
- PROCHÁZKOVÁ, A. Námitka, která nefunguje. Ústavní soud řeší, kdo může být (ne)zaujatý. *Respekt* [online]. 2020 [cit. 8. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/agenda/namitka-ktera-nefunguje-ustavni-soud-resi-kdo-muze-byt-nezaujaty>

ZEMANOVÁ, D. Výklad k § 3, § 80 a § 85. *Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. Komentář*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-888-7. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpwe2zygq&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>

Listina základních práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2490/15.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 5. 2015, č. j. 13 Kss 1/2015-112.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2015, č. j. 16 Kss 7/2014-92.

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 11. 2018, č. j. 13 Kss 6/2017-538.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 6. 2016, *Baka proti Maďarsku*, č. stížnosti 20261/12.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 10. 1999, *Wille proti Lichtenštejnsku*, č. stížnosti 28396/95.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 22/17.

Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Zákon č. 121/2008 Sb. zákon o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů.

Zákon č. 218/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Právo (n)a mentální zdraví

Adéla Dočkalová

Abstrakt

Príspevek se zabývá problematikou pracovního stresu mezi soudci a jeho vlivem na jejich pracovní výkonnost. Zdůrazňuje rozdíl mezi eustresem a distresem a poté se zaměřuje na negativní dopady přetížení a chronického distresu v soudcovské profesi. Analyzuje hlavní stresory, jako je vysoká míra pocitu odpovědnosti, časový tlak a pracovní přetížení, a jejich důsledky v podobě syndromu vyhoření a průtahů v řízeních. Na základě judikatury kárného soudu ukazuje, že stres je nejen individuálním problémem ale také otázkou systémového řízení soudnictví.

Klíčová slova

Pracovní stres; soudci; syndrom vyhoření; kárná odpovědnost.

1 Úvod

V této práci se obracím k jednomu z nejnáročnějších povolání v právním systému, povolání soudce. Soudcovská role není jen o spravedlnosti a rozhodování, ale také o zvládání extrémního stresu, který s sebou nese. Soudci se často musí vypořádávat s emocionálně náročnými případy, tlakem veřejnosti a médií, a musí učinit rozhodnutí, která mají významný vliv na životy lidí. Ve své práci bych se proto chtěla zabývat právě pracovním stresem, jeho četností mezi soudci a jeho vlivem na pracovní výkonnost.

Nejprve vymezím, jaké existují druhy stresu a objasním, jak častým jevem je stres v moderní společnosti. Dále uvedu největší rizikové faktory vedoucí ke stresu v kontextu soudcovské profese a popíšu, jaký má stres vliv na činnost soudce, což následně utvrdím stručným rozбором problematiky nedodělků. Nakonec se budu věnovat práci kárného senátu se stresem, a to skrze rozbor tří relevantních judikátů.

2 Pracovní distres a jeho vliv na pracovní výkonnost

Pod pojmem stres si často lidé představí nepříjemný, svírající a únavný pocit, to je ovšem představa zkreslená. Napětí není vždy nutně nepříjemné a zneschopňující, existuje i příjemné napětí, jako např. radost nebo očekávání příjemné události – „těšení se“. Je tedy důležité rozlišovat dva druhy stresu – eustres a distres.¹

V této práci se budu zabývat výlučně druhým výše zmíněným, tzv. distresem, ten už odpovídá běžné představě stresu více. Je nepříjemný, u lidí vyvolává negativní účinky a patologické změny.²

Jedním z prostředí, kde mohou vznikat faktory vytvářející nebo posilující stres (tzv. stresory), je i zaměstnání. Podle Evropské agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci byl (k roku 2002) stres druhým nejčastějším zdravotním problémem spojeným s prací a postihoval až 28 % pracovníků.³ Ovšem doba se zrychluje a v posledních letech se zvedá těž hladina stresu udávaná pracovníky – více aktuální je výzkum společnosti Lepaya z roku 2021, která se na stres spojený s pracovním dotázala 1322 evropských pracovníků. V tomto výzkumu až 66 % zvolilo možnost „V práci někdy zažívám nezdravou míru stresu.“ (přeloženo z angličtiny), přičemž 62 % též udalo, že by rádo získalo (větší) pomoc svého zaměstnavatele se zvládáním pracovního stresu a ohromujících 71 % projevilo vůli zlepšit své dovednosti v oblasti zvládání stresu.⁴

Mírný stres může pracovní výkonnosti prospívat, pomáhá nám zmobilizovat zbývající síly, ale pokud se z něj stane stres nepřiměřeně vysoký, zásadně pracovní výkonnosti škodí. Pracovníkovi (v našem případě tedy soudci) klesá soustředění na zadaný úkol, zároveň se snižuje intenzita soustředění, osoba

¹ ZELENÁKOVÁ, P. Stres nemusí být vždy špatný. *Psychologie pro každého* [online]. 16. 3. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://psychologieprokazdeho.cz/stres-nemusi-byt-vzdy-spatny/>

² JOSHI, V. *Stres a zdraví*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-211-9.

³ Factsheet 22 – Work-related stress. *European Agency for Safety and Health at Work* [online]. 22. 5. 2002 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://osha.europa.eu/en/publications/factsheet-22-work-related-stress>

⁴ START, R. Stress at work: Two-thirds Of European Employees Experience Excessive Work-stress. *Lepaya* [online]. 27. 6. 2021 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://lepaya.com/en/stress-at-work/>

stresem postižená se tedy stává depresivní a vyčerpanou a nemůže dosáhnout adekvátních výsledků.⁵

3 Rizikové faktory stresu a syndromu vyhoření v kontextu soudcovské profese

Práce s lidmi je velmi náročná, ale může přinášet i jisté uspokojení. Soudce při výkonu své práce dennodenně komunikuje s lidmi, musí mít na zřeteli srozumitelnost každého sdělení a vše musí pečlivě odůvodňovat. Dále musí mít neustále na mysli práva všech zúčastněných a dle zákona se musí zdržet veškerých projevů náklonnosti či antipatie.⁶

Náročné je jistě i zvýšené množství odpovědnosti. Soudci jsou pod psychologickým tlakem pramenícím ze strachu, že rozhodnou nesprávně a poškodí tak práva jedné ze stran.⁷

Zákon určuje předpoklady pro funkci soudce, a to jak akademické (vyšokoškolské vzdělání, odborná justiční zkouška), tak profesní (zkušenosti) i osobnostní (morální vlastnosti).⁸ Dále zákon jakožto jednu z povinností stanovuje zdržení se všeho, co by mohlo narušit důstojnost soudcovské profese,⁹ což jistě můžeme považovat za další z morálních nároků. Jistý „drobnohled“ a tlak na dodržení těchto poměrně vysokých nároků může být zdrojem stresu a pocitu tlaku.

4 Jaký vliv má přetížení a stres na činnost soudců?

Je obecně uznáváno, že nejvíce rizikové faktory vedoucí k syndromu vyhoření se nacházejí právě v oblasti pracovního života. Výzkumy více zahraničních autorů¹⁰ se shodují na několika základních příčinách vzniku syndromu

⁵ START, op. cit.

⁶ § 80 odst. 6 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích (dále „ZSS“).

⁷ TSAI, F.-J., CHAN, Ch.-Ch. Occupational stress and burnout of judges and procurators. *International Archives of Occupational and Environmental Health* [online]. 2010, roč. 83, č. 2, s. 133–142 [cit. 30. 4. 2023]. ISSN 0340-0131. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00420-009-0454-1>

⁸ § 60 ZSS.

⁹ § 80 ZSS.

¹⁰ Např. MASLACH, C., LEITER, M. P. Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association* [online]. 2016, roč. 15, č. 2, s. 103–111 [cit. 9. 4. 2024]. DOI: <https://doi.org/10.1002/wps.20311>

vyhoření, přičemž ten, kdo bývá uváděn na prvním místě, je se soudcovskou profesí velice těsně provázán. Jde o pracovní přetížení.

Pracovní doba se často protahuje nad smluvně stanovený limit,¹¹ zároveň se pracovníkům uděluje více úkolů najednou a multi-tasking je považován za základní bod životopisu a kritický předpoklad pracovního postupu.

Mezi další stresory v rámci profese soudce jistě patří i náplň práce, která obsahuje několik složek obecně považovaných za stresující, zejména tedy práci s lidmi, zvýšenou odpovědnost a osobnostní požadavky. Všechny zmíněné krátce rozvedu v následujících odstavcích.

Naddimenzovaný objem pracovních povinností dále vede k tlaku na dodržení časových limitů, což u soudců může být problematictější než u jiných profesí. Časový tlak vede k dalšímu stresu, který ve výsledku může vést až k průtahům a, pokud není dlouhodobě řešený, v některých případech až k porušení ústavně zaručeného práva na projednání věci bez zbytečných průtahů.¹² V teorii problém nezní natolik závažně jako porušení jiných ústavních práv, ovšem z praxe, ve které je dle ombudsmana nejčastěji namítaným porušením Listiny základních práv a svobod,¹³ vyplývá, že jde nejen o problém častý, ale i o problém velice viditelný a kritický.

Problém byl i historicky natolik významný, že se jím dokonce zabýval Ústavní soud v rámci dnes již proslulého rozhodnutí IV. ÚS 55/94 z roku 1994, kde uznal, že *„je věcí státu, aby organizoval své soudnictví tak, aby principy soudnictví zakotvené v Listině a Úmluvě byly respektovány. Případné nedostatky v tomto směru nemohou jít k tíži občanů, kteří od soudu právem očekávají poskytnutí soudní ochrany v přiměřené době.“*¹⁴

¹¹ BOTHWELL, E. Work-life balance survey 2018: long hours take their toll on academics. *Times Higher Education* [online]. 2008 [cit. 9. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.timeshighereducation.com/features/work-life-balance-survey-2018-long-hours-take-their-toll-academics>

¹² Čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené pod č. 2/1993 Sb.

¹³ Stát není schopen garantovat základní právo na rozhodnutí bez průtahů. *Ombudsman – veřejný ochránce práv* [online]. 10. 12. 2020 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/aktualne/stat-neni-schopen-garantovat-zakladni-pravo-na-rozhodnuti-bez-prutahu/>

¹⁴ Nález ÚS ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.

5 Nedodělky

V minulé kapitole jsem vymezila, jaký má přetížení vliv na činnost soudů, a to zejména v rámci zbytečných průtahů. Co se ale stane, když takto protahované věci zůstanou delší dobu nevyřešené? Vzniknou tzv. nedodělky neboli nedořešené případy.

Vznikem nedořešených věcí nebo též „nedodělků“ byly, ačkoliv jde o celorepublikový problém, notoricky známé zejména severočeské okresní soudy. Server profipravo.cz v roce 2007 uvedl, že až 69 % starších nedořešených trestních případů (círka 2047 věcí) připadalo právě na ně. Dále též až 31,3 % (3 185) civilních případů a 26,7 % (8 535) opatrovnických věcí.¹⁵ Zároveň článek uvedl, že k tomu, aby za této situace byli soudci schopni zvládat pouze běžnou (!) agendu, bylo by třeba rozšířit o 21 soudců a aby byly nedodělky vyřešeny do 2–3 let, bylo by třeba navýšit počet soudců až o 34 osob.¹⁶

Situace je dnes již zcela jiná. V letech 2017 a 2018 se v médiích objevilo několik zpráv o tom, že soudy zrychlují a počet nedodělků se snižuje, konkrétně třeba u ústeckého okresního soudu klesl počet nedořešených trestních věcí od roku 2014 do roku 2017 z 1 412 na 830.¹⁷ Situaci výrazně zlepšil příchod nových soudců, kteří sem mířili přednostně, a to i třeba z 90 km vzdálené Prahy.¹⁸

V loňském roce se na celostátní úrovni situace ještě zlepšila, v únoru klesl počet nevyřízených případů na minimum v historii samostatného státu. Ačkoliv přibýlo občanskoprávních sporů, soudy je stíhaly rozhodovat. Za uplynulých deset let se počet nedodělků snížil o více než 100 000. Podobný trend je viditelný i v rámci trestních kauz, zde počet dlouho nevyřešených případů ke sklonku roku 2022 klesl pod hranici 10 000.¹⁹

¹⁵ Nejvíce nedodělků mají severočeské soudy. *Profipravo.cz* [online]. [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=13&id_article=246429&csun=583ff5a7

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Soudy na severu zrychlují práci. Případy bez rozsudku ubývají. *Ústecký deník* [online]. 12. 8. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ustecky.denik.cz/zlociny-a-soudy/soudy-na-severu-zrychluji-praci-pripady-bez-rozsudku-ubyvaji-20170812.html>

¹⁸ Soudy mají nejméně nedodělků za pět let. Ubývá exekucí a přibývá soudců. *Česká televize* [online]. 15. 1. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2014033-soudy-maji-nejmene-nedodelku-za-pet-let-ubyva-exekuci-a-pribyva-soudcu>

¹⁹ VANĚK, J. Soudy mají na stole nejméně nevyřízených případů v historii. *Česká televize* [online]. 23. 2. 2023 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3567075-soudy-maji-na-stole-nejmene-nevyrozenych-pripadu-v-historii>

Podle místopředsedy krajského soudu v Ústí nad Labem, Petra Černého, přispěla ke snížení pracovního zatížení správních soudů i pandemie COVID-19. V tomto období dle něj úřady vydávaly méně rozhodnutí, což vedlo k poklesu počtu žalob podaných k soudům. Díky tomu bylo možné vyřídit více případů, než kolik jich nově přibýlo.²⁰

Ačkoliv se však jako řešení v některých případech zdá posílení personální situace na problémových soudech,²¹ je třeba sledovat též stres při zahájení soudní činnosti těchto soudců, kteří tak od samotného začátku budou vystaveni vysokému nápadu případů. Stres, který soudci zažívají při zahájení soudní činnosti, představuje důležitý aspekt, který významně ovlivňuje pracovní atmosféru v soudnictví. Zvláště v kontextu Ústavního soudu je patrné významné zvýšení pracovní zátěže, jak je uvedeno v rozvrhu práce pro rok 2024²², novým soudcům Lucií Dolanské Bányaiové a Zdeňku Kühnovi bylo přiděleno náhle 85 nových senátních věcí a 2 nové plenární věci, což představuje vysoký objem práce, který musí zvládnout. Je pravděpodobné, že obdobná pravidla platí i pro ostatní nově jmenované soudce a soudkyně nejen na Ústavním soudu, ale i na jiných soudních institucích. Tato náhlá zátěž může být extrémně náročná nejen z hlediska časového a procesního, ale také z hlediska mentálního a emocionálního vytížení soudců.

6 Judikatura kárného soudu ve věci průtahů řízení v kontextu tematiky stresu a syndromu vyhoření

„Kárný soud“ je vyjádření trochu nadnesené, v českém právu nenalezneme v organizačním smyslu samostatný kárný soud. Jedinou instancí, která je příslušná k rozhodování o řízení a ve věcech které se týkají soudců, státních zástupců a soudních exekutorů, je (poměrně odnedávna) Nejvyšší správní soud.²³

²⁰ VANĚK, op. cit.

²¹ Nejvíce nedodělků mají severočeské soudy. *Profiprávo.cz* [online]. [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=13&id_article=246429&csum=583ff5a7

²² Rozvrh práce Ústavního soudu na období od 1. ledna 2024. *Ústavní soud* [online]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Vnitri_predpisy/Zmeny_2024/Org_01-24_Rozvrh_prace_na_rok_2024.pdf

²³ FUCHSOVÁ, D. *Kárné stíhání soudců, státních zástupců a exekutorů*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. Vedoucí práce Stanislav Kadečka.

Ve třech níže uvedených případech se soud zabýval otázkou, kdy se pracovní vytížení a stres soudce mohou stát polehčujícími okolnostmi v případech, kdy soudce čelí obvinění z průtahů či jiného pochybení. Tyto příklady ukazují lidský přístup kárného senátu, který je zásadní v případech řešení problémů v tolik exponované profesi, jako je ta soudcovská.

6.1 Mlčeti zlato?

V tomto řízení (16 Kss 8/2013-45)²⁴ šlo o kárné obvinění pro skutek spočívající v tom, že obviněná Mgr. P. V. poté, co odročila jednání za účelem vyhlášení rozhodnutí o týden, při odročeném jednání nerespektovala čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR a § 156 odst. 1 občanského soudního řádu a odmítla vyhlásit rozsudek v přítomnosti veřejnosti, která se na vyhlášení dostavila. Jako odůvodnění uvedla, že nejsou přítomni účastníci řízení ani jejich zástupci, kterým bude na základě dohody protokol o vyhlášení rozsudku zaslán emailem.

Za velmi relevantní k tématu pracovního stresu považuji fakt, že kárný senát se zde nezaměřil pouze na formální porušení předpisů, ale zohlednil pracovní podmínky, v nichž se obviněná soudkyně nacházela. Uvedla, že byla přepracovaná a čelila zdravotním problémům. Důležitým faktorem bylo i to, že soudkyně toho dne projednala 30 věcí, což svědčí o enormní pracovní zátěži.

Dále bych zde ráda uvedla právní větu vymezující postavení předsedy soudu jako manažera a přenášející část odpovědnosti za přetížení soudce právě na něj, zejména následující část: „*Na každém předsedovi soudu proto spočívá velká odpovědnost, a to nejen právní a manažerská, nýbrž také lidská. Dobrý předseda soudu by totiž měl dobře vědět, kteří ze soudců jsou odborně na úrovni, pracovní, flexibilní, a kteří naopak nastavené tempo z hlediska svých osobních dispozic nejsou schopni dodržet, nemají zájem se dále vzdělávat a pracovat na sobě anebo vykonávané funkci nepřikládají potřebnou vážnost. Je pak především na předsedovi soudu, aby v konkrétním případě soudci pomohl, aby jej povzbudil, anebo případně aby s ním jeho situaci probral a pokusil se nalézt odpovídající řešení, spočívající např. v posílení daného úseku či v přerážení na jinou agendu, která bude danému soudci lépe vyhovovat (samozejmě pokud to je v rámci daného soudu možné a vhodné).*“

²⁴ Rozhodnutí NSS ze dne 3. 10. 2013, č. j. 16 Kss 8/2013-45.

Je tedy nutné zdůraznit, že kvalitní fungování soudního systému vyžaduje nejen odpovědnost soudců, ale i manažerské schopnosti předsedy soudu správně řídit pracovní zátěž jednotlivých soudců. Jejich úkolem je identifikovat potřeby každého soudce a zajistit takové pracovní prostředí, které umožní zachování kvality práce a podporu jejich profesního rozvoje.

6.2 Kární odpovědnost za lidské limity

V tomto řízení (16 Kss 9/2013-91)²⁵ šlo o kárné obvinění, že dotyčná JUDr. R. S. zaviněným porušením svých povinností, vyplývajících z § 36a a § 79 odst. 1 ZSS), způsobila neodůvodněné průtahy v řízení ve více věcech vedených u Okresního soudu v Liberci.

Kárný senát opět zohlednil, že soudkyně byla vystavena dlouhodobému stresu a nadměrnému pracovnímu zatížení. Toto rozhodnutí ukazuje, že kárný senát si uvědomuje, že od soudců nelze očekávat, aby trvale přetěžovali své schopnosti a zanedbávali osobní život. Není možné požadovat, aby se soudce trvale přetěžoval, vystavoval se neúnosné úrovni stresu a zcela zanedbával svůj osobní život v rámci nadstandardního pracovního vytížení. Kárný senát tedy dospěl k tomu, že: „*Soudce proto nemůže být shledán kárně odpovědným za to, že je dlouhodobě značně vytížen a v důsledku toho prostě není schopen činit všechny potřebné úkony neprodleně tak, jak by odpovídalo potřebám každého jednotlivého řízení a zejména zájmům účastníků na co možná nejrychlejších rozhodnutí ve věci.*“

Věřím, že právě tato právní věta je naprosto zásadní ve vztahu k tomu, jak přetížení a stres ním spojený vidí kárný senát.

6.3 Čekání na Chomutov

Jako poslední judikát zde uvedu rozhodnutí 13 Kss 1/2019-191.²⁶ Soudce byl obviněn, že zaviněným porušením svých povinností podle § 79 odst. 1 zákona o soudech, soudcích, způsobil v době od 7. 10. 2014 do 7. 2. 2019 nedůvodné průtahy neprovedením úkonů ve věcech vedených u Okresního soudu v Chomutově.

V tomto rozhodnutí je zřejmá snaha kárného senátu reflektovat realitu soudní práce v podmínkách, kdy jsou soudy výrazně přetíženy (například

²⁵ Rozhodnutí NSS ze dne 20. 3. 2014, č. j. 16 Kss 9/2013-91.

²⁶ Rozhodnutí NSS ze dne 3. 9. 2019, č. j. 13 Kss 1/2019-191.

nedodělky, jak tomu bylo v této konkrétní situaci). Kárný senát tak zde zdůrazňuje, že nadměrná pracovní zátěž může být polehčující okolností, která snižuje míru odpovědnosti soudce za vzniklé průtahy.

7 Závěr

Ve své práci jsem vysvětlila rozdíly mezi eustresem a distresem, s důrazem na distres jako zdroj nepříjemného a zdravotně škodlivého stresu, zejména v rámci pracovního prostředí. Dále práce zdůrazňuje, že i když mírný stres může být užitečný pro pracovní výkon, nadměrný stres může mít vážné důsledky na výkon a psychické zdraví jednotlivců, v tomto případě zejména u soudců. Je tedy nezbytné, aby zaměstnavatelé poskytovali podporu zaměstnancům při zvládání pracovního stresu a aby pracovníci investovali do svého rozvoje v oblasti zvládání stresu, což by mohlo pozitivně ovlivnit jejich výkon a blaho v práci.

Text dále zkoumal vliv přetížení na činnost soudů, zejména na vznik nedodělků. Ukazuje se, že nedořešené případy byly historicky notorické zejména na severočeských okresních soudech, ale situace se od roku 2017 výrazně zlepšila. Příčinou zlepšení byl nával nových soudců a úsilí soudů zrychlit práci. COVID-19 epidemie také přispěla ke snížení počtu případů v některých oblastech. Navzdory zlepšení je stále důležité sledovat stres u nových soudců, kteří jsou vystaveni vysoké pracovní zátěži od samého začátku své kariéry, což může mít negativní dopad na pracovní atmosféru v soudnictví. Stres může negativně ovlivnit pracovní výkonnost soudců, což může vést k nedodělkům a průtahům v řízeních. Tyto nedostatky mají dalekosáhlé důsledky jak pro právní systém, tak i pro jednotlivé účastníky soudních řízení.

Významnost stresu pramenícího z pracovního vyčerpání soudců tato práce poté ukázala i na rozhodovací praxi kárného senátu, který si jí je vědom a ve svých rozhodnutích rutinně zdůrazňuje, že za extrémní vyčerpání soudců (způsobenou např. nedodělkami) nemůžou být soudci kárně odpovědní. Zároveň zdůrazňuje roli předsedy soudu jako kvazimanažera, který by měl rozdělovat práci tak, aby byla v potaz brána individuální situace jednotlivých soudců. Lidský přístup je v kárných věcech stěžejní a judikáty v tomto textu rozebírané ukazují, že kárný senát ho má opravdu dostatek.

Na závěr si dovolím podotknout, že je zcela zásadní najít praktické a dlouhodobě udržitelné způsoby, jak soudcům pomoci efektivně zvládat pracovní stres a přetížení. To zahrnuje nejen posílení vnitřní organizační podpory, například prostřednictvím lepšího rozvrhování práce nebo rozšíření týmové spolupráce, ale i poskytování adekvátních nástrojů pro zvládání stresu, jako jsou pravidelné odborné tréninky nebo psychologická podpora. Cílem těchto opatření musí být zajištění toho, aby pracovní tlak soudců nevedl k negativním dopadům na jejich výkon, mentální zdraví a především na kvalitu a rychlost soudního procesu.

Reference

- BOTHWELL, E. Work-life balance survey 2018: long hours take their toll on academics. *Times Higher Education* [online]. 2008 [cit. 9. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.timeshighereducation.com/features/work-life-balance-survey-2018-long-hours-take-their-toll-academics>
- FUCHSOVÁ, D. *Kárné stíhání soudců, státních zástupců a exekutorů*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013. Vedoucí práce Stanislav Kadečka.
- JOSHI, V. *Stres a zdraví*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-211-9.
- MASLACH, C., LEITER, M. P. Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World psychiatry: official journal of the World Psychiatric Association* [online]. 2016, roč. 15, č. 2, s. 103–111 [cit. 9. 4. 2024]. DOI: <https://doi.org/10.1002/wps.20311>
- START, R. Stress at work: Two-thirds Of European Employees Experience Excessive Work-stress. *Lepaya* [online]. 27. 6. 2021 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://lepaya.com/en/stress-at-work/>
- TSAI, F.-J., CHAN, Ch.-Ch. Occupational stress and burnout of judges and procurators. *International Archives of Occupational and Environmental Health* [online]. 2010, roč. 83, č. 2, s. 133–142 [cit. 30. 4. 2023]. ISSN 0340-0131. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00420-009-0454-1>
- VANĚK, J. Soudy mají na stole nejméně nevyřízených případů v historii. *Česká televize* [online]. 23. 2. 2023 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3567075-soudy-maji-na-stole-nejmene-nevyrizenych-pripadu-v-historii>

- ZELENÁKOVÁ, P. Stres nemusí být vždy špatný. *Psychologie pro každého* [online]. 16. 3. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://psychologieprokazdeho.cz/stres-nemusi-byt-vzdy-spatny/>
- Factsheet 22 – Work-related stress. *European Agency for Safety and Health at Work* [online]. 22. 5. 2002 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://osha.europa.eu/en/publications/factsheet-22-work-related-stress>
- Nejvíce nedodělků mají severočeské soudy. *Profiprávo.cz* [online]. [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=13&id_article=246429&csum=583ff5a7
- Soudy na severu zrychlují práci. Případy bez rozsudku ubývají. *Ústecký deník* [online]. 12. 8. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ustecky.denik.cz/zlociny-a-soudy/soudy-na-severu-zrychluji-praci-pripady-bez-rozsudku-ubyvaji-20170812.html>
- Soudy mají nejméně nedodělků za pět let. Ubývá exekucí a přibývá soudců. *Česká televize* [online]. 15. 1. 2017 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2014033-soudy-maji-nejmene-nedodelku-za-pet-let-ubyva-exekuci-a-pribyva-soudcu>
- Stát není schopen garantovat základní právo na rozhodnutí bez průtahů. *Ombudsman – veřejný ochránce práv* [online]. 10. 12. 2020 [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/aktualne/stat-neni-schopen-garantovat-zakladni-pravo-na-rozhodnuti-bez-prutahu/>
- Nález ÚS ze dne 14. 9. 1994, sp. zn. IV. ÚS 55/94.
- Rozhodnutí NSS ze dne 3. 10. 2013, č. j. 16 Kss 8/2013-45.
- Rozhodnutí NSS ze dne 20. 3. 2014, č. j. 16 Kss 9/2013-91.
- Rozhodnutí NSS ze dne 3. 9. 2019, č. j. 13 Kss 1/2019-191.
- Rozvrh práce Ústavního soudu na období od 1. ledna 2024. *Ústavní soud* [online]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Vnitri_predpisy/Zmeny_2024/Org_01-24_Rozvrh_pra__ce_na_rok_2024.pdf
- Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích.

Ženy na vrcholných soudech

Kateřina Audyová

Abstrakt

Příspěvek nastiňuje situaci zastoupení žen na českých vrcholných soudech. Hledá a rekapituluje důvody nižšího zastoupení žen a vypočítává výhody genderové diverzity na soudech. Také navrhuje způsoby odstraňování bariér, které mají za následek disproporční zastoupení jednoho genderu. Jeho cílem není podat vyčerpávající informace o daném tématu. Jde spíše o procházku než celodenní výlet a ponechává tak prostor k zamyšlení a doplnění z jiných odborných zdrojů.

Klíčová slova

Vrcholné soudy; zastoupení žen; diverzita v soudnictví; gender v justici.

1 Úvod

Když jsem nastoupila na právnickou fakultu, jedno z prvních jmen, které jsem slyšela, bylo Kateřina Šimáčková. Tehdy jsem ještě nevěděla, kdo to je. Když jsem zjistila, že se jedná o jednu z pouhých dvou ústavních soudkyň, které v té době na Ústavním soudu působily, poněkud mě to překvapilo. A to především proto, že jsem si vždycky myslela, že na českých soudech převažují ženy. Co mě překvapilo ještě víc, bylo, že nikomu z mého okolí to zas tak zvláštní nepřipadalo. Obvykle jsem se při rozhovorech na toto téma setkávala s odůvodněním, že se tam prostě dostali TI nejlepší, že tam ženy ani nechtějí nebo že nemáme tolik kvalitních právniček, aby z nich bylo možné vybrat více žen, které by působily na vrcholných soudech. Některé z těchto argumentů se mohou zpočátku jevit jako logické či vhodné, v příspěvku se pokusím vysvětlit, proč tomu tak není. Tento příspěvek nepojednává pouze o ústavních soudkyních, ale také o soudkyních Nejvyššího a Nejvyššího správního soudu.

Zastoupení žen na vrcholných soudech se v českém prostředí věnuje několik autorek a autorů. Při psaní tohoto příspěvku jsem nejvíce ocenila Marínu

Urbánikovou, Barbaru Havelkovou a Davida Kosaře, kteří svými články *The Family Friendliness That Wasn't: Access, but Not Progress, for Women in the Czech Judiciary*¹ a také *The Art of Waiting Humbly: Women Judges Reflect on Vertical Gender Segregation*², dokázali pomocí dat vysvětlit příčiny aktuálního stavu českého soudnictví a segregaci žen v něm působících. Oba vřele doporučují k přečtení, podobně jako (Vám pravděpodobně známou) publikaci *Mužské právo*, která se tomuto a mnoha dalším tématům věnuje.

Tento příspěvek se snaží na výše zmíněnou literaturu navázat a doplnit ji. Za cíl si klade vysvětlit čtenáři, proč je nedostatek žen na vrcholných soudech problém. Také se zabývá aktuální situací na vrcholných soudech a navrhuje změny, které mohou vést k jejímu zlepšení.

Nabízí se otázka, zda se skutečně jedná o problém, a pokud ano, proč bychom mu měli věnovat svou pozornost. Pro odpověď problém rozdělím do dvou rovin. První z nich se zabývá nerovností žen a mužů ve společnosti. Pokud vycházíme ze skutečnosti, že české soudy jsou z 61 %³ obsazeny ženami a na vrcholných soudech jich je necelá čtvrtina (viz tabulky níže), vyvstávají další otázky, např. zda má gender vliv na postup do nejvyšších pater soudnictví. Druhou rovinou jsou důsledky, které nízké zastoupení žen na vrcholných soudech vyvolává. Opět je třeba se ptát, zda takové důsledky existují, zda jsou negativní a zda je žádoucí je eliminovat.

K dosažení vytyčených cílů příspěvek nejprve vysvětluje, proč se zabývá vrcholnými soudy a které to pro jeho účely jsou. Následují stručné odpovědi na otázky, proč volí gender jako kritérium a co to vlastně gender je. V další části popisuje aktuální situaci na vrcholných soudech a snaží se ji stručně odůvodnit. Následují důvody, proč je nedostatečná reprezentace žen

¹ HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D., URBÁNIKOVÁ, M. *The Family Friendliness That Wasn't: Access, but Not Progress, for Women in the Czech Judiciary*. *Law & Social Inquiry* [online]. 2021, roč. 00, č. 00, s. 1–31 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1816855/The_Family_Friendliness_That_Wasnt_Access_but_Not.pdf

² URBÁNIKOVÁ, M., HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D. *The Art of Waiting Humbly: Women Judges Reflect on Vertical Gender Segregation*. Online. *Feminist Legal Studies* [online]. 2024, č. 32, s. 259–284 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10691-023-09533-w>

³ URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., SPONDROVÁ, B. *Mužské právo*. Wolters Kluwer, 2020, s. 556. ISBN 978-80-7598-761-7.

na vrcholných soudech problém, a o co soudnictví (a my s ním) jejich nedostatkem přichází.

Na závěr navrhuje několik způsobů, kterými by bylo možné odstranit alespoň některé bariéry, které ženám brání v postupu na vrcholné soudy.

2 Vrcholné soudy

Pro účel tohoto příspěvku se vrcholnými soudy rozumí Ústavní soud, Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud. Proč tyto soudy? Zaprvé, čím výše se posouváme v soudní soustavě (Ústavní soud do ní pomyslně pro účely tohoto příspěvku řadím také), tím menší zastoupení žen nalezneme. Tudiž se problém projevuje právě zde. Zadruhé, tyto soudy hrají v soudní soustavě velmi důležitou roli. Utvářejí judikaturu, kterou do jisté míry určují směr vývoje jednotlivých právních odvětví i práva jako takového. A s tím velmi související za třetí, vrcholné soudy se častěji zabývají tzv. „hard cases“, které se někdy objevují pod názvem „obtížné případy“. Jedná se o takové právní spory, které nejsme schopni vyřešit subsumpcí pod konkrétní právní normu, tudíž není možné, na základě „jednoduchého práva“ jednoznačně říct, které ze stran sporu dát za pravdu.⁴ Absence takovéto normy umožňuje soudkyním a soudcům větší prostor pro uvážení, do kterého se můžou promítnout jejich osobní postoje.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že se jedná o soudy, které mají značnou moc, vliv a prostor pro jejich uplatňování. Proto by měl být výběr soudkyň a soudců velmi pečlivý a jeho cílem by mělo být nalezení nejlepších jedinců, kteří utvoří kvalitní, pestrý a efektivně fungující kolektiv.

3 Proč gender jako kritérium?

Tato otázka v sobě skrývá dvě podotázky. První – proč gender a ne pohlaví? Český statistický úřad používá následující definici, která rozhodně není vyčerpávající, ale pro tento příspěvek je dostačující. „*Na rozdíl od pojmu*

⁴ DWORKIN, R. *A Matter of Principle*. Harvard University Press, 1985, s. 74. ISBN 9780198255741. Pro případy easy case je typická tzv. empirická neshoda spočívající v nepochopení pozitivního právu („*People can disagree about what words are in the statute books.*“). DWORKIN, R. *Law's Empire*. Harvard University Press, 1988, s. 5. ISBN 9780674518360.

*pohlaví, který je chápán výhradně v biologickém smyslu, označuje pojem gender kulturní charakteristiky a modely přiřazované mužskému nebo ženskému biologickému pohlaví a odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži. Tyto role se mění s časem a výrazně se liší podle kultury národa a dané historické etapy vývoje společnosti. Nejsou tedy přirozeným, daným rozdílem mezi muži a ženami, ale dočasným vývojovým stupněm sociálních vztahů.*⁵ Vzhledem k tomu, že gender v sobě zahrnuje mj. sociální a kulturní aspekty, které ovlivňují jedince nejen při jeho rozhodování, přijde mi gender vhodným kritériem.

Druhou podotázkou je, proč vůbec používat gender jako kritérium při výběru soudkyň a soudců? Odpověď částečně vyplývá již z předešlého odstavce a definice v něm obsažené. Ačkoliv neexistuje nic jako univerzální ženská nebo mužská zkušenost, je náš gender ovlivněn mj. způsobem, kterým jsme byli vychováváni, kulturou a zkušenostmi. Není nutné přiřazovat některé vlastnosti ženám a jiné mužům, stačí, když se zamyslíme nad způsobem, kterým dívky a chlapce a někdy také dospělé jedince „vychováváme“, jak reagujeme na jejich emoční projevy nebo jaká očekávání na ně klademe. Výsledkem takového jednání jsou odlišné zkušenosti, které jedince formují. Na tomto místě je vhodné připomenout, že soudkyně a soudci „*nejsou jen subsumpčními automaty právních norem, ale na jejich rozhodování má vliv mnoho mimoprávních faktorů, a ne všechny tyto vlivy jsou nutně vlivy špatnými, naopak v mnoha případech mohou rozhodování soudů přiblížit společenské realitě.*“⁶ Jinými slovy, záleží na mimoprávních faktorech, mezi které lze řadit i osobní zkušenosti, jednotlivých soudkyň a soudců.

To potvrzuje i monografie o mimoprávních vlivech na rozhodování českého Ústavního soudu, která uvádí, že „*na úrovni jednotlivého soudce (tj. vliv osobnosti soudce) se do rozhodování promítají skutečnosti jako jeho politická ideologie, profesní zkušenosti, základní demografické charakteristiky (jako například věk, pohlaví, rasa, etnicita, náboženské přesvědčení apod.) a specifické životní zkušenosti a charakteristiky.*“⁷

⁵ Gender: Základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

⁶ SYLVESTROVÁ, T. Politizace justice, aneb jak ze soudce opět učinit subsumpční automat – část II. *PRÁVNÍ PROSTOR* [online]. 2018 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni>

⁷ SMEKAL, H., BENÁK, J. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 224. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Benak_mimopravni_vlivy.pdf [cit. 15. 4. 2024].

4 Aktuální situace na českých vrcholných soudech

V době, kdy jsem tento příspěvek dopisovala poprvé, bylo téma genderu na vrcholných soudech velmi diskutované.⁸ Od té doby nějaký čas uplynul, i přesto zde ponechávám data z té doby a doplňuji je o ta přibližně 6 měsíců novější. V tomto mezidobí lze pozorovat určité změny, ale trend zastoupení žen na vrcholných soudech se výrazně nezměnil.

	Ženy	Muži	Celkový počet soudkyň a soudců	Procentuální zastoupení žen ⁹
Ústavní soud ¹⁰	4	11	15	27 %
Nejvyšší soud ¹¹	13	54	67	23 %
Nejvyšší správní soud ¹²	12	26	38	32 %
Celkem	29	91	120	24 %

Zdroj: autorka dle webů institucí, data k 12. 4. 2024

⁸ PANCÍŘ, T. Prezidentův poradce Kysela: Pokud bychom sestavili Ústavní soud bez žen, ochudí ho to a zazní kritika. *Rozhlas* [online]. 2023 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ustavni-soud-vyber-novych-soudcu-kandidat-pavel-kysela_2304032024_ale

⁹ Zaokrouhleno na celá procenta.

¹⁰ Současní funkcionáři a soudci. *Ústavní soud* [online]. 2015 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/soucasni-funkcionari-a-soudci>

¹¹ Galerie soudců. *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/galleriesoudcu?Open&area=O%20Nejvyšším%20soudu&grp=Galerie%20soudců&lng=

¹² Současní soudci. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2024 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/galleriesoudcu?Open&area=O%20Nejvyšším%20soudu&grp=Galerie%20soudců&lng= [cit. 15. 4. 2024].

	Ženy	Muži	Celkový počet soudkyň a soudců	Procentuální zastoupení žen ¹³
Ústavní soud ¹⁴	3	11	14 ¹⁵	21 %
Nejvyšší soud ¹⁶	13	57	70	19 %
Nejvyšší správní soud ¹⁷	13	24	37	35 %
Celkem	29	92	121	24 %

Zdroj: autorka dle webů institucí, data k 21. 9. 2023

Z tabulek vyplývá, že celkové zastoupení žen na vrcholných soudech zůstává téměř stejné, resp. jejich počet je totožný, avšak procentuálně si nepatrně polepšily, a to z důvodu úbytku jednoho soudce z celkového počtu.

Z vrcholných soudů má nejvyšší zastoupení žen stále Nejvyšší správní soud a nejnižší naopak Nejvyšší soud. Ústavní soud má o jednu soudkyni více, což se vzhledem k počtu jeho soudkyň a soudců znatelně promítlo do procentuálního zastoupení žen.

Jsem si vědoma toho, že 6 měsíců není velký časový rozestup a jsem zvědavá, jaký trend budou vrcholné soudy vykazovat další roky.

5 Proč je na vrcholných soudech málo žen?

Nerovné obsazení vrcholných soudů má celou řadu příčin. Tento příspěvek popisuje pouze několik z nich.

Prvním důvodem jsou genderové stereotypy a s nimi související diskriminace. Typickým příkladem je předpoklad, že se každá žena v nějakém bodě

¹³ Zaokrouhleno na celá procenta.

¹⁴ Emeritní funkcionáři a soudci. *Ústavní soud* [online]. 2015 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/soucasni-funkcionari-a-soudci> a <https://www.usoud.cz/emeritni-funkcionari-a-soudci>

¹⁵ Ústavní soud v tuto dobu nebyl kompletně obsazen.

¹⁶ Galerie soudců. *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/galeriesoudcu?Open&area=O%20Nejvyssim%20soudu&grp=Galerie%20soudcu&lng=

¹⁷ Bývalí soudci. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2024 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/soudci/byvali-soudci>

života stane matkou a že „upřednostní“ rodinu před kariérou¹⁸ nebo že ženy nejsou ctižádostivé a na takové pozice se nehodí a mnoho dalších. Tyto stereotypy vycházejí mj. z tradičního rozdělení rolí, které v české společnosti do jisté míry stále přetrvává a promítá se do péče o děti a jiné osoby, výběru povolání, rozdělení práce v domácnosti a dalšího.¹⁹

Pokud zůstaneme u „tradičního“ pojetí rolí, narazíme na pojem „druhá směna“. Ten označuje situaci, kdy se žena vrátí domů z práce a v domácnosti ji čeká další neplacená práce, kterou musí vykonat. Podle studie české ženy tráví neplacenou prací 22 hodin týdně, zatímco muži pouze necelých 8, tento „čas navíc“ pak mohou věnovat budování kariéry.²⁰

Dalším důvodem je mateřství, resp. nikoli mateřství jako takové, ale důsledky, které jsou s ním v naší společnosti spojovány. Jsou to právě ženy, které většinou zůstávají s dětmi doma na mateřské a navazující rodičovské dovolené²¹, během kterých mohou být izolovány a snadněji ztrácejí spojení s pracovním životem. Mezitím jejich mužští kolegové sbírají pracovní zkušenosti, díky kterým dosahují kariérních postupů.

Jako další lze uvést netransparentní výběrová řízení na kariérní postup. Pokud se neúčastníte společných piv nebo saun, je dost možné, že se k vám některé nabídky nedostanou. Studie provedená na vybraných nejvyšších soudech ukázala, že pokud se jedná o transparentní nebo-li „exposed“ výběrové řízení, mají ženy podstatně větší šanci na úspěch.²²

Tyto a další faktory utvářejí pro ženy těžko proniknutelný skleněný strop, který jim brání v kariérním postupu.

¹⁸ CORRELL, S. J., PAIK, I. Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty? *American Journal of Sociology* [online]. 2007, roč. 112, č. 5 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/511799>

¹⁹ KRÍŽKOVÁ, A. Česká žena v práci a rodině posledního desetiletí. In: MANSFELFOVÁ, Z., TUČEK, M. *Současná česká společnost*. 2002, s. 148–161. ISBN 80-7330-009-5.

²⁰ Když práce neslechti. Studie mapující bolavá místa práce v soudobých podmínkách České republiky. *Na Zemi* [online]. 2022 s. 22 [cit. 24. 9. 2023]. Dostupné z: https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2022/11/studie_2022_kdyz-prace-neslechti.pdf

²¹ Vybrané statistické údaje. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/vybrane-statisticke-udaje>

²² VALDINI, M. E., SHORTELL, C. Women's Representation in the Highest Court: A Comparative Analysis of the Appointment of Female Justices. *Political Research Quarterly*. 2016, roč. 69, č. 4, s. 865–876.

6 Jaké výhody má genderová diverzita na soudech?

Z výše uvedených dat (viz tabulky) jasně vyplývá disproporční zastoupení žen na vrcholných soudech, kde představují pouze necelou čtvrtinu ze všech soudkyň a soudců. Zohledníme-li skutečnost, že z absolventek a absolventů právnických fakult je více než polovina žen²³ a že česká justice je jimi tvořena z 61 %²⁴, stane se nepoměr ještě výraznějším. Tato část příspěvku se zaměřuje na dopad této skutečnosti na české soudnictví.

Už v úvodu jsem rozdělila problém nedostatku žen na vrcholných soudech do dvou rovin, v této části na to navážu. Jako první rovinu jsem vybrala nerovnost žen a mužů ve společnosti. Ta se dá označit jako příčina problému. Co je příčinou této příčiny není tématem tohoto příspěvku, ale naleznete k ní mnoho literatury od Glorie Steinem²⁵ přes Simone de Beauvoir²⁶ nebo Betty Friedan²⁷ a mnoha dalších.

Skutečnost, že ve vrcholné justici vidíme především muže (viz tabulky), může odrazovat ženy, které by jinak o tyto pozice usilovaly. Osobně bych ocenila více českých soudkyň, ke kterým bych mohla vzhlížet a ztotožnit se s nimi a s jejich prací.

Existuje-li soud, který je tvořen z více než 80 % muži navzdory převaze kandidátek, ze kterých je možné vybírat, musí být tito soudci obzvláště mimořádní. Protože tím říkáme, že se nenašla žádná žena, která by tuto pozici vykonávala lépe než kterýkoliv z těchto mužů. To je samozřejmě možné, otázkou zůstává, zda je to skutečně tak.

Přesouváme se k rovině druhé, pokud máme nadpoloviční populaci žen, která se naprosto neodráží v jejich zastoupení ve velmi důležitých orgánech s rozhodovací funkcí, je dle mého názoru něco špatně. Je potřeba mít

²³ URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, B. *Mužské právo*. Wolters Kluwer, 2020, s. 34. ISBN 978-80-7598-761-7.

²⁴ Ibid., s. 13.

²⁵ STEINEM, G. *Outrageous acts and everyday rebellions*. 2. vyd. New York: Henry Holt and Company, 1995, s. xxii, 406 s.

²⁶ BEAUVOIR, S. de. *The second sex*. Překlad H. M. PARSHLEY. London: Vintage, 1997, 762 s.

²⁷ FRIEDAN, B. *Feminine mystique*. Rozš. vyd., s novou předmluvou a epilogem autorky. Praha: Pragma, c2002, 596 s.

na myslí, že jedinci, kteří tvoří společnost a o kterých tyto soudy rozhodují, nejsou stejní. Tuto skutečnost by mělo složení soudů v rámci možností akcentovat. Tento příspěvek se zaměřuje na gender, ale rozhodně to není jediná oblast, na kterou lze tuto myšlenku aplikovat.

Nedostatkem žen dle mého názoru přicházíme o diverzitu, resp. o její část. Co to znamená? Přicházíme o jiné pohledy na případy, které mohou ženy nabídnout, o jejich zkušenosti, které mohou ovlivnit, jakým způsobem k problematice přistoupí. Přicházíme o diskuze, které by tyto jiné pohledy a zkušenosti vyvolaly a které mohou ovlivnit i pohled ostatních soudců a soudkyň a ukázat novou perspektivu, která by jinak zůstala skrytá. Přicházíme o odlišná stanoviska, se kterými se můžeme ztotožnit a o možnost učit se od sebe navzájem.

Nesnažím se tvrdit, že výše zmíněné s sebou přináší pouze ženy, to zajiště není pravda. Výše zmíněné s sebou nese diverzita a o tu bychom se měli snažit ne pouze v oblasti genderu a soudnictví.

7 Jak odstranit bariéry?

Tato část navrhuje určitá opatření, která mají za cíl umožnit, resp. přestat znemožňovat ženám přístup na vrcholné soudy. Pro doplnění doporučuji díl podcastu Leviathan s názvem „Personální obměna Ústavního soudu aneb jedna žena (ne)stačí drahoušku“²⁸, ze kterého příspěvek částečně vychází.

7.1 Mateřství a rodičovství

Jedním z kroků, který by mohl vést k odstranění bariér je zřízení dětských skupinek nebo školek na vrcholných a nižších soudech, popř. blízko nich, kde by děti soudkyň a soudců měly zajištěné místo. Pokud by se k takovému kroku přistoupilo, je třeba mít na paměti, aby tyto skupinky/školky měly nastavenou dobu, po kterou v nich mohou děti trávit čas způsobem, který bude odpovídat pracovním povinnostem rodičů. Hledání dětské skupinky nebo školky je poměrně náročné, obzvláště pokud se jedná o mladší dítě. To může mít za následek pozdější návrat soudkyň do práce. Jako příklad,

²⁸ Personální obměna Ústavního soudu aneb jedna žena (ne)stačí, drahoušku? *Leviathan: podcast o ústavním právu* [online]. Spotify [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/4GJpnX74bRXpDHPgIsRJR>

kde taková skupinka funguje lze uvést Kancelář veřejného ochránce práv.²⁹ Dětská skupinka, do které mají možnost zaměstnankyně a zaměstnanci umístit své děti, sídlí v budově propojené s Kanceláří veřejného ochránce práv.

Dalšími možnými opatřeními je umožnění částečných úvazků a home office soudkyním a soudcům, kteří se starají o své děti, rodiče nebo jiné blízké osoby. Tato opatření by mohla přispět k pozvolnějšímu a dřívějšímu návratu po mateřské a rodičovské dovolené.

7.2 Transparentní výběrový systém

Stanovení jasných kritérií, za kterých se lze jednotlivých výběrových řízení zúčastnit, popř. být vybrána nebo vybrán, by nejenom zvýšilo šanci žen na kariérní postup³⁰, ale věřím, že by dodalo větší legitimitu úspěšným kandidátkám a kandidátů a také celému procesu.

Dále by bylo vhodné, aby pracovní nabídky a příležitosti používaly jazyk, který bude působit, že se ženy budou cítit vítány. A také, aby se soudy aktivně snažily posílit zájem žen o tyto pozice např. podporou stáží žen na vrcholových soudech.

8 Závěr

Ženy tvoří nadpoloviční populaci České republiky,³¹ zároveň představují více než polovinu z absolventek a absolventů právnických fakult³² a obsazují 61 %³³ soudcovských míst. I přesto je žen na vrcholných soudech v průměru pouze 24 % (viz tabulky výše). Cílem tohoto příspěvku bylo

²⁹ Projekt dětská skupina motejlci. *Kancelář veřejného ochránce práv* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/projekty/detska-skupina-motejlci/>

³⁰ VALDINI, M. E., SHORTELL, C. Women's Representation in the Highest Court: A Comparative Analysis of the Appointment of Female Justices. *Political Research Quarterly*. 2016, roč. 69, č. 4, s. 865–876.

³¹ Počet žen a mužů, demografické události. *Český statistický úřad* [online]. 2024 [cit. 6. 3. 2025]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/pocet-zen-a-muzu-demograficke-udalosti?pocet=10&start=0&skupiny=30&razeni=-datumVydani>

³² URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, B. *Mužské právo*. Wolters Kluwer, 2020, s. 34. ISBN 978-80-7598-761-7.

³³ Ibid., s. 13.

poukázat na systémový problém nedostatku žen na vrcholných soudech, vysvětlit jeho příčiny, vysvětlit, proč se jedná o problém a navrhnout prostředky k jeho nápravě.

Reference

- BEAUVOIR, S. de. *The Second sex*. Vintage, 2007. ISBN 9780099744214.
- Bývalí soudci. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2024 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.nssoud.cz/o-soudu/soudci/byvali-soudci>
- CORRELL, S. J., PAIK, I. Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty? Online. *American Journal of Sociology*. 2007, roč. 112, č. 5. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/511799>
- DWORKIN, R. *A Matter of Principle*. Harvard University Press, 1985. ISBN 9780198255741.
- DWORKIN, R. *Law's Empire*. Harvard University Press, 1988. ISBN 9780674518360.
- Emeritní funkcionáři a soudci. *Ústavní soud* [online]. 2015 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/soucasni-funkcionari-a-soudci>
- FRIEDAN, B. *Feminine mystique*. Pragma, 2002. ISBN 9788072058938.
- Galerie soudců. *Nejvyšší soud* [online]. 2018 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.nssoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/galeriesoudcu?Open&area=O%20Nejvyšším%20soudu&grp=Galerie%20soudcu&lng=
- Gender: Základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy
- HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D., URBÁNIKOVÁ, M. The Family Friendliness That Wasn't: Access, but Not Progress, for Women in the Czech Judiciary. *Law & Social Inquiry* [online]. 2021, roč. 00, č. 00, s. 1–31. Dostupné z: https://is.muni.cz/publication/1816855/The_Family_Friendliness_That_Wasnt_Access_but_Not.pdf
- Když práce nešlechtí, Studie mapující bolavá místa práce v soudobých podmínkách České republiky. *Na Zemi* [online]. [cit. 24. 9. 2023]. Dostupné z: https://nazemi.cz/wp-content/uploads/2022/11/studie_2022_kdyz-prace-neslechti.pdf

- KŘÍŽKOVÁ, A. Česká žena v práci a rodině posledního desetiletí. In: MANSFELFOVÁ, Z., TUČEK, M. *Současná česká společnost*. 2002, s. 148–161. ISBN 80-7330-009-5.
- PANČÍŘ, T. Prezidentův poradce Kysela: Pokud bychom sestavili Ústavní soud bez žen, ochudí ho to a zazní kritika. *iRozhlas* [online]. 2023. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ustavni-soud-vyber-novych-soudcu-kandidat-pavel-kysela_2304032024_al
- Projekt dětská skupina motejlci. *Kancelář veřejného ochránce práv* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/projekty/detska-skupina-motejlci/>
- SMEKAL, H., BENÁK, J. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. Dostupné z: https://science.law.muni.cz/knihy/monografie/Benak_mimopravni_vlivy.pdf
- Současní funkcionáři a soudci. *Ústavní soud* [online]. 2015 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/soucasni-funkcionari-a-soudci>
- Současní soudci. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2024 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: https://www.nsoud.cz/judikatura/ns_web.nsf/galerie soudcu?Open&area=O%20Nejvyšším%20soudu&grp=Galerie%20soudců&lng=
- STEINEM, G. *Outrageous acts and everyday rebellions*. Henry Holt and Company, 1995. ISBN 9780805042023.
- SYLVESTROVÁ, T. Politizace justice, aneb jak ze soudce opět učinit subsumpční automat – část II. *PRÁVNÍ PROSTOR* [online]. 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni>
- URBÁNIKOVÁ, M., HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D. The Art of Waiting Humbly: Women Judges Reflect on Vertical Gender Segregation. *Feminist Legal Studies* [online]. 5. 9. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10691-023-09533-w>
- URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, B. *Mužské právo*. Wolters Kluwer, 2020, s. 535–588. ISBN 978-80-7598-761-7.

VALDINI, M. E., SHORTELL, C. Women's Representation in the Highest Court: A Comparative Analysis of the Appointment of Female Justices. *Political Research Quarterly*. 2016, roč. 69, č. 4, s. 865–876. DOI: <http://doi.org/10.1177/1065912916668411>

Vybrané statistické údaje. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/vybrane-statisticke-udaje>

Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu. Český statistický úřad [online]. 2017 [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61565976/1300691801.pdf/1cce4610-d412-4d04-994e-dbf5a16386e4?version=1.2>

Působení žen na ústavních soudech – srovnávací analýza

Marie Marsová

Abstrakt

Příspěvek popisuje projevy emancipace žen na vybraných ústavních soudech Evropy. Srovnává poměr zastoupení žen na ústavních soudech a ukazuje disproporce či rovnováhu na jednotlivých soudních orgánech. V závěru text představuje problém skleněného stropu a navrhuje možnosti, jak tuto problematiku v současnosti řešit, zejména změnou výběrových kritérií.

Klíčová slova

Ženy na ústavních soudech; skleněný strop; genderová nerovnost.

1 Úvod

Právnícké profese jsou odvětvím rozmanitým a nabízí nám spoustu subjektů ke studiu a analýze, což dokládají studie o rovnosti příležitostí pro pohlaví, pro jiné předpoklady výkonu práce či o společenském vnímání ústavního soudnictví a nároky uplatňované na výkon funkce soudkyně. Role ústavního soudce či soudkyně není právu neznámá, nicméně z pohledu jiných profesí, například soudců nižších soudů a advokátů, je tato profese poměrně novou formou, která stále prochází vývojem.

Tento text se zaměřuje na působení žen na ústavních soudech pohledem srovnávací analýzy evropských zemí. V první části shrne ústavní soudnictví jako takové a požadavky, které nynější legislativa klade na její členy. Druhá část popisuje historii postavení soudkyň na území České republiky, a to hlavně od roku 1918 do roku 1938. Třetí část pak porovnává ústavní soudy v Evropě (či instituce jim podobné, pokud nenesou vysloveně název „ústavní soud“) na základě zastoupení žen mezi soudci. Poslední část je sčejší a popisuje problém skleněného stropu v soudnictví, se kterým se ženy setkávají a který ukazuje praktický příklad rozdílného kariérního postupu u muže a ženy s identickými profesními předpoklady.

2 Ústavní soudnictví pod drobnohledem

Samotná existence ústavního soudnictví je vyjádřením určitého vzájemného působení občana a státu. Je jedním ze základních kamenů moderního pojetí státu jako státu demokratického a právního.¹ V mnoha post-socialistických zemích byla role ústavního soudu zakotvena v ústavě, např. v Maďarsku (od roku 1989), v Chorvatsku (od r. 1990), Bulharsku (od r. 1991) nebo České a Slovenské Federativní republice (1992). Ústavní soud má svým postavením a rozhodnutím možnost zvrátit kroky exekutivy a legislativy, čímž se jeho moc posiluje a staví ústavní soudce do podobné roviny jako politické představitele,² neboť se svými nálezy významně podílí na řešení otázek ústavnosti, které se často týkají velmi aktuálních společenských problémů. Příkladem může být nález Pl. ÚS 2/20, jenž se zabýval zrušením § 29 OZ o sterilizaci transgender osob a který následně vzbudil vášnivé diskuze mezi transgender osobami a širší veřejností,³ nebo novější nález na tuto problematiku navazující, tedy nález Pl. ÚS 52/23, který označil podmínku chirurgické sterilizace jako podmínku úřední změny pohlaví za protiústavní.⁴ I na tomto či právě na tomto příkladě můžeme vidět, že Ústavní soud může svými rozhodnutími ovlivňovat domácí politiku.

Pokud dojdeme k závěru, že Ústavní soud alespoň do určité míry může ovlivňovat myšlení široké společnosti, je pak v zájmu celé společnosti, aby rovnoprávnost či rovnost příležitostí byla jedním z hlavních obrazů soudců působící na této instituci. Jsou to totiž právě tyto subjekty, jenž vykládají rozhodnutí soudů a zákony, které by měly ctít základní lidská práva, mezi něž mj. patří i rovnost pohlaví. V ideálním světě by měly názory ústavního soudu reprezentovat názory společnosti a v případech, že společnost je prakticky úměrně rozdělena na muže a ženy, je více než žádoucí, aby byly obě složky společnosti z tohoto hlediska reprezentovány i na nejvyšších stupních

¹ WAGNEROVÁ, E. *Ústavní soudnictví: vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu*. Praha: Linde, 1996, s. 23.

² SMEKAL, H. In: SMEKAL, H., POSPÍŠIL, I. a kol. *Soudcokracie, nebo judicializace politiky?* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2013, s. 16. ISBN 978-80-210-6282-5.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 11. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 2/20.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2024, sp. zn. Pl. ÚS 52/23.

soudů.⁵ Dalším důvodem je, často špatně věcně pochopená a tím pádem i shazovaná, různá perspektiva nahlížení na jednotlivé případy. I přestože může mít určitý okruh společnosti pevně vymezené hranice o žádoucích kvalitách ústavního soudce, v realitě je pravdou, že neexistuje žádný perfektní obraz ústavního soudce, dle kterého bychom měli vybírat potenciální kandidáty. Pravděpodobně se shodneme, že dobrý ústavní soudce by měl mít určitou společenskou autoritu, zkušenost a smysl pro spravedlnost, nicméně ani jeden tento atribut se nepojí s pohlavím a je tedy žádoucí, aby bylo i složení Ústavního soudu více diverzifikované.

V současné době existují tyto požadavky na člověka, který se o pozici ústavního soudce uchází:

- a) bezúhonnost,
- b) volitelnost do Senátu Parlamentu (tzn. minimální věk 40 let),
- c) vysokoškolské právnické vzdělání získané na jedné z právnických fakult,
- d) deset let činnosti v právnické profesi (přičemž se nemusí jednat o praxi soudní),
- e) neslučitelnost s výkonem funkce prezidenta republiky, člena Parlamentu, či jinou funkcí ve veřejné správě či členství v politické straně (tuto nezávislost a nestrannost by měl mimo jiné zajišťovat i plat, který ústavnímu soudci náleží – jednoduše řečeno, aby neměl motivaci ke korupci)⁶.

Jak je vidno z požadavků na ústavního soudce, nenalezneme zde žádná diskriminační kritéria, která by odkazovala na pohlaví, gender či rasu a tedy můžeme poměrně jednoduše odvodit, že legislativně se s výkonem této funkce nepojí žádné rozdílné předpoklady a postavení. Společnost však není černobílá, většinou tedy nerozlišujeme, zda v instituci existuje nerovné postavení či nikoliv, ale hledáme míru, do jaké se tato diskriminace projevuje (ať už je negativní či pozitivní). O rozdílných přístupech z hlediska sociologického bude pojednávat jedna z dalších kapitol.

⁵ Důvod, proč se tento požadavek nepromítá do současného stavu zastoupení bude rozebrán v následujících kapitolách.

⁶ Postavení a pravomoci Ústavního soudu. *Ústavní soud České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci>

3 Soudkyně za první republiky: průkopnice, ale na Ústavní soud ještě daleko

Ústavní soud v ČSR působil během let 1920–1948 (i když fakticky zanikl již v roce 1939) a i když jeho role nebyla přes příliš významná, byl vedle rakouského *Verfassungsgerichtshof* jedním z prvních samostatných ústavních soudů na světě.⁷ Přestože se mezi jeho soudci vystřídaly četné osobnosti z řad české právní praxe, mezi nimi například Karel Baxa nebo František Vážný, nenajdeme mezi jeho soudci žádnou ženu. Důvodů mohlo být více a vzhledem k tomu, že jediné dvě podmínky pro jmenování ústavním soudcem bylo „*býti osobou práv znanou a volitelnou do senátu (tj. československý občan starší 45 let)*“, můžeme mezi ty nejpravděpodobnější řadit poměrné nezastoupení žen v českém soudnictví plynoucí z poměrně mladé ženské právnícké historie.

Ženy obývající území bývalého Československa si mohly o soudcovské pozici nechat do 20. let minulého století jen zdát, a to především kvůli recepci právní úpravy z dob monarchie (konkrétně § 1 císařského patentu z 3. května 1853, č. 81 ř. z. soudní instrukce a § 19 zákona č. 217/1896 ř. z., jímž se vydávají předpisy o obsazování, vnitřním zařízení a jednáním řádě soudů), která ve svém znění jasně vyžadovala mužské pohlaví pro výkon funkce soudcovské. Postavení žen (a to nejen na soudcovské pozici) se změnilo v roce 1920, kdy byla přijata československá ústava, která zakotvila rovnost pohlaví a po uplatnění zásady *a maiori ad minus* došlo fakticky ke změně mnoha zákonů.⁸

Ani ústava však nemohla změnit smýšlení soudců vykonávající svoji funkci například i několik desítek let, což bylo znatelné při otevřených a vášnivých diskuzích, které vyvrcholily v žádosti Ministerstva spravedlnosti o vyjádření prezidia sborových soudů a soudcovské stavovské organizace, zda mají být ženy přijímány do služby soudcovské. Odpověď byla negativní s odůvodněním, že ženy nemají potřebné psychické a fyzické předpoklady

⁷ LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-347-6.

⁸ URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., SPONDROVÁ, P. (eds.). *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 535–536. ISBN 978-80-7598-761-7.

pro výkon této role, a navíc jim jejich mužské protějšky nechťejí komplikovat život výkonem této funkce.⁹ První ženou „v taláru“ se na konci 30. let stala Zdeňka Patschová. V roce 1935 v celém obvodu Vrchního soudu zemského v Praze soudilo jen deset žen čili necelé jedno procento všech českých soudců, na Moravě a Slezsku pak byla situace ještě horší.¹⁰ Pokud se přesuneme do přítomnosti, je situace na českých soudech o poznání lepší, nicméně se pravděpodobně nedá říct, že ze světa soudnické praxe vymizely předsudky založené na genderu a pohlaví.

S rokem 1948 byla do československé společnosti vštěpena nová¹¹ ideologie – socialismus. Protože je hlavní myšlenkou socialismu či komunismu princip rovnosti, bylo by předpokládáno, že se tyto směry budou zabývat i rovností horizontální, tedy mezi pohlavími, a ne pouze vertikální. Marx se například diskriminací na základě pohlaví ve svých knihách nezabýval a nerovnost vztáhl pouze na vertikální směr, tedy mezi třídní.¹² I přestože téma genderové rovnosti nebylo komplexně upravené minimálně u Marxe, nová politická scéna se ve jménu rovnosti musela s ženskou otázkou určitým způsobem vypořádat. Prvním příkladem budiž Ústava 9. května (č. 150/1948 Sb.), která ve svém § 1 odst. 2 deklaruje: „*Muži a ženy mají stejné postavení v rodině i ve společnosti a stejný přístup ke vzdělání i ke všem povoláním, úřadům a hodnostem.*“ Stejně jak je zmíněno již v předchozí kapitole, na první pohled je rovnost pohlaví a příležitostí jasná a nic ji nebrání, avšak stejně jako dnešní, i realita socialistického státu byla často jiná a odlišovala se od svých ústavně-zaručených práv.¹³ Jako jeden ze zajímavých případů naopak potvrzující důležitost ústavně zaručených práv je rozsudek

⁹ MALÝ. Žena soudce. *Soudcovské listy*, 1923, s. 13–14. In: ŠIMÁČKOVÁ, HAVELKOVÁ, ŠPONDROVÁ, op. cit.

¹⁰ *Status soudců a státních zástupců v Československé republice podle stavu z 31. prosince 1935*. Praha: Svaz československých soudců, 1936.

¹¹ Pojem „nová“ nelze vykládat ve smyslu, že se socialismus objevil v české socio-politické společnosti poprvé, nýbrž z historického hlediska je právě rok 1948 pro socialismus v Československu převratný z důvodu demise prezidenta Beneše a následné sestavení nové vlády v čele s Klementem Gottwaldem.

¹² HAVELKOVÁ, B. Genderová rovnost v období socialismu. In: BOBEK, M., MOLEK, P., ŠIMÍČEK, V. (eds.). *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, s. 180. ISBN 978-80-210-4844-7.

¹³ Je však důležité poznamenat, že situace v roce 1948 se ani omylem nedá srovnat se situací dnešní, například i z důvodu neexistence Ústavního soudu.

Krajského soudu v Košicích ze dne 29. 3. 1949, sp. zn. Co 153/1949, který zamítl výlučné právo manžela na rozhodnutí o společném bydlišti manželského páru, odkazující se na institut rovnoprávnosti v Ústavě 9. května.¹⁴ Jaká však byla obecně situace na trhu práce s ohledem na ženy?

Pravdou je, že trh práce se sice ženám více otevřel, nicméně vzhledem k pracovní povinnosti stěží můžeme mluvit o liberalizaci jako takové. Vzhledem ke garanci rovnosti pohlaví a práva na práci v Ústavě 9. května vzrostl během 32 let podíl pracujících žen z 37,4 % na 45,6 %.¹⁵ Ženám však bylo uděleno právo na zvláštní pracovní podmínky¹⁶, ale vedle ochrany mateřství byla chráněna též společenská funkce mateřství, která se v praxi projevovala úplným zákazem určitých prací pro všechny ženy.¹⁷ Stát se samozřejmě snažil zaměstnanost podporovat a to i žen, důkazem budiž například nárůst počtu jeslí a školek, které se ze stavu 2 500 v roce 1936 zvýšily na neuvěřitelných 67 000 v roce 1967.¹⁸

4 Ženy na evropských ústavních soudech: Rozmanitost na evropské ústavní linii

V této kapitole představím ústavní soudy v Evropě či instituce, které svou povahou český Ústavní soud připomínají, ač se někdy nazývají jinak. Stěžejní pak bude pro účely tohoto příspěvku porovnání zastoupení žen v pozicích na konkrétním soudě či senátu. V průběhu psaní první verze tohoto textu nesoudila na Ústavním soudě v České republice ani jedna žena. Důležité je však zmínit Kateřinu Šimáčkovou, která se postu vzdala ve prospěch své funkce na Evropském soudu pro lidská práva ve Štrasburku. V době dopsání tohoto příspěvku však na českém Ústavním soudě soudí čtyři ženy, konkrétně Daniela Zemanová, Kateřina Ronovská, Veronika Křest'ánová a Lucie Dolanská Bányaiová, které do složení soudu přinesly potřebnou

¹⁴ HAVELKOVÁ, B. *Gender Equality in Law: Uncovering the Legacies of Czech State Socialism*. Hart Publishinh, Oregon, 2017, s. 33.

¹⁵ BAUEROVÁ, J., BÁRTOVÁ, E. Proměny ženy v rodině, práci a ve veřejném životě. In: BOBEK, MOLEK, ŠMÍČEK, 2009, op. cit., s. 188.

¹⁶ Ústava 9. května, § 26 odst. 3.

¹⁷ HAVELKOVÁ, B. Genderová rovnost v období socialismu. In: BOBEK, MOLEK, ŠMÍČEK, 2009, op. cit., s. 192.

¹⁸ Ibid, s. 193.

diverzitu a vedle svých kolegů další odborné znalosti. Procentuální podíl žen k datu 15. 1. 2024 je tak 28,57 %.

Následující kapitola představuje porovnání soudů, které jsou svou pravomocí a rolí podobné českému Ústavnímu soudu. Ze současného a historického hlediska je České republice nejvíce podobný *Ústavný súd* na Slovensku, který je nezávislou součástí slovenské justice od roku 1992 a sídlí v Košicích. Podobně jako český rozhoduje o souladu zákonů s ústavností, ústavními zákony a mezinárodními smlouvami. Původně se Ústavný súd skládal z deseti soudců jmenovaných na 7 let, po novele Ústavy SR se však počet navýšil na 13 soudců jmenovaných na 12 let. V současné době soudí na této pozici jedna žena, procentuální podíl je tedy 8,3 %.¹⁹ Německý ústavní soud, *Bundesverfassungsgericht*, je svým typem velmi podobný českému a proto mj. stojí za zmínku v tomto porovnání. V současné době se skládá z 16 soudců a dvou senátů, přičemž dohromady zasedá v tomto vrcholném německém orgánu kontroly ústavnosti 7 žen, tedy 43,75 %.²⁰ Polský ústavní soud (polsky *Trybunał Konstytucyjny*) sdílí podobné atributy a pravomoci jako český a dle současné právní úpravy zde soudí 15 soudců volené Sejmem, dolní komorou polského Parlamentu. Zasedá v něm 15 soudců, přičemž v současnosti jsou mezi nimi dvě ženy.²¹ Dalším soudem, který stojí za zmínku je Ústavní soudní dvůr Rakouska, který je taktéž nejvyšším strážcem rakouské ústavy. V jeho kompetenci je řešení sporů ústavních orgánů či sporů občana rozhodnutím soudů. V současnosti má Ústavní soudní dvůr Rakouska 14 členů (prezidenta, viceprezidenta a 12 soudců), z nichž 4 tvoří ženy, tj. cca 28,5 %.²² Ústavní soud Slovinska, *Ustavno Sodišče*, má ve svém čele 9 soudců a v současnosti zastávají post ústavní soudkyně 3 ženy, tedy 33,3 %.²³ Maďarský ústavní soud, *Alkotmánybíróság*, se skládá, podobně jako

¹⁹ Sudcovia Ústavného súdu Slovenskej republiky. *Ústavný súd Slovenskej republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.ustavnyud.sk/sudcovia> [cit. 1. 9. 2023].

²⁰ First Senate. *The Federal Constitutional Court* [online]. Dostupné z: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/TheFederalConstitutionalCourt/Justices/justices_node.html

²¹ Kadencje sędziów – zestawienie. *Trybunał Konstytucyjny* [online]. Dostupné z: <https://trybunal.gov.pl/o-trybunale/sedziowie-trybunalu>

²² Mitglieder des Verfassungsgerichtshofes. *Verfassungsgerichtshof*. [online] [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.vfgh.gv.at/verfassungsgerichtshof/verfassungsrichter/mitglieder.de.html>

²³ Dostupné z: <https://www.us-rs.si/judges/?lang=en>

jeho český protějšek, z 15 soudců a v současné době zde soudí 5 žen, tedy 33,3 %.²⁴ Kontrolní mocí ústavy Portugalské republiky je portugalský ústavní soud, portugalsky *Tribunal Constitucional* a plní dle vlastních slov v portugalské soudní soustavě nejenom roli soudu jako takového, nicméně roli ústavního orgánu *per se*. Má pravomoc prohlásit zejména zákonodárné předpisy za protiústavní, vykonává svrchovanou moc a je nezávislý a samostatný. Sestává se z 13 soudců a v současné době zastávají pozici ústavní soudkyně Portugalska 3 ženy, tedy 30,07 %.²⁵ Další ze zemí jižní Evropy, která stojí v tomto příspěvku za zmínku je Itálie, která ve svém *Corte Costituzionale* má 15 soudců, v současnosti je ve výkonu funkce však pouze 14, z nichž 3 jsou ženy a zastávají tak 23,07 %.²⁶

Posledním soudem, který zde zmíním je *Tribunal Constitucional del Reino de España*, Ústavní soud španělského království. Jeho posláním je, podobně jako už u dříve zmíněných, garance ústavnosti právního řádu a ochrana základních lidských práv na základě španělské Ústavy. Skládá se z 11 soudců (z nichž 2 plní funkci předsedy a místopředsedy), kde 5 z těchto soudců jsou ženy, tj. 45 %.²⁷

Z těchto statistik by pomyslným výhercem bylo Španělské království, je však potřeba říci, že se jedná o málo vypovídající hodnotu, která nám může nastínit právní praxi praktikovanou v jednotlivých zemích, pro komplexní studii by však bylo potřeba ji doplnit širší studií, která zkoumá poměr absolventek právnických fakult, ženy v jiných právních profesích (např. advokacii) a ženy na nižších soudech.

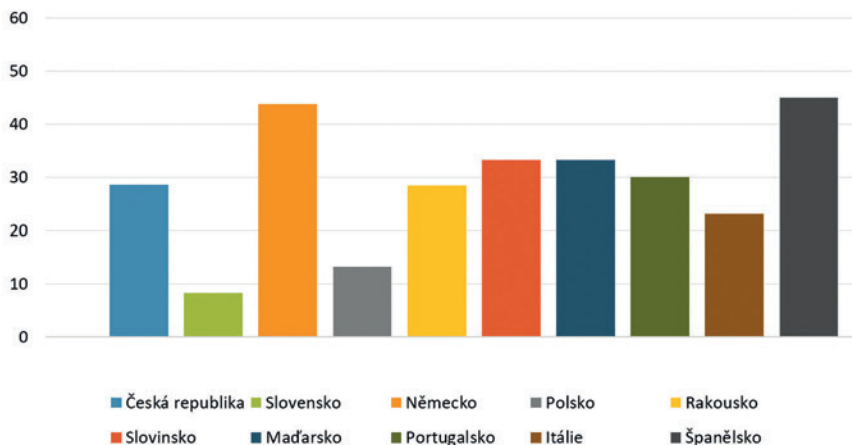
²⁴ Current members of the constitutional court. *Hungarian Constitutional Court* [online]. Dostupné z: <https://hunconcourt.hu/current-members/>

²⁵ Tribunal Constitucional Portugal. *Composition of the Court* [online]. Dostupné z: <https://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/juizes01en.html>

²⁶ Composition. *Constitutional Court* [online]. Dostupné z: <https://www.cortecostituzionale.it/jsp/consulta/composizione/en-giudici.do>

²⁷ Tribunal Constitucional de España. *Tribunal Constitucional de España* [online]. [cit 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/Paginas/default.aspx>

Graf č. 1: Procentuální podíl zastoupení žen na ústavních soudech

Zdroj: Webové stránky jednotlivých soudů, zpracování autorka

5 Skleněný strop v (ústavním) soudnictví a odlišné vnímání soudců a soudkyň

Skleněný strop, metafora převzatá z anglického *glass ceiling*, je označení pro bariéry, které brání demografickým skupinám (pro účely tohoto příspěvku ženám) ve vertikálním posunu, například v kariéře. Formálně sice ženám nic nebrání v tomto posunu, jejich zastoupení na určitých pozicích je i tak nízké.

Ženy tvoří v českém soudnictví 61 % všech soudců, což je více, než jaký je průměr v Evropské Unii (58 %). Zastoupení žen v soudnictví je obecně vyšší v zemích postkomunistických, pravděpodobně vzhledem k vysoké podpoře participace žen na trhu práce spojené s nízkou prestiží kariéry v soudnictví, kterou uskutečňovaly právě země východního bloku.²⁸ Zde je však nutno podotknout, že role soudce je společensky konstantně uznávanou rolí (na rozdíl od advokacie, jejíž popularita a platové ohodnocení

²⁸ MOTEJL, O. Soudnictví a jeho správa. In: ŠIMÍČEK, V., BOBEK, M., MOLEK, P. *Komunistické právo v Československu – kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

vystřelilo po sametové revoluci v roce 1989²⁹). Role soudce je navíc v zemích s anglosaským právním systémem vyvrcholením právnícké kariéry a velmi váženým místem, ke kterému se kandidát dostává většinou ve vyšším věku, a ne za vždy transparentních podmínek. Naopak v zemích, kde se praktikuje kontinentální právní kultura je kariéra v soudnictví oddělená od zbytku té právnícké a uchazeč o tuto pozici s přípravou začíná již po vystudování vysoké školy. Kritéria jsou více předvídatelná a poměrně jasně daná, což může více svědčit ženám.³⁰ V anglosaské právní kultuře je soudce vnímán jako „znalec všeho práva“ či „*samotvůrce rozhodnutí*“, který je svými zkušenostmi vybaven takovými schopnostmi, aby mohl rozhodovat o nejrůznějších společenských problémech. Na druhé straně je soudce v kontinentální právní kultuře vnímán jako někdo více strojový, kdo je nabitý vědomostmi a „pouze“ aplikuje právo dané zákonodárcem.³¹

Co tedy brání ženám dostat se na vrchol, co je zastavuje v postupu výše a je tím skleněným stropem? První z faktorů můžeme zaznamenat již při studiu na vysoké škole, kde muži mezi důvody, proč si zvolili studium práv, uvádějí společenskou prestiž a platové ohodnocení, zatímco ženy více uvádí osobní růst a možnost změny ve společnosti.³² Tyto odlišné motivace mohou zapříčinit i rozdíl poměru zastoupení mužů a žen ve veřejné a soukromé sféře, kde v soukromé převažují muži a naopak.³³ Druhým faktorem je rozdílné a nerovnoměrně rozložené množství neplacené práce v domácnosti a spojené s výchovou dětí. Dle statistiky Eurostatu z roku 2015 tráví ženy neplacenou prací v domácnosti 22 hodin týdně, zatímco muži pouze osm a mají tedy více času na výkon svého povolání. Ženy se tak pravděpodobněji

29 URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, HAVELKOVÁ, ŠPONDROVÁ, op. cit. s. 570.

30 SCHULTZ, U. Introduction: Women in the World's Legal Professions: Overview and Synthesis. In: SCHULTZ, U., GISELA, S. *Women in the World's Legal Professions*. Oxford: Bloomsbury Publishing, 2003, s. xxv–lxii. ISBN 9781841133201.

31 URBÁNIKOVÁ, M., KOSAŘ, D., HAVELKOVÁ, B. Ženské právo? (De)feminizace a genderová segregace českého soudnictví v číslech. In: ŠIMÁČKOVÁ, HAVELKOVÁ, ŠPONDROVÁ, op. cit.

32 DAU-SCHMIDT, K. G., GALANTER, M. S., MUKHOPADHAYA, K., HULL, K. E. *Gender and the Legal Profession: The Michigan Alumni Data Set 1967–2000*. Indiana University Bloomington, 2008, s. 31 a 36. In: ŠIMÁČKOVÁ, HAVELKOVÁ, ŠPONDROVÁ, op. cit., s. 545.

33 Ibid.

budou při výběru profese ohlížet i na časovou dotaci, kterou musí práci věnovat a zda ji dokážou sladit s časem, který chtějí věnovat rodině. Muži se tímto problémem trápí pravděpodobně méně.³⁴

Otázka výchovy dětí a starost o domácnost je také samozřejmě jedním z faktorů, který ovlivňuje ženy při často klíčovém rozhodnutí o posunu v jejich kariéře. I přes značný posun ve společenském vnímání rozdělení rolí v domácnosti k větší rovnosti, ve většině z nás existují stále určité zažitě normy a příklady rozdělení prací v domácnosti. Urbániková, Havelková a Kosař ve svém článku popisují problémy kariérního vzestupu soudkyň prostřednictvím anonymizovaných rozhovorů se soudkyněmi z různých stupňů soudů v České republice. Jednotlivé důvody pro signifikantně menší zastoupení žen na vyšších soudcovských pozicích seřadili do těchto bodů:

1. existence rodinných povinností,
2. nedostatek ambicí na straně žen,
3. netransparentnost politiky pracovního povýšení a jeho důsledky (existence tzv. „old boys“ klubů, předsudky, obtíže při plánování kariéry),
4. omezená geografická mobilita a
5. nedostatečná cílená podpora pro zastoupení žen ve vedení.³⁵

Z výše zmíněného článku si dovoluji zmínit několik útržků z anonymizovaných rozhovorů, které popisují tyto jednotlivé problémy. V jednom z poskytnutých rozhovorů prezentuje soudkyně z nižší instance a mladšího věku názor, že muži ve věku 35–40 let mají zájem na kariérním růstu, přičemž v tomto věku všechna práce soustředící se na děti (mateřská škola, škola) leží na bedrech ženy, které jsou tak zaneprázdněné, že často nemají na kariérní růst ani pomyšlení a pokud tyto povinnosti odpadnou, ženy již nemají ambici na tento růst.³⁶ Z mého pohledu zajímavým „problémem“ je i údajná neopakovatelnost nabídky spojená s netransparentním výběrem soudců a soudkyň pro kariérní růst. Vzhledem k neexistenci pravidel pro výběr soudců na vyšší

³⁴ KRŽÍKOVÁ, A., VOHLÍDALOVÁ, M. a kol. *Aktuální rozdíly v odměňování žen a mužů v ČR: hloubková analýza statistik a mezinárodní srovnání*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017, s. 20. In: ŠIMÁČKOVÁ, HAVELKOVÁ, ŠPONDROVÁ, op. cit. s. 542–543.

³⁵ URBÁNIKOVÁ, M., HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D. The Art of Waiting Humbly: Women Judges Reflect on Vertical Gender Segregation. *Fem Leg Stud* [online]. 2023, s. 12 [cit. 14. 4. 2024]. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10691-023-09533-w>

³⁶ Ibid, s. 12.

soudní instance a netransparentnosti, pokud je žena oslovena s touto nabídkou, ale po jejím zvážení nabyde přesvědčení, že si nemůže tuto větší zátěž a často i geografický přesun z rodinných důvodů dovolit a tedy ji odmítne, nemusí ji být tato nabídka učiněna podruhé. Dle jedné z respondentek, pokud by existovala jasná pravidla pro tento posun, mohla by ji být nabídka učiněna i za několik let, kdy by situace pro ni byla mnohem příznivější.³⁷

Společenský pohled na ženu „kariéristku“ (ambiciózní ženu, pro kterou je postup v její profesi jedním z hlavních životních cílů a z tohoto důvodu odkládá či vynechává plození dítěte a následnou péči o něj) je obecně více negativní než na muže se stejnými ambicemi. Tento přístup v konečném důsledku neprospívá ani jedné ze stran, kde ženy jsou odrazovány okolím často od úspěšné kariéry, která by je mohla naplnit, a od mužů se očekává zajištění rodiny, které je často spojeno právě s vysokým pracovním a společenským místem v pomyslném žebříčku. Tuto myšlenku shrnul v roce 2016 bývalý prezident Spojených států amerických Barack Obama v rozhovoru s komičkou Samanthou Bee: „*Když jsou ambiciózní muži, považuje se to za samozřejmost – jistě, že by měli být ambiciózní. Když jsou ambiciózní ženy – ptáme se, proč?*“³⁸ Není to však jen kariéra, která ženy v posledních letech drží od mateřství v mladém věku, mezi další faktory můžeme řadit např. „hledání pravého partnera“ či „optimismus a odhodlání týkající se lékařské pomoci v případě neplodnosti“.³⁹

Skvělým příkladem, který zobrazuje společenské vnímání soudkyň (v tomto případě ústavní soudkyně), bylo slavnostní jmenování Veroniky Křest'ánové do funkce ústavní soudkyně, kdy listinu přišla Křest'ánová podepsat v dlouhých černých šatech, které měly špagetová ramínka. Tato volba šatů některé popudila s názory typu „že se to prostě nehodí“.⁴⁰ Zda jde o zradu dress

³⁷ URBÁNIKOVÁ, HAVELKOVÁ, KOSAŘ, op. cit., s. 14.

³⁸ PAQUETTE, D. Why ambitious men are celebrated and ambitious women are criticized. *The Washington Post* [online]. 3. 11. 2016 [cit. 16. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/wnk/wp/2016/11/03/why-ambitious-men-are-celebrated-and-ambitious-women-are-criticized/>

³⁹ PAINTER, K. As births decline in young women, they keep rising in 40-somethings. Here's why. *USA Today News* [online]. [cit. 13. 9. 2023]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/news/2018/05/19/childbearing-why-women-40-s-having-more-babies/624028002/>

⁴⁰ PATOČKOVÁ, J. Špagetová ramínka k prezidentovi: Má dress code smysl, nebo jde o nástroj kontroly žen? *Heroine.cz* [online]. [cit. 4. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/komentare/je-dress-code-prezitek>

code a etikety, či pouze o zbytečné volání po konvencích, které nahlas odsuzujeme, ale doma oslavujeme, nechám na čtenáři. Je však potřeba zdůraznit, že pokud by si muž vzal na tuto ceremonii nepadnoucí oblek, nebo příliš krátkou kravatu, sociální poprask by to skoro jistě nepůsobilo. Příkladem budiž do dneška panující (i když často ironická) adorace příliš krátkých nohavic bývalého prezidenta Václava Havla.

Mateřství je dalším faktorem, který zbrzdí, v některých případech dokonce zastaví kariérní růst nejdne ženy. V právnické praxi je oblíbeným příkladem porovnání fiktivního páru muže a ženy, řekněme jim například Jan a Kristýna. Jan a Kristýna nastoupili na stejnou právnickou fakultu v České republice a po pěti letech úspěšně obhájili své diplomové práce, přičemž si na promoci oba vyzvedli červený diplom. Jejich snem je soudnictví, konkrétně jednou v životě soudit na nejvyšších soudech v České republice. Oba dva tedy nastoupí na pozici justičního kandidáta, složí odborné justiční zkoušky a uspějí ve výběrovém řízení na soudce okresního soudu. Po pár letech se však Jan a Kristýna rozhodnou, že by rádi založili rodinu. Do roka Kristýna porodí jejich první dítě a vzhledem k tomu, že Jan pracuje na plný úvazek, je nemožné, aby Kristýna funkci soudce nadále vykonávala a nastoupí na mateřskou dovolenou. Po třech letech je situace dvou lidí, kteří začínali na pomyslné stejné startovací čáře, najednou diametrálně odlišná. Jan stoupá po kariérním žebříčku a za pár let se z něj díky jeho pílí, zkušenostem a výbornému vzdělání, stane soudce Nejvyššího správního soudu. Naopak Kristýně je po nástupu zpět do zaměstnání naznačováno (či přímo řečeno, nebo tuto informaci Kristýna odvodí ze svých zkušeností), že léta, která strávila na mateřské dovolené, jí nenávratně vzala její nejproduktivnější období v profesi a pravděpodobně zůstane do konce své kariéry na tomto soudě, nebo se v nejlepším posune o jeden stupeň výše.

Přestože uznávám, že tato kapitola čerpá zejména ze zdrojů zabývajících se postavením žen na obecných či vyšších soudech a k ústavnímu soudnictví se většina z nich neobrací, můžeme analogicky statistiky a zkušenosti zejména z nejvyšších soudů vztáhnout na vztah role ženy a ústavní soudkyně. Ústavní soud totiž tvoří v očích jak odborné, tak i laické veřejnosti pomyslný Olymp českých právníků, kam se dostávají pouze nejlepší z nejlepších. Pokud však tyto nejlepší vybíráme netransparentně a aktivně nepodporujeme skvělé

právníčky ke kariérnímu růstu, pak je pouze otázkou, zda je sláva Diova království opravdu tak reálná, nebo zda se nejedná o pouhou mytologii.

6 Závěr

„A nemohou si za to ženy samy?“ je otázka, která hýbe celou diskuzí a dokáže rozproudit vášnivé emoce. Kristýna zmíněná v příběhu výše by pravděpodobně mohla více bojovat o své vysněné místo, ale z osobních důvodů se tak nerozhodla. V ideálním světě, kde nemusíme sledovat důsledky skleněného stropu (protože neexistuje), by bylo rozložení sil v neplacené práci mnohem rovnější a nastavilo by lepší pomyslnou startovací čáru pro všechny zúčastněné.

Tato varianta je dle mého jedna ze dvou, které se nabízí při snaze dostávat ženy na vyšší pozice v soudnictví i přesto, že za svými mužskými kolegy „zaostávají“ v praxi. Při výběru soudce či v konečném důsledku jakéhokoliv povolání, se nedívejme na mateřskou dovolenou jako na nevýhodu, nýbrž najděme jiné kvality, které žena musela získat touto zkušeností. Pokud zvládala udržet chod domácnosti a starost o dítě, pravděpodobně má osvojený skvělý time-management, pečlivost či empatii. Tyto tři vlastnosti se nemusí zákonitě objevit u všech matek, stejně tak je muži, kteří si touto zkušeností neprošli (či méně), nemusí postrádat. Jde pouze o další z kvalit, které bychom měli brát v potaz, a místo imperativního *„Kristýna požívá zkušeností, co má Jan“* se ptejme *„zda jsou Janovy schopnosti natolik dobré, aby kompenzovaly ty, které si Kristýna osvojila během této zkušenosti a navíc během své soudní práce?“*. Podporujme tedy ženy v jejich vysněných kariérách, ne však za cenu naprostého odříznutí rodinného života, ale s možností tyto dvě role skloubit (a není to jev ojedinělý), například formou částečných úvazků (které na mnoha soudech existují, jejich použití však není konzistentní a často s tím vyvstávají další problémy) či individuálního sebevzdělávání. Mužským protějškům by v tomto případě odpadla klasická role hlavního živitele rodiny, která je spojená se stresem a vysokými očekáváními, které, pokud se nepodaří dodržet, mohou vést například k depresi.

Na Ústavním soudě, stejně tak jako na ostatních soudech v České republice, jsou subjekty rozhodování společné všem lidem v České republice a přímo

či nepřímo ovlivňují životy nás všech. Z tohoto důvodu je diverzita žádoucí, ne-li nutnou, ať už ze stran pohlaví (tedy v ideálním světě by složení bylo 50/50), či ze stran právnických profesí (zastoupení soudců, advokátů, akademiků a dalších). Dle statistik se situace zlepšuje, je však na nás a na společenském mínění, abychom budoucnost a s ní lepší zítřky posouvali k pomyslnému, nejlepšímu závěru.

Reference

- HAVELKOVÁ, B. *Gender Equality in Law. Uncovering the Legacies of Czech State Socialism*. Oxford a Portland: Hart Publishing, 2017.
- LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-347-6.
- Mitglieder des Verfassungsgerichtshofes. *Verfassungsgerichtshof* [online]. [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.vfgh.gv.at/verfassungsgerichtshof/verfassungsrichter/mitglieder.de.html>
- PAINTER, K. As births decline in young women, they keep rising in 40-somethings. Here's why. *USA Today News* [online]. [cit. 13. 9. 2023]. Dostupné z: <https://eu.usatoday.com/story/news/2018/05/19/childbearing-why-women-40-s-having-more-babies/624028002/>
- PAQUETTE, D. Why ambitious men are celebrated and ambitious women are criticized. *The Washington Post* [online]. 3. 11. 2016 [cit. 14. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/11/03/why-ambitious-men-are-celebrated-and-ambitious-women-are-criticized/>
- PATOČKOVÁ, J. Špagetová ramínka k prezidentovi: Má dress code smysl, nebo jde o nástroj kontroly žen? *Heroine.cz* [online]. [cit. 4. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/komentare/je-dress-code-prezitek>
- Postavení a pravomoci Ústavního soudu. *Ústavní soud České republiky* [online]. [cit. 1. 9. 2023]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/postaveni-a-pravomoci>
- SCHULTZ, U., GISELA, S. *Women in the World's Legal Professions*. Oxford: Bloomsbury Publishing, 2003. ISBN 9781841133201.

SMEKAL, H., POSPÍŠIL, I. *Soudcokracie, nebo judicializace politiky?* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2013. ISBN 978-80-210-6282-5.

Status soudců a státních zástupců v Československé republice podle stavu z 31. prosince 1935. Praha: Svaz československých soudců, 1936.

Sudcovia Ústavného súdu Slovenskej republiky. *Ústavný súd Slovenskej republiky* [online]. [cit. 1. 9. 2023]. <https://www.ustavnysud.sk/sudcovia>

ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P. *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.

Tribunal Constitucional de España. *Tribunal Constitucional de España* [online]. [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.tribunalconstitucional.es/es/Paginas/default.aspx>

ŠIMÍČEK, V., BOBEK, M., MOLEK, P. a kol. *Komunistické právo v Československu – kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

URBÁNIKOVÁ, M., HAVELKOVÁ, B., KOSAŘ, D. The Art of Waiting Humbly: Women Judges Reflect on Vertical Gender Segregation. *Fem Leg Stud* [online]. 2024, s. 259–284 [cit. 14. 4. 2024]. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10691-023-09533-w>

WAGNEROVÁ, E. *Ústavní soudnictví: vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu.* Praha: Linde, 1996.

Knírači, náboženství a ústavní soudnictví

Jaroslav Benák

Abstrakt

Príspevok predstavuje témata a metodologické výzvy výzkumu v oblasti ústavního soudnictví. Činí tak na základě hledání paralel mezi ústavním soudnictvím, náboženstvím a chovem kníračů. Jde o otázky institucionálního designu, mimoprávních vlivů a neformálních institucí či pozice soudnictví v systému dělby moci.

Klíčová slova

Ústavní soudnictví; náboženství; dělba moci; neformální instituce; mimoprávní vlivy.

1 Úvod

Často se představuji tak, že o sobě řeknu „učím ústavní právo, studuji teologii a chovám knírače“. Ambicí předkládaného textu je ukázat, že mezi tématem ústavního soudnictví, chovem kníračů a studiem teologie nemusí být nutně rozpor a mohou působit synergicky. Svým zpracováním se text hlásí k článkům Pavla Holländera¹ a prezentuje zdánlivě nesouvislé obrazy, jež však mají obecnější jednotící téma, jež může čtenář po dočtení textu zpětně rekonstruovat.

Príspevok predstavuje některé výzvy, které v celosvětovém i českém kontextu stojí před výzkumnicemi a výzkumníky v oblasti ústavního soudnictví. Jde o otázky institucionálního designu, mimoprávních vlivů a neformálních institucí či pozice soudnictví v systému dělby moci.

2 Na počátku

Počátky mohou být různé podle toho, co se vlastně začíná, respektive ve které knize o tom čteme. Čtenáři Karla Čapka vědí, že po narození vypadají psi

¹ Nejlepším příkladem popisované techniky se mi jeví být text HOLLÄNDER, P. Sean Connery, nominalistická revoluce a koncept moderní demokracie. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 1.

jako „takové bílé nic“.² V našem konkrétním případě černoštríbritého knírače Gara pak šlo o malé nic černé.

Naproti tomu ústavní soudy na počátku své existence jsou doslova ničím. Nemají žádnou reálnou reprezentaci, kterou by bylo možno ztotožnit s názvem ústavní soud.³ V okamžiku svého zřízení⁴ vzniká státní orgán jako pouhá prázdná slupka, která je sice vybavena pravomocí a působností, nemůže je však nijak vykonávat, neboť nemá žádné osoby, jejichž jednání by bylo možno orgánu přičíst. Je tedy třeba orgán ještě ustavit, což, jak ukazuje československá historie, se může protáhnout na několik let⁵ nebo dokonce „navždy“.⁶

Tím, co oba zdánlivě nesourodé popisy počátku spojuje, je příběh o stvoření člověka vyprávěný v knize Genesis. Zajímavá je především talmudická interpretace⁷ plurálu ve větě „Učinme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.“⁸ Podle příběhu popisovaného v Talmudu⁹ Bůh mluví v množném čísle, neboť o svém záměru hovoří s anděly. První generace andělů mu stvoření člověka rozmlouvá, a tak ji Bůh dotknutím svého prstu spálí. Totéž se opakuje s druhou generací. Třetí generace odpoví na totožnou otázku

² ČAPEK, K. *Dášeňka čili život štěněte*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018, s. 6.

³ Pro účely tohoto argumentu pomineme jinak velmi případně upozornění Harariho, že ústavní soudnictví stejně jako lidská práva, OSN nebo Libye, nebude mít žádnou reálnou reprezentaci nikdy, neboť jde jen o sdílené představy, které umožňují kooperovat lidem, jež se navzájem osobně neznají. Srov. HARARI, Y. N. *Sapiens: stručné dějiny lidstva*. Voznice: Leda, 2021, s. 46.

⁴ Zřízením se rozumí vytvoření orgánu (jakožto právní kategorie) přijetím příslušné právní normy.

⁵ Zde narážím na prodlení mezi skončením mandátu prvních soudců československého Ústavního soudu v roce 1931 a jmenováním dalších soudců v roce 1938. Pro podrobný přehled vývoje v této etapě srov. LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 125–137.

⁶ To se stalo Ústavnímu soudu ČSSR, který byl zřízen v roce 1968, avšak ustaven nebyl nikdy. Vývoj od nadšených ohlasů v odborném tisku přes úporné vysvětlování, proč je vlastně dobře, že soud nebyl dosud ustaven, až k požadavku Federálního shromáždění ČSSR z 29. 11. 1989, aby mu byly předloženy návrhy kandidátů, jenž nakonec nebyl nikdy naplněn, mapuji ve svém textu BENÁK, J. Historický vývoj ústavního soudnictví a přístupu jednotlivce k ústavnímu soudu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2018, roč. 26, č. 3, s. 410–412. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2018-3-2>

⁷ Nejde o zdaleka jedinou možnou interpretaci. V křesťanském prostředí najdeme například též trinitární čtení tohoto plurálu, podle něhož o svém stvořitelském záměru spolu rozmlouvají jednotlivé osoby Trojice.

⁸ Gn 1, 26. Tato i další biblické citace vycházejí z českého ekumenického překladu.

⁹ Sanhedrin 38b. Pro anglický text včetně další interpretace srov. např. SACKS, J. *Judaism's life-changing ideas: a weekly reading of the Jewish Bible*. Jerusalem: Maggid Books, an imprint of Koren Publishers & OU Press, 2020, s. 4. a násl.

Bohu, že pokud nezmohly nic námitky prvních dvou generací, nelze říci, než že celý svět patří Bohu a může učinit, jak se mu zlíbí.

Po událostech potopy světa a stavbě babylonské věže se andělé Bohu připomenou s otázkou, zda přece jen nemohly mít první dvě generace pravdu. Bůh jim odpovídá (maje na mysli lidi): „*Já sám až do vašeho stáří, až do šedin vás budu nosit. Já jsem vás učinil a já vás ponesu, budu vás nosit a zachráním.*“¹⁰

Jonathan Sacks tento příběh interpretuje tak, že Bůh při stvoření člověka vědomě akceptoval riziko, které lidé představují jeden pro druhého i pro celé universum. Dobrovolně se vzdává kontroly, aby mohl existovat někdo, kdo má intelektuální kapacitu nahlédnout stvoření.¹¹ Bylo by příliš troufalé říkat, že Bůh tvoří člověka proto, aby mu byl partnerem, přesto však je člověk díky svému intelektu a vůli něčím víc než pouhým robotem.

Kdo někdy choval knírače, musel si velmi brzy všimnout, že jde o velmi inteligentní psy, kteří mají své vlastní představy o tom, co by chtěli dělat, a jsou ochotni je poměrně tvrdohlavě prosazovat i v situaci, kdy má s nimi jejich chovatel jiné plány. Tedy s přijetím knírače do domácnosti je třeba akceptovat, že od teď nemusí být nutně vše po vašem.

Podobné zkušenosti mohou učinit i státy, které se rozhodly zavést koncentrované ústavní soudnictví. Důvody, proč státy ústavní soudy vytvářejí, mohou být různé.¹² Může však také dojít k tomu, že vlastní činnost ústavního soudu se bude dramaticky odlišovat od původních očekávání, která jeho tvůrci měli. Michal Šejvl právě takovému zklamání, které na straně československé vlády nastalo po vydání prvního nálezu prvorepublikového Ústavního soudu, připisuje průtahy při jmenování dalších soudců, jež soud na sedm let zcela paralyzovaly.¹³

Podobně počátky rozhodování ruského ústavního soudu zřízeného v roce 1991 vedly k úvahám o jeho zrušení.¹⁴ Naproti tomu rozhodnutí

¹⁰ Iz, 46, 4.

¹¹ SACKS, op. cit., s. 5.

¹² Podrobný přehled teorií vzniku ústavního soudnictví včetně jejich ověření na kvantitativních datech poskytují GINSBURG, T., VERSTEEG, M. Why Do Countries Adopt Constitutional Review? *Journal of Law, Economics, and Organization*. 2014, roč. 30, č. 3. DOI: <http://doi.org/10.1093/jleo/ewt008>

¹³ ŠEJVL, M. Techniky soudní politiky a jejich načasování. *Právník*. 2020, č. 4, s. 313.

¹⁴ TROCHEV, A. *Judging Russia: constitutional court in Russian politics 1990–2006*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011, s. 285.

jíhoafrického ústavního soudu z roku 1997 konstatující, že prezident jednal v rozporu s ústavou, následovalo prohlášení Nelsona Mandely, že rozhodnutí bude respektovat a postupovat napříště v souladu s jeho závěry.¹⁵

I v případě konkrétních soudců se lze setkat s tím, že si od jejich jmenování politické orgány mohou slibovat loajalitu. V některých případech se zdá, že tyto předpoklady mohou být naplněny. Často se takto spekuluje například o osazenstvu polského ústavního tribunálu.¹⁶ Jindy ovšem může nastat „efekt Thomase Becketta“ a soudci, ač jmenování politickými orgány, budou vykonávat své funkce nezávisle. Žaloby požadující přezkum prezidentských voleb tak v USA v roce 2020 zamítali i soudci jmenovaní republikánskými prezidenty včetně těch, kteří byli jmenováni přímo Donaldem Trumpem.¹⁷ V případě českého Ústavního soudu měl dosud každý prezident příležitost sestavit „svůj vlastní“ soud, přesto návrhy Václava Klause a Miloše Zemana na zrušení právních předpisů byly většinou neúspěšné.¹⁸

Popsané zkušenosti naznačují významný úkol v oblasti designu ústavních institucí. Z hlediska demokratické legitimacy soudů je v podstatě nevyhnutelné, aby se na jejich ustavování podílely ostatní složky státní moci. Nemáme přitom záruku, že každý aktér bude uvědomělým chovatelem kníračů, jakým by jistě byl Nelson Mandela, tedy že dokáže přijmout fakt, že soudci jsou jmenováni proto, aby byli nezávislí, nikoliv proto, aby byli

¹⁵ TUSHNET, M. V. *Advanced introduction to comparative constitutional law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2014, s. 43.

¹⁶ KONCEWICZ, T. T. The Capture of the Polish Constitutional Tribunal and Beyond: Of Institution(s), Fidelities and the Rule of Law in Flux. *Review of Central and East European Law*. 2018, roč. 43, č. 2. DOI: <http://doi.org/10.1163/15730352-04302002>; Reprezentativní přehled „únosů“ soudů prostřednictvím změny jejich obsazení poskytuje text Davida Kosaře a Kataríny Šipulové: KOSAŘ, D., ŠIPULOVÁ, K. Comparative court-packing. *International Journal of Constitutional Law*. 2023, roč. 21, č. 1. DOI: <http://doi.org/10.1093/icon/moad012>

¹⁷ BLAKE, A. The most remarkable rebukes of Trump's legal case: From the judges he hand-picked. *The Washington Post*. 2020.

¹⁸ Václav Klaus podal jediný návrh, řízení o něm však Ústavní soud zastavil, neboť napadené ustanovení bylo novelizováno a text navrhovaný ke zrušení v něm již nebyl (usnesení ze dne 7. 10. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 17/07). Miloš Zeman podal dva návrhy. Návrhu Miloše Zemana na zrušení řady ustanovení služebního zákona bylo vyhověno v rozsahu jednoho odstavce a ve zbytku byl zamítnut [nález ze dne 30. 6. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 21/14 (N 122/77 SbNU 759; 199/2015 Sb.)]. Návrh Miloše Zemana na zrušení několika ustanovení zákona o střetu zájmů (tzv. Lex Babiš) byl zčásti zamítnut a zčásti odmítnut [nález ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 4/17 (N 21/98 SbNU 163; 148/2020 Sb.)].

„naši“. Vhodné nastavení designu přitom může předejít alespoň některým útokům na ústavní soudy.¹⁹

3 Navázání vztahu

Delší než jen letmé setkání často vede k navázání hlubšího vztahu. Knírači jsou velmi společenští a dobře vycházejí se svými chovateli i s dalšími lidmi. Společně strávený čas neproměňuje jen kníračovo chování k člověku, ale ke změnám dochází i na straně člověka. Jistým modelem těchto posunů může být Platónovo vnímání lásky v dialogu *Symposion*.²⁰ Podle Platóna je láska postupným výstupem od konkrétních předmětů až k obecným hodnotám a v posledku k samotné ideji krásy. Člověku se tedy nejprve líbí konkrétní předmět, potom obecně předměty téhož druhu, a nakonec již nachází zalíbení v samotné kráse. Převáděno zpět do našeho tématu, jediným kníračem to nekončí a chovatel si začne všimnout i jiných kníračů, jiných psů, jiných zvířat.

Mluvíme-li o vztahu člověka k Bohu, jistě jde o vztah jiného druhu než mezi kníračem a jeho chovatelem, přesto lze však vidět jisté paralely. Křesťanský Bůh lidstvo miluje, a proto mu umožňuje dosáhnout spásy.²¹ I na straně věřících ovšem dochází k důsledkům, které jsou pozorovatelné již na tomto světě. Zajímavé jsou v tomto směru výzkumy Centra pro studium konverze a mezináboženského dialogu na Ben Gurionově univerzitě.²²

Mění-li takové vztahy lidské přemýšlení a chování, nabízí se otázka, zda se tyto posuny projevují v situaci, kdy se daný člověk stane soudcem. Výzkumy, zda osobní charakteristiky soudců mají vliv na jejich rozhodování,

¹⁹ Ve vztahu k českému Ústavnímu soudu tuto tezi rozpracovává článek SMEKAL, H., BENÁK, J., VYHNÁNEK, L. Through selective activism towards greater resilience: the Czech Constitutional Court's interventions into high politics in the age of populism. *The International Journal of Human Rights*. 2022, roč. 26, č. 7. DOI: <http://doi.org/10.1080/13642987.2021.2003337>. Pro debatu o významu institucionálního designu v mezinárodním kontextu jsou klíčové texty Stephena Gardbauma a Wojciecha Sadurskiho. Například SADURSKI, W. Constitutional Design: Lessons from Poland's Democratic Backsliding. *Constitutional Studies*. 2020, roč. 6, č. 1; a GARDBAUM, S., PILDES, R. H. Populism and Institutional Design: Methods of Selecting Candidates for Chief Executive. *New York University Law Review*. 2018, roč. 93, č. 4.

²⁰ Velmi stručný úvod do problematiky nabízí text na webu Platónské společnosti: <https://www.platonskaspolecnost.cz/platon-a-spisy/eros-v-dialozich-symposion-a-faidros/>

²¹ Jan 3, 16-17.

²² Přehled publikací centra je dostupný z: <https://in.bgu.ac.il/en/csoc/Pages/Publications.aspx>

jsou prováděny celosvětově. Zatímco některé demografické charakteristiky neměly statisticky významný vliv, v případě náboženství byl tento vliv opakovaně identifikován. Projevuje se typicky u témat, kde právní úprava naráží na učení příslušného náboženství (v případě křesťanů může jít o práva LGBTQ+, ale též například o ukládání trestu smrti), popřípadě přímo v otázkách, jak má být vyvažována náboženská svoboda a jiné hodnoty.²³

Dosud nebyly provedeny výzkumy zaměřující se specificky na vztah ke zvířatům. Nicméně i v případě některých českých rozhodnutí lze spekulovat o tom, zda rozdíly ve vnímání určité skutkové situace mezi jednotlivými stupni soudní soustavy nemohou být způsobeny též tím, zda se konkrétní osoby psů spíše bojí, či zda k nim mají vřelý vztah.²⁴

Je-li právní norma nejasná či záměrně neurčitá, není řešením odepřít spravedlnost, nýbrž překlenout problém interpretací i s vědomím, že různí soudci mohou dojít k různým výsledkům. Přestože v českém kontextu byla problematika vlivů na rozhodování soudů věnována dosud menší pozornost než v zahraničí, i zde již je zřejmé, že otázkou není, zda tyto vlivy existují,²⁵ nýbrž jde o to, jak budeme tuto skutečnost reflektovat.

V první řadě toto téma čeká na komplexní uchopení z normativní perspektivy. Je více než žádoucí vymezit se k tomu, zda je akceptovatelné, aby výsledek soudního řízení do určité míry závisel na tom, komu věc napadne. Pro obě možné odpovědi je přitom zkoumání mimoprávních vlivů užitečné.

Chceme-li význam mimoprávních vlivů zmenšit, musíme pečlivě identifikovat „skuliny“, jimiž do rozhodování soudů vstupují. Potom můžeme hledat taková nastavení procesních pravidel či interních postupů soudů, aby byl vliv mimoprávních faktorů na výsledek řízení potlačen.

²³ Závěry konkrétních studií včetně odkazů na ně přináší text RACHLINSKI, J. J., WISTRICH, A. J. Judging the Judiciary by the Numbers: Empirical Research on Judges. *Annual Review of Law and Social Science*. 2017, roč. 13, č. 1. DOI: <http://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110615-085032>

²⁴ Lze například porovnat rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 7. 2010, č. j. 2 As 54/2010-51, zejména bod 35 odůvodnění, a tímto rozsudkem rušený rozsudek krajského soudu rekapitulovaný v bodě 17 rozsudku NSS.

²⁵ Základní literaturou k tématu jsou knihy CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?* Praha: Leges, 2021; SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. DOI: <http://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9884-2021>

I v případě, že nám pluralita přístupů a pohledů na důležité hodnotové otázky ze strany různých soudkyň a soudců konvenuje, čeká nás spousta práce. Vnímáme-li některé vlivy (například předchozí profesní zkušenost soudců Ústavního soudu) jako přínosné, měli bychom usilovat o to, aby se rovnoměrně projevovaly ve všech věcech, které k tomu mají potenciál. To může zahrnovat změny v designu rozhodovacích formací, přidělování spisů či jiných postupů uvnitř soudu.

4 Uprostřed pandemie

Náš Garo se narodil v létě 2020. Naznačené počátky našeho vzájemného vztahu tak spadají do roku, který přinesl bezprecedentní situaci celosvětového rozšíření COVID-19. Epidemie zasáhla postupem času všechny kontinenty a prakticky všechny státy světa reagovaly přijetím různých opatření, jimiž se snažily eliminovat nebo alespoň snížit riziko nákazy.²⁶ Tato situace se stala svého druhu přirozeným experimentem pro řadu vědních oborů.²⁷ Různost v přístupech států k přijímání opatření umožňuje činit odhady, která opatření jsou efektivní při bránění nákaze.²⁸ Srovnávání přístupů je ovšem cenné i pro společenské vědy. Ivan Krastev si všímá, že zatímco běžně lidé při kritice politiků srovnávají diachronně a přemýšlí o tom, zda nebyla lepší minulá vláda, případně jak by to mohla zvládnout nějaká hypotetická vláda budoucí, v případě pandemických opatření šlo o srovnávání s tím, jak si vedly vlády jiných států.²⁹

²⁶ Průběžně aktualizovaná data o postupech států je možno sledovat na webu projektu The Oxford COVID-19 Government Response Tracker. Dostupné z: <https://www.bsg.ox.ac.uk/research/research-projects/coronavirus-government-response-tracker>

²⁷ Na rozdíl od kontrolovaného experimentu, kde výzkumník manipuluje se sledovanou proměnnou, při přirozeném experimentu dochází k této manipulaci v důsledku exogenní události a fakticky tak jde o observační studii. Přirozený experiment umožňuje sledovat i vliv jevů, které výzkumníci nemohou přímo kontrolovat nebo u nichž je tato kontrola eticky problematická DUNNING, T. Improving Causal Inference: Strengths and Limitations of Natural Experiments. *Political Research Quarterly*. 2008, roč. 61, č. 2, s. 282–283. DOI: <http://doi.org/10.1177/1065912907306470>

²⁸ Srov. např. OUCHETTO, O., DRISSI BOURHANBOUR, A., BOUMHAMDI, M. Effectiveness of Containment Measures to Control the Spread of COVID-19 in North Africa. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2022, roč. 16, č. 1. DOI: <http://doi.org/10.1017/dmp.2020.314>

²⁹ KRASTEV, I. *Už je zítřka? Aneb jak pandemie mění Evropu*. Praha: Karolinum, 2020, s. 44.

Ve snaze omezit šíření nemoci řada států přistoupila k omezení volného pohybu obyvatel a k omezování určitých aktivit či návštěvy určitých míst. Tato opatření velmi často dopadla též do oblasti kolektivní dimenze náboženské svobody. Byly regulovány společné modlitby a další náboženské obřady stejně jako přístup do kostelů a dalších míst, kde se věřící scházejí.

Z pohledu našeho tématu je česká situace zajímavá tím, že zatímco po celou dobu od března 2020 až do konce pandemické pohotovosti v květnu 2022 bylo pamatováno na chov psů, náboženské svobodě se dostalo respektu v menší míře. Zajištění krmiva či jiných potřeb pro zvířata stejně jako zajištění péče o zvířata patřilo mezi výjimky z omezení volného pohybu již od prvních opatření v březnu 2020.³⁰ Tomu odpovídala i nerušená možnost provozovat obchody s chovatelskými potřebami či prodávat zvířata. Když přišel zákaz nočního vycházení, obsahovala všechna opatření možnost venčit psy (v tomto případě již výlučně psy, a nikoliv obecně domácí zvířata).

Náboženská svoboda byla po několik prvních týdnů mimo pozornost vlády. Náboženské aktivity byly regulovány tak, že na ně dopadaly obecně formulované zákazy vycházet ven či setkávat se s dalšími osobami. Později od dubna 2020 byla vydávána poměrně detailní opatření zasahující i do liturgie. Specifické je v tomto ohledu, že opatření pracují pouze s pojmy specifickými pro křesťanství (zákaz podávání rukou při pozdravení pokoje, dezinfikování rukou duchovních před podáváním Eucharistie či Večeře Páně).³¹

Náboženské svobody se týká i krizové opatření, které Jan Wintr ve svém článku označil za nejkurióznější,³² a jehož existence vyvolává problémy s teoretickou charakteristikou krizového opatření, neboť mu zcela chybí obecnost. Celé opatření totiž zní takto. „*Vláda stanoví výjimku z usnesení vlády ze dne 23. dubna 2020 č. 452, o přijetí krizového opatření, vyhlášeného po č. 194/2020 Sb., a to z omezení počtu osob pro účast na boboslužbě, pro konání boboslužby v katedrále sv. Váta, Václava a Vojtěcha v Praze dne 5. května 2020 k 75. výročí Pražského povstání tak, že nařizuje, že se této boboslužby zúčastní nejvýše 60 osob.*“³³

³⁰ Například krizové opatření publikované pod č. 85/2020 Sb.

³¹ Například krizová opatření publikovaná pod č. 194/2020 Sb. nebo 223/2020 Sb.

³² WINTR, J. K ústavnosti a zákonnosti protiepidemických opatření na jaře 2020. *Správní právo*. 2020, roč. 53, č. 5–6, s. 289.

³³ Krizové opatření publikované pod č. 221/2020 Sb.

S postupem času se změnila technika regulace. Od původního plošného stanovování maximálního počtu osob se postupně přešlo k limitování podílu míst k sezení, jež je možno v kostele či jiném prostoru obsadit, až po omezení, která byla založena „pouze“ na povinnosti dodržovat rozestupy. Tento posun umožnil lépe reflektovat diverzitu náboženských aktivit i míst, kde se k těmto aktivitám lidé scházejí.

Celkově se česká opatření zdají vysílat signál, že vláda v zájmu ochrany před šířením koronaviru omezuje primárně aktivity, které považuje za zbytečné, zatímco aktivity ze svého pohledu důležité reguluje v menší míře. Je jistě dobře, že vláda nepřistoupila k výraznější regulaci prodeje potravin. Omezení v této oblasti by mohla vést k šíření paniky a k mnohem většímu shlukování lidí v těch časech, respektive obchodech, v nichž by nákup zůstal umožněn.

Zajímavější je zjištění, že zatímco chov psů má v podstatě stejný režim jako nákup potravin (v případě nočního zákazu vycházení je dokonce venčení psů privilegováno, neboť obchody v této době otevřeny být nemohou), na duchovní rozměr lidského života vláda prakticky rezignovala. Účast na bohoslužbách se tak dostala do stejného režimu jako návštěva divadla či sportovního utkání, tedy mezi aktivity, které jsou sice fajn a za normálních okolností není důvod je regulovat, nicméně v zájmu ochrany před epidemií se bude třeba bez nich na nějakou dobu obejít.

Pokud jde o soudní přezkum opatření týkajících se náboženské svobody, máme z dílny Ústavního soudu jen procesní usnesení Pl. ÚS 102/20. Poněkud aktivněji uchopil přezkum pandemických opatření Nejvyšší správní soud. Řadu opatření zrušil či konstatoval jejich nezákonnost. Jeden z takových rozsudků se týkal i zásahů do náboženské svobody. Nejvyšší správní soud v něm rozlišil pojmy zákaz, omezení a stanovení podmínek, s nimiž pracuje pandemický zákon. Z tohoto pohledu je rozdíl mezi stanovením maximálního počtu osob přítomných na bohoslužbě a zavedením povinných rozestupů mezi jednotlivými osobami (jež ovšem v posledku rovněž povede k omezení počtu osob, nevejdou-li se do uzavřeného prostoru všechny). Zatímco zavedení rozestupů je podobně jako zavedení povinnosti používat dezinfekci pouze stanovením podmínek pro výkon práva, stanovení maximálního počtu osob je již omezením práva a může k němu dojít pouze v těch případech, v nichž zákon umožňuje vydávat pandemická opatření omezující

takové právo. Nejvyšší správní soud rovněž označil za nepřípustné zásahy do náboženské svobody taková pravidla, která by zasahovala do liturgie jako například zákaz hlasitého zpěvu³⁴ či zákaz sezení při bohoslužbě.

Podobně jako v případě srovnávání postupu jednotlivých vlád a parlamentů, poskytuje covidová pandemie příležitost rovněž pro srovnávání přístupu soudů. V jiných státech, které se rovněž pokusily o regulaci náboženských aktivit, se leckde soudy proti plošným zákazům vymezily.³⁵ Český Ústavní soud se stal spíše pasivním přihlížejícím, jak ho charakterizoval Michal Kovalčík.³⁶ Naproti tomu Nejvyšší správní soud se ukázal být aktivním hráčem. Z jeho judikatury je navíc zřejmé, že funkční mechanismus soudní kontroly exekutivních opatření byl nutný, neboť řada opatření byla zrušena pro nedostatek pravomoci exekutivy takové opatření vůbec vydat či kvůli nedostatečnému nebo zcela chybnému odůvodnění.³⁷

5 Závěr

Přestože se biblickému Kazateli jeví, že není nic nového pod sluncem a vše se děje a bude dít tak, jako se vždy dělo,³⁸ vše se vyvíjí a nikdy nelze vstoupit dvakrát do stejné řeky. Tento sborník, stejně jako konference, na níž byly příspěvky předneseny, se jmenuje Soudy a soudci. Přesto je v příspěvcích mnohdy řeč především o soudkyních. To by před sto lety zdaleka nebylo možné. Československo sice už krátce po svém vzniku přiznalo ženám volební právo, na první československou soudkyni Ústavního soudu ovšem bylo třeba počkat až do roku 1992.

³⁴ Jak připomíná Terezie Boková, Nejvyšší správní soud své rozhodnutí „zařadil do sbírky justičních kuriozit citací (podle šestáho senátu) ‚notoricky známého‘ rčení připisovaného sv. Augustinovi ‚Bis orat qui cantat‘ (kdo zpívá, dvakrát se modlí)“.

BOKOVÁ, T. Jarní pandemická sezóna: pokus o shrnutí jarní judikatury NSS k přezkumu mimořádných opatření v režimu pandemického zákona. *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 7–8.

³⁵ MOVSESIAN, M. L. Law, Religion, and the COVID-19 Crisis. *Journal of Law and Religion*. 2022, roč. 37, č. 1. DOI: <http://doi.org/10.1017/jlr.2021.82>

³⁶ KOVALČÍK, M. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu: aktivní hráč, nebo pasivní přihlížející? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 3. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2021-3-9>

³⁷ CHVOJKA, Š., KOVALČÍK, M. Judicial Review of COVID-19 Restrictive Measures in the Czech Republic. *Institutiones Administrationis*. 2022, roč. 2, č. 2, s. 128. DOI: <http://doi.org/10.54201/iajas.v2i2.51>

³⁸ Kaz 1, 9.

Rozvíjí se rovněž ústavněprávní doktrína a vstupují do ní i knírači. Jednou z častých námitek proti testu proporcionality je, že srovnává dvě nesrovnatelné hodnoty. Ikonickým vyjádřením této námítky je Scaliova věta, že se srovnává, zda je nějaká čára delší, než je nějaký kámen těžší.³⁹ Iddo Porat a Moshe Cohen-Eliya na příkladu kníračích výstav ilustrují svůj protiargument. Na výstavě kníračů jsou knírači srovnáváni mezi sebou a vyhraje nejlepší knírač. Podobně jako na výstavě buldoků nejlepší buldok. Má-li však ještě výstava finále, v němž spolu soutěží psi různých plemen, jsou knírači srovnáváni s buldoky podle toho, jak dobře každý z nich splňuje standard svého plemene.⁴⁰ Tedy hodnoty jsou poměřovány podle měřítek vlastních příslušné hodnotě.

Ve větší míře než dříve vstupuje do veřejného prostoru náboženství. Českou republiku sice nejspíš ještě stále lze charakterizovat jako laboratoř sekularizace,⁴¹ od sekularizační teze se však odvrátil již i její autor Peter Berger.⁴² Lze tak očekávat, že i před českými soudy včetně toho Ústavního se budou objevovat témata související s náboženstvím a svobodou vyznání.

Českou doktrínu čeká ještě řada práce. Zejména pak, nechce-li ustrnout v roli pouhých komentátorů soudních rozhodnutí, před čímž varuje Jan Kysela.⁴³

V oblasti ústavního soudnictví je dostatek prostoru pro ústavní teorii a doktrinární přístup i pro nové přístupy kombinující pohled několika společenských věd. Je třeba přemýšlet o otázkách designu ústavních institucí, nastavení procesů v nich i o tom, jak rozhodování ústavních soudů ovlivňuje podobu určitých institutů či dokonce celých právních odvětví. Můžeme přitom kritizovat přílišný aktivismus, jímž se soudy pasují do role zákonodárců,

³⁹ PETERSEN, N. How to Compare the Length of Lines to the Weight of Stones: Balancing and the Resolution of Value Conflicts in Constitutional Law. *German Law Journal*. 2013, roč. 14, č. 8, s. 1387. DOI: <http://doi.org/10.1017/S2071832200002315>

⁴⁰ COHEN-ELIYA, M., PORAT, I. *Proportionality and constitutional culture*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2013, s. 20.

⁴¹ Tak v roce 2007 pojmenoval svou knihu Petr Fiala. FIALA, P. *Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. Brno: CDK, Centrum pro Studium Demokracie a Kultury, 2007.

⁴² BERGER, P.L. Secularization and de-secularization. In: WOODHEAD, L., KAWANAMI, H., PARTRIDGE, Ch. H. *Religions in the modern world*. London: Routledge, 2009, s. 342.

⁴³ KYSELA, J. Poznámky ke stavu oboru ústavního práva a státovědy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 3, s. 385. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2017-3-1>

i pasivitu, s níž jdou soudy příliš „na ruku“ ostatním složkám státní moci a rezignují na svou úlohu ochránců práv jednotlivců. Příspěvek ukazuje, že všechny tyto činnosti jsou pro náležitou reflexi českého ústavního soudnictví potřeba.

Reference

- BENÁK, J. Historický vývoj ústavního soudnictví a přístupu jednotlivce k ústavnímu soudu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2018, roč. 26, č. 3, s. 397–417. ISSN 1805-2789, 1210-9126. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2018-3-2>
- BERGER, P. L. Secularization and de-secularization. In: WOODHEAD, L., KAWANAMI, H., PARTRIDGE, Ch. H. *Religions in the modern world*. 2. vyd. London: Routledge, 2009, s. 340–344. ISBN 978-0-203-39849-4.
- BLAKE, A. The most remarkable rebukes of Trump’s legal case: From the judges he hand-picked. *The Washington Post*. 2020.
- BOKOVÁ, T. Jarní pandemická sezóna: pokus o shrnutí jarní judikatury NSS k přezkumu mimořádných opatření v režimu pandemického zákona. *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 7–8, s. 219–224.
- COHEN-ELIYA, M., PORAT, I. *Proportionality and constitutional culture*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2013. ISBN 978-1-107-02186-0.
- ČAPEK, K. *Dášeňka čili život štěněte*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2018.
- DUNNING, T. Improving Causal Inference: Strengths and Limitations of Natural Experiments. *Political Research Quarterly*. 2008, roč. 61, č. 2, s. 282–293. ISSN 1065-9129, 1938-274X. DOI: <http://doi.org/10.1177/1065912907306470>
- FIALA, P. *Laboratoř sekularizace: náboženství a politika v ne-náboženské společnosti: český případ*. 1. vyd. vyd. Brno: CDK, Centrum pro Studium Demokracie a Kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-141-3.
- GARDBAUM, S., PILDES, R. H. Populism and Institutional Design: Methods of Selecting Candidates for Chief Executive. *NEW YORK UNIVERSITY LAW REVIEW*. 2018, roč. 93, č. 4, s. 647–708.

- GINSBURG, T., VERSTEEG, M. Why Do Countries Adopt Constitutional Review? *Journal of Law, Economics, and Organization*. 2014, roč. 30, č. 3, s. 587–622. ISSN 8756-6222, 1465-7341. DOI: <http://doi.org/10.1093/jleo/ewt008>
- HARARI, Y. N. *Sapiens: stručné dějiny lidstva*. 3. vyd. Voznice: Leda, 2021. ISBN 978-80-7335-764-1.
- HOLLÄNDER, P. Sean Connery, nominalistická revoluce a koncept moderní demokracie. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 1, s. 1–25.
- CHMEL, J. *Co ovlivňuje Ústavní soud a jeho soudce?* 1. vyd. Praha: Leges, 2021. Edice Teoretik. ISBN 978-80-7502-539-5.
- CHVOJKA, Š., KOVALČÍK, M. Judicial Review of COVID-19 Restrictive Measures in the Czech Republic. *Institutiones Administrationis*. 2022, roč. 2, č. 2, s. 112–131. ISSN 2786-1929. DOI: <http://doi.org/10.54201/iajas.v2i2.51>
- KONCEWICZ, T. T. The Capture of the Polish Constitutional Tribunal and Beyond: Of Institution(s), Fidelities and the Rule of Law in Flux. *Review of Central and East European Law*. 2018, roč. 43, č. 2, s. 116–173. ISSN 0925-9880, 1573-0352. DOI: <http://doi.org/10.1163/15730352-04302002>
- KOSAŘ, D., ŠIPULOVÁ, K. Comparative court-packing. *International Journal of Constitutional Law*. 2023, roč. 21, č. 1, s. 80–126. ISSN 1474-2640, 1474-2659. DOI: <http://doi.org/10.1093/icon/moad012>
- KOVALČÍK, M. Role Ústavního soudu za pandemie v nouzovém stavu: aktivní hráč, nebo pasivní přihlížejíci? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2021, roč. 29, č. 3, s. 649–668. ISSN 1805-2789, 1210-9126. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2021-3-9>
- KRASTEV, I. *Už je zůtra? Aneb jak pandemie mění Evropu*. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4648-0.
- KYSELA, J. Poznámky ke stavu oboru ústavního práva a státovědy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 3, s. 375–390. ISSN 1805-2789, 1210-9126. DOI: <http://doi.org/10.5817/CPVP2017-3-1>
- LANGÁŠEK, T. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-347-6.

- MOVSESIAN, M. L. Law, Religion, and the COVID-19 Crisis. *Journal of Law and Religion*. 2022, roč. 37, č. 1, s. 9–24. ISSN 0748-0814, 2163-3088. DOI: <http://doi.org/10.1017/jlr.2021.82>
- OUCHETTO, O., DRISSI BOURHANBOUR, A., BOUMHAMDI, M. Effectiveness of Containment Measures to Control the Spread of COVID-19 in North Africa. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 2022, roč. 16, č. 1, s. 201–205. ISSN 1935-7893, 1938-744X. DOI: <http://doi.org/10.1017/dmp.2020.314>
- PETERSEN, N. How to Compare the Length of Lines to the Weight of Stones: Balancing and the Resolution of Value Conflicts in Constitutional Law. *German Law Journal*. 2013, roč. 14, č. 8, s. 1387–1408. ISSN 2071-8322. DOI: <http://doi.org/10.1017/S2071832200002315>
- RACHLINSKI, J. J., WISTRICH, A. J. Judging the Judiciary by the Numbers: Empirical Research on Judges. *Annual Review of Law and Social Science*. 2017, roč. 13, č. 1, s. 203–229. ISSN 1550-3585, 1550-3631. DOI: <http://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110615-085032>
- SACKS, J. *Judaism's life-changing ideas: a weekly reading of the Jewish Bible*. Jerusalem: Maggid Books, an imprint of Koren Publishers & OU Press, 2020. ISBN 978-1-59264-552-7.
- SADURSKI, W. Constitutional Design: Lessons from Poland's Democratic Backsliding. *Constitutional Studies*. 2020, roč. 6, č. 1, s. 59–79.
- SMEKAL, H. a kol. *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Brno: Masarykova univerzita, 2021. ISBN 978-80-210-9884-8. DOI: <http://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9884-2021>
- SMEKAL, H., BENÁK, J., VYHNÁNEK, L. Through selective activism towards greater resilience: the Czech Constitutional Court's interventions into high politics in the age of populism. *The International Journal of Human Rights*. 2022, roč. 26, č. 7, s. 1230–1251. ISSN 1364-2987, 1744-053X. DOI: <http://doi.org/10.1080/13642987.2021.2003337>
- ŠEJVL, M. Techniky soudní politiky a jejich načasování. *Právník*. 2020, č. 4, s. 293–376.

- TROCHEV, A. *Judging Russia: constitutional court in Russian politics 1990-2006*. 1. vyd. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2011. ISBN 978-0-521-17335-3.
- TUSHNET, M. V. *Advanced introduction to comparative constitutional law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2014. ISBN 978-1-78100-731-0.
- WINTR, J. K ústavnosti a zákonnosti protiepidemických opatření na jaře 2020. *Správní právo*. 2020, roč. 53, č. 5–6, s. 282–297.

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; doc. Mgr. Pavel Caha, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; prof. PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Mgr. Markéta Munzarová, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.; prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.;
doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. PhDr. Robert Zbíral, Ph.D. (předseda);
Mgr. Bc. Luboš Brim, Ph.D.; Mgr. David Čep, Ph.D.;
JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D.; doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.;
JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.; doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.;
JUDr. Dominik Židek, Ph.D.

DOUPě – Soudy a soudci

Sborník příspěvků magisterských studentů z konference DOUPě 2023

**Ing. Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D., Mgr. Šimon Chvojka, LL.M.,
Klára Kamarádová, Mgr. Bc. Michal Kovalčík (edd.)**

Výtvarný návrh obálky Andrea Zábojníková

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2025

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 767

1. elektronické vydání, 2025

ISBN 978-80-280-0700-3 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

DIPLOM
VEDENÍ ŠKOLNÍ
VÝŽIVY ANI NA
PROVÁČKOVÉ PRÁCE
NA STUŽNOST
PRÁVNÍ VĚDA

ISBN 978-80-280-0700-3

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

9 788028 007003